

SİVAS CUMHURİYET ÜNİVERSİTESİ

Sosyal Bilimler Enstitüsü

Temel İslam Bilimleri Ana Bilim Dalı

İSLAM HUKUKUNA GÖRE AKİT MAHALLİ

Yüksek Lisans Tezi

İsmail AKKURT

Sivas

Eylül 2019

SİVAS CUMHURİYET ÜNİVERSİTESİ

Sosyal Bilimler Enstitüsü

Temel İslam Bilimleri Ana Bilim Dalı

İSLAM HUKUKUNA GÖRE AKİT MAHALLİ

Yüksek Lisans Tezi

İsmail AKKURT

Tez Danışmanı:

Prof. Dr. Sabri ERTURHAN

Sivas

Eylül 2019

KABUL VE ONAY

Üniversite: : Sivas Cumhuriyet Üniversitesi
Enstitü : Sosyal Bilimler Enstitüsü
Ana Bilim Dalı : Temel İslam Bilimleri Ana Bilim Dalı
Tezin Başlığı : İslam Hukukuna Göre Akit Mahalli
Savunma Tarihi : 09/09/2019
Danışmanı : Prof. Dr. Sabri ERTURHAN

Unvanı - Adı Soyadı

İmza

Jüri Başkanı : Prof. Dr. Sabri ERTURHAN

Üye : Doç. Dr. Halis DEMİR

Üye : Doç. Dr. Nazım BÜYÜKBAŞ

Oy Birliği

Oy Çokluğu

İsmail AKKURT tarafından hazırlanan İslam Hukukuna Göre Akit Mahalli başlıklı tez, kabul edilmiştir. ..../..../.....

Prof. Dr. Ahmet ŞENGÖNÜL
Enstitü Müdürü

ETİK İLKELERE UYGUNLUK BEYANI

Sivas Cumhuriyet Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü bünyesinde hazırladığım bu Yüksek Lisans/Doktora/Sanatta Yeterlik tezinin bizzat tarafımdan ve kendi sözcüklerimle yazılmış orijinal bir çalışma olduğunu ve bu tezde;

- 1- Çeşitli yazarların çalışmalarından faydalandığımda bu çalışmaların ilgili bölümlerini doğru ve net biçimde göstererek yazarlara açık biçimde atıfta bulunduğumu;
- 2- Yazdığım metinlerin tamamı ya da sadece bir kısmı, daha önce herhangi bir yerde yayımlanmışsa bunu da açıkça ifade ederek gösterdiğimi;
- 3- Başkalarına ait alıntılanan tüm verileri (tablo, grafik, şekil vb. de dahil olmak üzere) atıflarla belirttiğimi;
- 4- Başka yazarların kendi kelimeleriyle alıntıladığım metinlerini, tırnak içerisinde veya farklı dizerek verdiğim yine başka yazarlara ait olup fakat kendi sözcüklerimle ifade ettiğim hususları da istisnasız olarak kaynak göstererek belirttiğimi,

beyan ve bu etik ilkeleri ihlal etmiş olmam halinde bütün sonuçlarına katlanacağımı kabul ederim.

İsmail AKKURT

ÖNSÖZ

İslam borçlar hukukunda iki iradenin bir mevzu üzerinde birleşmesi yahut kişinin tek taraflı iradesi ile hukuki sorumluluk altına girmesi şeklinde gerçekleşen akitler, bazen akdin mahallindeki kusurlar veya belirsizlikler sebebiyle bazen de tarafların irade kusurları nedeniyle taraflar arasında niza ve anlaşmazlığa sebep olmaktadır. Bu yüzden İslam hukukunda akitlerde tarafların haklarının korunması ve niza ve anlaşmazlıkların engellenmesi için akdin mahalli hususunda tedbirler alınmıştır.

Akit mahalli; kendisi üzerinde şeriata uygun olarak sözleşme yapılan şeydir. Akitlerde mahal akdin yapısına göre farklılık göstermektedir. Bey akdinde mahal mebi, nikâh akdinde mahal karı kocanın birbirinden istifade etmesi, icare akdinde mahal aynı menfaati olmaktadır.

Fakihlerin çoğuna göre akitler icap, kabul ve mahalden oluşmaktadır. Dolayısıyla mahal akitlerde en önemli unsurlardan birisi sayılmaktadır. Akitlerin sosyal hayatın önemli kısmında yer bulması akit mahalli hususunda insanlar arasında niza ve tartışma çıkma ihtimalini yükseltmektedir. Nitekim insanlar arasındaki husumetlerin büyük çoğunluğu tarafların yaptıkları sözleşmelerde mahal hususunda gerçekleşmektedir.

Bu çalışma giriş ve üç bölümden oluşmaktadır. Giriş bölümünde konunun sınırları, amaçları ve kaynakların tanıtımı yapılmıştır. Birinci bölümde akitlerin genel özellikleri, unsurları ve şartları tanıtılmıştır. Ayrıca akde benzeyen diğer tasarruflar hakkında bilgiler verilmiştir. İkinci bölümde akit mahallinin tanımı, akdin hükmü ve akit mahallinde aranan şartlar ayrıntılı bir şekilde örnekler verilerek açıklanmıştır. Üçüncü bölümde belli başlı akitlerin tariflerini ve özelliklerini belirterek mahalleri hakkında bilgiler verilmiştir.

İsmail AKKURT

SİVAS 2019

İÇİNDEKİLER

İÇİNDEKİLER	i
KISALTMALAR	v
ÖZET	vii
ABSTRACT	ix
GİRİŞ	1
BİRİNCİ BÖLÜM	5
1.AKDİN TARİFİ VE ÖZELLİKLERİ	5
1.1. Akdin Tarifi	5
1.2. Akdin Kuruluş Şartları	6
1.2.1. Akdin Rüknu.....	6
1.2.1.1. İrade	6
1.2.1.1.1 Ehliyet	8
1.2.1.2. İcap-Kabul.....	9
1.2.2. Akdin İnikadı	9
1.2.2.1. Her İki Taraftan Muteber Bir İradenin Ortaya Koyulması	9
1.2.2.2. İcab ve Kabulün Mahalli Aynı Olması	10
1.2.2.3. Akdin Taraflarının Diğerinden Sadır Olan İcap Veya Kabulü Bilmesi	10
1.2.2.4. İcap ve Kabul Aynı Mecliste Birbirine Bağlanması	10
1.2.3. Akdin Yürürlük (Nefaz) Şartları.....	11
1.2.4. Akitlerde Meclis	11
1.3. Akit Çeşitleri	13
1.3.1. Sıhhat Bakımından Akitler	13
1.3.1.1. Sahih Akitler	13

1.3.1.2. Batıl Akitler	13
1.3.1.3. Fasid Akitler.....	13
1.3.3. Yürürlük İtibariyle Akitler.....	14
1.3.4. Mahallerine Göre Akitler.....	14
1.3.5. İsimli ve İsimsiz Oluşlarına Göre Akitler.....	15
1.4. Muhayyerlikler	15
1.4.1 Şart Muhayyerliği	16
1.4.2. Rucu Muhayyerliği	16
1.4.3. Kabul Muhayyerliği.....	16
1.4.4. Görme Muhayyerliği	16
1.4.5. Ayıp Muhayyerliği.....	17
1.5. Akdî Şartlar	17
1.5.1. Ta'likî Şartlar.....	17
1.5.2. İzâfe Şartları.....	18
1.5.3. Takyîdî Şart	18
1.6. Akdin Sona Ermesi ve Feshi	19
1.7. Tek Taraflı İradenin Hukuki Değeri.....	22
1.7.1. Tek İrade İle Tamamlanan Bazı Tasarruflar.....	23
1.7.1.1. Hibe.....	23
1.7.1.2. İbra	27
1.7.1.3. Vakıf	28
1.7.1.4. Cu'âle.....	31
1.7.1.5. Yemin.....	32
1.7.1.6. Talak	33
1.7.1.7. Kefalet.....	35
1.7.1.8. Adak.....	36

İKİNCİ BÖLÜM.....	39
2. AKİD MAHALLİ.....	39
2.1. Mahal Kavramı.....	39
2.2. Akit Mevzuu (Hükmü).....	40
2.3. Akit Mahallinin Şartları.....	46
2.3.1. Mevcut Olması.....	46
2.3.1.1. Akit Esnasında Tüm Unsurlarıyla Var Olan Şeyler.....	48
2.3.1.2. Akit Esnasında Aslı Mevcut Olan Sonra Tamamlanacak Olan Şeyler.....	48
2.3.1.3. Akit Esnasında Aslı Mevcut Olmayan Ancak Gelecekte Var Olabilecek Şeyler	52
2.3.1.3.1. Selem.....	53
2.3.1.3.2. İstisnâ	56
2.3.1.4. Gelecekte Varlığı Kesin Olmayan Şeyler	58
2.3.2. Malum Olması	61
2.3.2.1. Akit Meclisinde Hazır Olan Şeyin Tayini	62
2.3.2.2. Akit Meclisinde Hazır Olmayan Şeyin Akde Mahal Olması.....	62
2.3.2.3. Eşya-u'l-Mütakârîbe ve Eşya-u'l-Mütefâvite Mallarda Mahallin Tayini	65
2.3.2.4. Akit Mahallinin Tayine Kâbil Olmasıyla Yetinilmesi.....	71
2.3.2.5. Para Olan Mahallin Tayini.....	72
2.3.2.6. İş Olan Mahallin Tayini	72
2.3.3. Meşru Olması.....	74
2.3.3.1. Kendisinden İstifade Edilebilir Olması.....	74
2.3.3.2. Malın Şeran Temiz Olması	79
2.3.4. Akit Mahallinin Tesliminin Mümkün Olması	83
2.3.4.1. Mutlak İmkansızlık ve Nisbi İmkansızlık.....	85

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM	89
3. AKDİN TÜRLERİNE GÖRE MAHALLERİ	89
3.1. Bey Akdi.....	89
3.1.1. Tarifi ve Özellikleri	89
3.1.2. Bey Akdinin Mahalli	91
3.1.2.1. Semenın Bey Akdindeki Yeri	92
3.2. İcare Akdi	96
3.2.1. Tarifi	96
3.2.2. İcare Akdinin Mahalli.....	97
3.2.2.1. Mahalli Aynın Menfaati Olan İcare Akdi.....	97
3.2.2.2. Mahalli İş Gücü Olan İcare Akdi.....	100
3.3. Rehin Akdi	101
3.3.1. Tarifi ve Özellikleri	101
3.3.2. Rehin Akdinin Mahalli	102
3.4. Kefalet Akdi	107
3.4.1. Tarifi	107
3.4.2. Kefalet Akdinin Mahalli	108
3.4.2.1. Mala Kefalet.....	108
3.4.2.1.1. Derek Kefaleti	112
3.4.2.2. Şahsa Kefalet	112
3.5. Nikâh Akdi	113
3.5.1. Tarifi	113
3.5.2. Nikâh Akdinin Mahalli	114
SONUÇ	117
KAYNAKÇA	121
ÖZGEÇMİŞ	127

KISALTMALAR

a.g.e	: Adı geçen eser
a.g.m	: Adı geçen makale-madde
a.s.	: aleyhi's-selam
bk.	: Bakınız
c.	: Cilt
c.c.	: Celle celaluhu
çev.	: Çeviren
DİA	: Diyanet İslam Ansiklopedisi
haz.	: Hazırlayan
m.	: Miladî tarih
M.Ü.	: Marmara Üniversitesi
No.	: Numara
OMÜ	: Ondokuz Mayıs Üniversitesi
ö.	: Ölüm tarihi
S.	: Sayı
s.	: Sayfa
SBE	: Sosyal Bilimler Enstitüsü
TDV	: Türkiye Diyanet Vakfı
Thk.	: Tahkik
Trc.	: Tercüme
ty.	: Tarih yok
vb.	: Ve benzer(ler)i
r.a	: Radıyallahu anh
Yay.	: Yayınevi, Yayınları
y.	: Yüzyıl
yy.	: Basım/ yayın yeri yok

ÖZET

İslam hukukunda şahsın her türlü hakkı güvence altına alınmıştır. Bu haklar akitler içinde geçerlidir. Akitlerde tarafların haklarının korunması için sözleşmenin meşru bir şekilde kurulmasından sonra mahallin akdin muktezasına uygun olması gerekir.

Akit mahalli; kendisi üzerinde şeriata uygun olarak sözleşme yapılan şeydir. Akitlerde mahal akdin yapısına göre farklılık göstermektedir. Bey akdinde mahal mebi, nikâh akdinde mahal karı kocanın birbirinden istifade etmesi, icare akdinde mahal aynın menfaati olmaktadır. Akitlerde mahalde bulunması gereken şartlar vardır. Bunların en başında mahallin mevcut olması gelmektedir. İslam hukukunda olmayan bir şeyin satışı yasaklanmıştır. İkinci şart mahallin malum olmasıdır. Akit mahalli tarafların niza ve tartışmaya düşmelerini engelleyecek şekilde bilinmesi gerekmektedir. Mahal konusundaki bilgisizlik garar olarak ifade edilmektedir. Mahalle ilgili üçüncü şart meşru olmasıdır. Bir şeyin akde mahal olması için onun hukuken istifade edilmesine müsaade edilmiş olması gerekmektedir. İslam hukukunun yenilmesi, içilmesi yahut kullanılmasına izin vermediği şeyler akde mahal olamazlar. Akit mahalliyle ilgili dördüncü şart mahallin tesliminin mümkün olmasıdır. Akitlerde mahallin teslimi akdin geçerlilik şartlarındandır. Eğer mahallin teslimi hususunda imkansızlık söz konusu olursa bu akdin geçersiz olmasına sebep olur.

Anahtar Kelimeler: Akit, mahal, mebi, konu

ABSTRACT

All kinds of rights of the individual are guaranteed in Islamic Law. These rights are also valid for agreements. In agreements, after setting a contract legitimately in order to protect the rights of the parties, the object must be in accordance with the justification of the agreement.

Agreement object is the thing on which the contract is done in accordance with the Sharia. In agreements, the object changes according to the structure of the agreement. The object in the shopping is what is sold, the object in marriages is for husband and wife to benefit from each other and the object in renting is the benefit of the good. In agreements, there are conditions to be found in the object. First of all, the object must be present. In Islamic Law, selling the things that are not present is forbidden. The second condition is that the object must be known. The lack of knowledge about the object is expressed as risk. The third condition about the object is that the object must be legitimate. In order for something to be an object, it must be allowed to be used legally. The things that are not allowed by Islamic Law to be eaten, drunk or used can not be an object for the agreement. The fourth condition about the agreement object is that delivery of the object must be possible. In agreements, delivery of object is the condition for the validity of the object. If impossibility is in question on the delivery of the object, this causes the agreement to be invalid.

Keywords: Agreement, object, the sold, subject

GİRİŞ

I. ARAŞTIRMANIN KONUSU, AMACI VE ÖNEMİ

İslam Hukukunda akitler sosyal hayatın düzenlenmesi ve insanlar arası hak ve adaletin sağlanması için en önemli konuların başında gelmektedir. Dolayısıyla sosyal düzenin sağlıklı bir şekilde işleyebilmesi ve insanların birbirlerine karşı vazifelerini hakkıyla ifa edebilmeleri sorumlulukların ve hakların bilinmesi ve yerine getirilmesi ile mümkündür. Bu nedenle akitlerin kendisi üzerinde tahakkuk ettiği yani akitlerin yapılma sebebi olan akit mahalli çalışmamızın konusu olmuştur.

Akit mahalli akdin türüne göre çeşitlilik göstermektedir. Mahal bey akdinde mebi, nikâh akdinde karı kocanın birbirinden istifade etmesi, icâre akdinde aynda bulunan menfaat olabilmektedir. Ayrıca mezheplere göre akit mahalli hususunda farklı içtihatlar vardır. Özellikle mahal konusunda mezhepler arasında ihtilaflar ortaya koyularak akitlerin hükümlerine etkisi tespit edilecektir. Çalışmamızda bunları ayrıntılı bir şekilde vermek ve mezheplerin akit mahalli hususunda ittifak ettikleri ve ihtilaf ettikleri durumları ortaya koymaya gayret sarfedilecektir. Özellikle akit mahalli hususunda fakihler başta Kur'an ve hadis kitaplarına müracaat ederek temel fıkıh kaynaklarından hareketle mahallin taşınması gereken şartlar ortaya koymuşlardır. Bu şartlar mahallin mevcut olması, malum olması, meşru olması ve makduru't-teslim olması şeklinde özetlenmiştir. Bu şartların hangi koşullarda geçerli olduğu, bu şartlar hakkında istisna tutulan tasarruflar tezimizin konusuna girmektedir.

Bu çalışmayı yapmaktaki en önemli amacımız İslam hukukunun borçlar hukuku sahasında akit mahalli özelinde insanlara sunmuş olduğu en kıymetli ilkeleri ortaya koymaktır. Çünkü insanların barış içinde yaşayabilmeleri; akrabalık, komşuluk gibi ilişkilerinin zedelenmemesi için birbirleriyle yaptıkları akitlerde hakka riayet çok önemlidir. Çünkü başta alışveriş olmak üzere yapılan sözleşmelerde taraflardan birisinin haksızlığa uğraması nizaya, tartışmaya yahut farklı sorunların ortaya çıkmasına sebep olmaktadır. Kaldı ki Kur'an'da Allah (c.c.) "Akitlerinize

sadakat gösteriniz”¹ buyurmaktadır. Ayrıca Kur’an’da bir kavmin Allah’a karşı geldikleri ve tartıda hile yaptıkları için helak oldukları ifade edilmektedir.² Peygamberimizin (a.s) bir gün pazarda gezerken buğday satan bir tezgâha yaklaştı buğday çuvalına elini daldırdı. Eline ıslaklık gelince bunun nedenini sorduğunda satıcı “Ey Allahın resulü yağmur ıslattı.” dedi. Bunun üzerine Hz. Peygamber “Bizi aldatan bizden değildir.”³ buyurdu. Kur’an ve sünnetten bu deliller göstermektedir ki akitlerde dürüstlük çok önemlidir. Dolayısıyla akitlerde tarafların mahal konusunda bilgi sahibi olmaları ve mahalle ilgili garardan uzak bir anlaşma yapmaları İslam hukukunun önem verdiği ilkelerin başında gelmektedir.

II. ARAŞTIRMANIN YÖNTEMİ

Bu çalışmamızda kaynakları tarama yöntemi ile klasik temel kaynaklara inerek akit mahalli ile ilgili bilgileri sentezleyerek yazıya dökme çalışması yapılmıştır. Bu yapılırken çağdaş dönemin kaynakları ile birlikte değerlendirmeler yapılmıştır. Çalışmamızı yaparken bütün İslam hukuku ekollerinin görüşlerinin çok geniş bir sahası olması sebebiyle zengin hukuki görüşleri barındıran Hanefi, Şafi, Maliki ve Hanbelî mezhepleri tercih edilmiştir.

Birinci bölümde genellikle Akit mahalli ile ilgili kavramların tanıtılmasına yer vermek amacıyla akitlerin genel bir tanıtımı yapılacaktır. Bu çerçevede kavramların etimolojik tahlilleri analiz edilecektir. Aynı zamanda akde benzer konular tahlil edilerek mezheplerin tek taraflı irade ile gerçekleşen tasarruflar ve bunların mahalleri hakkında bilgiler örneklendirmek sureti ile verilecektir.

İkinci bölümde akit mahallinin etimolojik tahlili ile akit mevzuunun karşılaştırmalı analizi yapılacaktır. Akit mevzuu’nun (hükmü) akitlere göre farkları analiz edilerek değerlendirme yapılacaktır. Akitlerde mahallin taşınması gereken şartlar başlıklar halinde ele alınarak mezheplere göre örneklendirilerek analizi yapılacaktır.

Üçüncü bölümde sosyal hayatta en çok kullanılan belli başlı akit türleri mahallerine göre değerlendirilerek aralarındaki fark ortaya koyulacaktır.

---

¹ el-Maide, 5/1

² eş-Şuara, 26/181-184,189-191

³ Müslim, “İmân”, 164

III. KAYNAKLARIN TANITIMI

İslam hukuku alanında fıkıh çalışmalarının çok geniş olması ve bütün kaynaklara müracat etmemizin mümkün olmaması sebebiyle yukarıda ifade ettiğimiz her mezhebin en çok kabul görmüş ve temel fıkıh kaynaklarını esas alacağız. Mezheplere göre en çok müracaat ettiğimiz kaynaklar şöyledir. Hanefî mezhebinden Serahsi'nin (ö. 483/ 1090) el-Mebsut, Kâsânî'nin (ö. 587/1191) Bedâiu's- sanâî fi tertîbi's-şerâî, Merğînânî'nin (ö. 593/1197) el-Hidâye Şerhi Bidâyeti'l-Mübtedî, İbn Hümâm'ın (ö. 861) Fethu'l-kadîr, İbn Âbidîn'in (ö. 1252/1836) Reddû'l Muhtâr ale'd-Dürri'l Muhtâr, Ali Haydar Efendi'nin (ö. 1353) Düreru'l-Hükkâm Şerhu Mecelleti'l-Ahkâm adlı eseri ayrıca Hanefî mezhebine göre yazılmış fetva kitaplarına müracat edilecektir. Maliki mezhebinden Haraşînin (ö. 1101/ 1689) Şerh-u Muhtasarı Halîl, Desûkî'nin (ö. 1230/1815) Hâşiyetü'd-Desûkî ale's-Şerhi'l-Kebîr ve İbn Rüşd'ün (ö. 595/1815) Bidâyetü'l-Müctehid ve Nihâyetü'l-Muktesid adlı eserine müracat edilmiştir. Şafî mezhebinden Şirbînî'nin (ö. 973) Muğni'l-Muhtâc ilâ Ma'rifeti Meânî elfâzî'l-Minhâc, Şirâzî'nin(ö. 476) el-Mühezzeb, Nevevî'nin(ö. 676) el-Mecmû şerhu'l-Mühezzeb ve Ravdatü't-Tâlibîn ve Umdetü'l-Müftûn, Remlî'nin(ö. 1004) Nihâyetü'l-Muhtâc ilâ Şerhi'l-Minhâc adlı eserlere sıklıkla müracat edilmiştir. Hanbelî mezhebi kaynaklarından İbn Kudâme'nin(ö. 620/1223) el-Muğnî, Buhûtî'nin(ö. 1052/1642) Keşşâfu'l-kanâ'u an-Mütünü'l-iknâ ve Şerhu müntehâ'l-İrâdât adlı eserlerden yararlanılmıştır. Temel eserlerin dışında asrımızda yazılmış olan eserlerden de yararlanılmıştır. Özellikle akitlerle ilgili Hayreddin KARAMAN'ın Mukayeseli İslam Hukuku, Orhan ÇEKER'in İslam Hukukunda Akitler adlı eseri, Ali el-Hafif'in Ahkamu'l-Muamelati's-şer'iyye adlı eserinin Rahmi Yaran tarafından tercüme edilmiş olan İslam Hukukuna Göre Hukuki İşlemler ve Hükümleri ve Senhûrî'nin Mesâdiru'l-Hak fi'l-Fıhki'l-İslâmî ve Nazariyyetü'l Akd adlı eserlerinden istifade edilmiştir.

Çalışmamızda geçen kavramların sözlük ve terim anlamlarını vermek için temel kaynak olarak Rağıp el-İsfehani'nin(ö. 502), el-Müfredat fi Ğaribi'l-Kuran, İbn Manzur'un(ö. 711) Lisânu'l-arap, Feyyumi'nin(ö. 770) el-Misbâhu'l-münir ve Ömer Nasuhi Bilmen'in Hukuki İslamiye ve Istılahı Fıkhiye Kamusu kullanılmıştır. Bunlara ek olarak son dönemlerde yazılan sözlük ve ansiklopedik eserlerden yararlanılmıştır. Bunlar TDV İslam ansiklopedisi, el-Mevsûatü'l-Fıkhiyyü'l-

Küveytiyye, Mehmet ERDOĞAN'ın Fıkıh ve hukuk terimleri sözlüğü ve sık sık olmamak kaydıyla başka eserlerden de istifade edilmiştir.

BİRİNCİ BÖLÜM

1.AKDİN TARİFİ VE ÖZELLİKLERİ

1.1. Akdin Tarifi

Akit sözlükte çözümlenmenin zıddı anlamında bağlama, düğümlenme anlamlarına gelmektedir.⁴ İbn Manzur'da akit kavramının sözlük anlamının bağlamak, düğümlenmek, söz verme gibi anlamları olduğunu ifade etmektedir.⁵ El-müfredatta akit “bir şeyin iki tarafını cem etme (toplama)” anlamına geldiğini ifade edilerek örnekler verilmiştir. Özellikle sert cisimleri birleştirmek için kullanılmıştır. Mesela ipin uçlarını bağlamak, binaları birbirine bağlamak gibi kullanımları söz konusudur. Bu anlamlardan istiare yapılarak bey (satım) ve sözleşmelerde kullanılmıştır.⁶ Bunun anlamı akit kavramı somut varlıkları bağlamak anlamına geldiği gibi sözlerinde bağlanması anlamına gelmesidir.

Terim olarak akitlerin genel ve özel olmak üzere iki tanısı vardır. Genel tanısı “Şahsın yapmaya yöneldiği her türlü tasarruflar ve borçlanmalardır.” Daha sade bir tanıyla akit kişinin herhangi bir konuda tasarruf etmeyi istemesidir.⁷ Maliki, Şafi ve Hanbelîler akdin anlamını bu şekilde kullanmışlardır.⁸ Akdin tanısı bu şekilde ele alındığında tek taraflı iradeye bağlı tasarrufları da akit kapsamına girmektedir. Bunlar hibe, ariyet, karz, vasiyet gibi akit çeşitleridir.⁹

Özel anlamda akdin tanısı akdin in'ikadını içerecek şekilde Kadri Paşa tarafından “ Taraflardan birisinden sadır olan icabın akit mahallinde sonucu meydana gelecek şekilde karşı tarafın kabulü ile bağlanmasıdır.”¹⁰ şeklinde yapılmıştır. Mecelledeki tanısı şu şekildedir. “Akit, tarafeynin bir hususu iltizâm ve taahhüt

⁴ *Mu'cemu'l-Muncid*, Daru'l-Meşrik, Beyrut 2007, s. 518

⁵ İbn Manzûr, Ebu'l-Fadl Cemaleddin Muhammed b. Mükerrrem, *Lisân'ül-Arab*, c. III, Daru-Sadır, Beyrut, s. 216

⁶ Rağıp el-İsfehâni, *el-Müfredat fi Ğaribi'l-Kuran*, Daru's-Şamiye, Beyrut, s. 576

⁷ Cessâs, Ahmed b. Ali Ebu Bekr er-Razi, *Ahkamu'l-Kuran*, c. II, Daru'l-Kütübü'l-İlmiye, Beyrut, 1994, s. 368

⁸ Abdullah Kahraman, *İslam Borçlar Hukukunda Kefalet Sözleşmesi*, M.Ü. İlahiyat Fakültesi Vakfı Yay. İstanbul 2008, s. 23

⁹ Hayreddin Karaman, “Akid”, *DİA*, c. II, TDV yay. İstanbul, 1989, s. 251

¹⁰ Kadri Paşa, *Mürşidu'l-Hayran*, El-Matbaatü'l-Kübra'l-Emiriyye Bulak, yy. 1891, s. 27

etmeleridir ki, icap ve kabulün irtibatından ibarettir”.¹¹ Akdin yürürlüğü için inikad şartlarını taşıması gerekir. Bunun için icap ve kabulün birbirine meşru bir şekilde bağlanması gerekir. İcap ve kabulün meşru bir şekilde bağlanması akit mahallinin mevcut olması, makduru’t-teslim olması ve semenle birlikte mütekavvim olması ile gerçekleşir. Bu şartlar tamamlandığında akit mün’akit hale gelir. Akit mün’akid olduğunda mebi müşteriye semen de bayinin mülkiyetine geçer.¹²

1.2. Akdin Kuruluş Şartları

Hukukçuların çoğuna göre akdin kuruluşu için taraflar (akiteyn), İrade beyanı (icap- kabul) ve akit mahalli bulunması gerekmektedir.¹³ Nitekim bunlardan birisinin eksikliği akdi anlamsız hale getirmektedir.

1.2.1. Akdin Rükünü

Akdin rükünlerini¹⁴ tarifinde görmekteyiz. “Tarafeyn” diye ifade edilen; akitte icapda bulunan taraf (mucip) ve icabı kabul ederek (kâbil) karşılık veren taraftır. Yani akitte mucib icabda bulunan, kâbilin de icabı kabul etmesidir. Hanefilere göre akitde rükün sadece bu ikisidir.¹⁵ Hanefilerin dışındaki hukukçulara göre akdin unsurları icap, kabul ve mahaldir. Yani Şâfi, Hanbelî ve Malikîlere göre Akdin mahalli rükünlerden birisidir.¹⁶

1.2.1.1. İrade

Akitlerin tarifinden de anlaşıldığı gibi akit esasında icap ve kabulün bir mevzu üzerinde birleşmesidir. Dolayısıyla icap ve kabulün birbirine uygun bir şekilde bağlanması için iki iradenin de gerçek anlamda bağlanması gerekmektedir. Fakihler iradelerin birbirine meşru bir şekilde bağlanmasının yöntemlerini ayrıntılı

---

¹¹ *Mecelle*, Md. 103

¹² Ali Haydar, *Dürrü’l-Hükkâm Şerhu Mecelleti’l-Ahkâm*, c. I, Daru’l-alemi’l-kütüp, yy. s. 105

¹³ Hattâb, Muhammed b. Abdurrahman el-Mâlikî el-Mağribî, *Mevâhibü’l-Celîl li Şerhi Muhtasarı Halîl*, c. III, Daru’l-Fikr, yy. 1992, s. 419; Remlî, Şemsüddîn Muhammed b. Ebi’l-Abbâs Ahmed b. Hamza Şihâbüddîn, *Nihâyetü’l-Muhtâc ilâ Şerhi’l-Minhâc*, c. III, Dâru’l-Fikr, Beyrut 1984, s. 372; Buhûtî, Mansûr b. Yûnus, *Keşşâfu’l-kanâ’u an-Mütünü’l-iknâ*, c. II, Daru’l-Kütübü’l-İlmiye, ty. s. 5

¹⁴ Bir şeyin rükünü ile ifade edilen onun bir parçası olması ondan ayrı düşünülemez olmasıdır. Yani bir şeyin varlığı rükünlerinin varlığına bağlıdır. Rükünler yoksa ya da eksikse o şeyin varlığından söz edilemez. Bkz. Ali Hafif, *İslam Hukukuna Göre Hukuki İşlemler ve Hükümleri*, Çevr. Rahmi Yaran, TDV yay. , Ankara, 2018, s.232, 238 numaralı dipnot

¹⁵ Mevsilî, el-ihdiyâr, c. II, s. 4

¹⁶ Hattâb, a.g.e, c. III, s. 419; Remlî, a.g.e, c. III, s. 372, Buhûtî, a.g.e, c. II, s. 5

bir şekilde açıklamıştır. İradeler söz ile yahut fiillerle birbirine bağlanabilmektedir. Akitlerde irade hakiki ve zahiri olmak üzere ikiye ayrılmaktadır. Hakiki irade tarafların niyetlerinin akde tesir etmesi durumudur. Akit yapılırken irade sadece niyet ile ortaya koyulmaz. İcap ya da kabule delalet eden söz ya da fiilin zuhur etmesi gerekmektedir. Akitlere iradenin zahiren tesir etmesi ise akdin şekil itibariyle vuku bulmasıdır. Yani akde taraflardan birisinin ya da ikisinin gerçek niyetlerinin yansımamış olması durumudur.¹⁷

Akitlerde esas olan tarafların akde razı olmalarıdır. Eğer akitlerde rıza vuku bulmazsa İslam hukukunun bu konuda sağlamayı hedeflediği fayda zayi olacaktır. Dolayısıyla akitlerde irade zahiri değil hakiki bir gerçeklik taşınmalıdır. “Ey iman edenler! Karşılıklı rızaya dayanan ticaret hali haricinde, mallarınızı aranızda batıl yollarla yemeyin”¹⁸ şeklindeki Allah’ın uyarısı akitlerde rızanın önemine vurgu yapmaktadır. Ayrıca Peygamberimiz (s.a.s) “Rızası olmadıkça Müslüman kardeşinin malı kişiye helal olmaz.”¹⁹ uyarısı akitlerde gönüllüğün önemini göstermektedir.

Akitlerde irade beyanı sözle yapılmasının yanı sıra bazı fiil ve karinelere gerçekleşebilmektedir. Mesela; basit alışverişlerde fiyatı belli olan ürünü alırken hiçbir söz söylemeden müşterinin parayı uzatıp, bâninin bu talebe olumlu yanıt vererek ürünü teslim etmesi sözsüz bir akittir. Burada sözün makamına fiil ve davranışlar geçmiştir. Hukuk literatüründe bu tür akitlere teâti denilmektedir. Çoğu akit sözleşmelerinde susmak kabul anlamına gelmemektedir. Ancak bazı durumlarda kabul anlamına gelebilmektedir. Mesela bakire bir kızdaki velisi onu nikâhlamak için izin istediğinde kızın utandığı için kabul ettiğini ifade edememesi rızaya delalet etmektedir. Dolayısıyla bu durumda kızın sukutu kabule delalet etmektedir.²⁰

Söz ile geçerli olabilen akitler yazıyla da geçerli olurlar²¹. Nitekim mecellede “Kitabet (yazmak) hitap gibidir” ifadesi yer almaktadır. Dolayısıyla akitler güvenilir olması şartıyla mektuplaşma yahut diğer yazı türleri ile yapılabilir. Dilsizin ne anlama geldiği belli olan işaretleri irade beyanı olarak kabul edilir. “Dilsizin işaret-i

¹⁷ Mustafa Ahmed Zerkâ, *Medhal*, c. I, Daru’l-kalem, Dimeşk, 1998, s. 435-436

¹⁸ En-Nisa, 4/29.

¹⁹ Ahmed bin Hanbel, *el-Müsned*, c. V, Âlemu’l-kütüp, Beyrut, 1998, s. 113

²⁰ Zerkâ, *a.g.e.*, c. I, s. 435-436

²¹ *Mecele*, Md.173

ma'hudesi lisan ile beyan gibidir", "Dilsizin işareti ma'rufesiyle bey münakit olur."²² Dilsiz yazmayı bilse de bilmesede de anlaşılır olarak işaretlerle yaptığı akit münakit olur. Bey akdi, rehin, nikâh ve diğer akitleri işaret dili ile yapabilir.²³

1.2.1.1.1 Ehliyet

Ehliyet, sözlükte bir işe salâhiyetli olma anlamına gelmektedir.²⁴ Istılahta ise; "Şahsın ilzam (borçlandırma, borç altına sokma) ve iltizama (borçlanma, borç altına girme) salâhiyetli olmasıdır" şeklinde tarifi yapılmaktadır.²⁵ Ehliyet vücûp ehliyeti ve eda ehliyeti olmak üzere ikiye ayrılmaktadır.²⁶

Akitlerin geçerli olması için tarafların hukuki açıdan akit yapmaya ehil olmaları gerekmektedir. Şahsın akit yapmaya ehil olması eda ehliyeti ile ifade edilmektedir. Eda ehliyeti olmayan bir şahsın yaptığı akit gayrı munakid olduğu için batıl olur. Nitekim mümeyyiz olmayan çocuğun ve mecnunun yaptığı akit ehliyetsizlikten batıldır. Bu akde hiçbir hüküm yüklenemez.²⁷ Eda ehliyeti eksik ve tam eda ehliyeti olmak üzere ikiye ayrılmaktadır. Eksik eda ehliyeti kişinin hukuki tasarruflarının velisinin iznine bağlı olması demektir. Mümeyyiz çocuk velisi izin verse dahi aleyhine olan tasarruflar geçersizdir. Mesela malından hibe etmesi, borç vermesi, talak gibi konularda sabînin tasarrufları geçersizdir.²⁸

Tam eda ehliyeti şahsın kendinden meşru bir şekilde tasarrufta bulunmaya salâhiyetli olması demektir. Böylece şahıs kısıtlanmaksızın hukuki tasarruflarda bulunabilir.²⁹ Tam eda ehliyeti kişinin buluşa ermesi ve aklî olgunluğa ermesiyle mümkün olur. Bu duruma fıkıh kitaplarında "sinni rüşd" denilmektedir.

²² Mecele, Md. 70-174

²³ Ali Haydar, *Dürrü'l-Hükkâm*, c. I, , s. 142

²⁴ *Mücemu'l-Muncit*, "Ehliyet" , Daru'l-Meşrik, yy. 2008, s. 20

²⁵ Ömer Nasuhi Bilmen, *Hukûkî İslâmiyye ve Istilâhâtı Fikhiyye Kâmusu*, c. I, Bilmen Basımevi, İstanbul 1970, s. 226; Fahrettin Atar, *Fıkıh Usulü*, , Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Vakfı Yayınları, İstanbul, 1988, s. 143; Zerkâ, a.g.e, c. II, s. 785

²⁶ Molla Hüsrev, Muhammed b. Ferâmûz, *Miratü'l-usul*, Fazilet Neşriyat, İstanbul, s. 590-591

²⁷ Zerkâ, *Medhal*, c. II, s. 780

²⁸ Zerkâ, a.g.e. , c. II, s. 598

²⁹ Senhûrî, Abdurrezzak Ahmed, *Nazariyyetü'l Akd*, c. I, Menşûrâtu'l Halebî el-Hukûkiyye, Beyrut, 1998, s. 318

1.2.1.2. İcap-Kabul

İcap akit taraflarından birisinin ilk olarak kullandığı ifadedir. Kabul, icabı talebi onaylamak, razı olmak anlamında kullanılan ifadedir.³⁰ Mesela bayi bir kişiye bu kitabı on lira fiyata sattım dese bu söz icaptır. O şahısta on liraya satın aldım dese, bu söz kabuldür. İcap ve kabul bu şekilde yapıldıktan sonra akit tarafları bağlayıcı hale gelir. Kitap müşteriye parada satıcıya geçer. Bazen icapta bulunan müşteri olabilir. Örneğin müşteri bâyiye bu kitabı on liraya satın aldım dese müşterinin bu sözü icap olur. Bâyi de on liraya kitabı sana sattım dediğinde bâyinın sözü kabul olur. Bu tarifler Hanefî mezhebine göre yapılan icap ve kabulün tarifleridir. Hanefîlerin dışındaki hukukçulara göre malın temlikini karşı tarafa aktaran söz icaptır. Yani satıcının şu malı sana sattım, sana temlik ettim gibi satışa delalet eden ifadeler akdin icabıdır. Müşterisinde “satın aldım, mülkiyetime geçirdim” gibi malı temlik ettiğine delalet eden ifadeleri akitte kabul sayılmaktadır.³¹ Dolayısıyla Şafî, Maliki ve Hanbelî mezheplerine göre icap malın mülkiyetini devreden tarafın ifadesi, kabulde malın mülkiyetini alan tarafın ifadesidir. Yani müşteri satıcıdan önce davranıp bana şu malı şu fiyata sat dese bu sözü kabul sayılır. Satıcı da müşterinin bu teklifini onaylayarak sattım derse onun bu sözü de icaptır.³²

1.2.2. Akdin İnikadı

Akitte icab ve kabulün şer-i hüküm meydana getirecek şekilde akit mevzu hakkında birbirine bağlanmasına in'ikad denir.³³ Akdin munakid olması için şu şartları taşıması gerekir.

1.2.2.1. Her İki Taraftan Muteber Bir İradenin Ortaya Koyulması

Akitte asıl olan iradelerin birleşmesidir. Mevzu hakkında iradelerin uygun bir şekilde birleşmesi ile akit gerçekleşir. Bu birleşme icap ve kabulün birbirine uygun olmasıdır. Akit taraflarının akdin tesisinde iradelerinin yönelmiş olduğu mevzuya

---

³⁰ Zeydan, *Medhal*, s. 273

³¹ Şirbîni, Muhammed b. Muhammed el-Hatîb, *Muğni'l-Muhtâc*, c. II, Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye, 1994, s. 324

³² İbn Kudâme, Ebû Muhammed Muvaffakuddîn Abdullah b. Ahmed b. Muhammed, *el-Muğni*, c. III, Mektebetü'l-Kâhira, 1968, s. 48; Bkz. Ali Hafif, *İslam Hukukuna Göre Hukuki İşlemler ve Hükümleri*, Çvr. Rahmi Yaran, TDV yay. , Ankara, 2018, s.232, 240 numaralı dipnot

³³ Mehmet Erdoğan, *Fıkıh ve Hukuk Terimleri Sözlüğü*, “İnikad”, s. 251

delaletinin açık olması gerekir. Eğer iradelerin varlığında şüphe ya da ihtimal söz konusuysa bu iradenin olmadığı anlamına gelir. Ayrıca iradelerin geçerli olması için mümeyyiz şahıslar tarafından sadır olması gerekir. Çünkü mümeyyiz olmayan kişinin iradesi bir şey üzerinde terettüp etmez. Mesela mümeyyiz olmayan bir sabinin iradesi hükmen yoktur. Dolayısıyla onun iradesi ile bir akit kurulamaz.³⁴

1.2.2.2. İcab ve Kabulün Mahalli Aynı Olması

Akit mahalli konusunda ihtilafa düşmeyecek şekilde belirli olması gerekir. Yani mucibin akde mahal kıldığı şey ile kâbilin mahal olarak kabul ettikleri şey aynı olmalıdır. Mesela bayi 10 liraya buğdayı sana sattım dese, müşteride 10 liraya arpayı satın aldım dese akit vucut bulmaz. Çünkü akit mahalli konusunda ittifak sağlanmamıştır. Ancak akit mahallinde zımnen de olsa birlik sağlanıyorsa akit münakid olur. Mesela erkek kadına seni 2000 liraya nikâhladım dese; kadında 1000 lira karşılığında karın olmayı kabul ettim dese akit geçerli olur. Çünkü kabul edilen mevzu icaba zımnen de olsa uygun olmuş olur. Ama kadın erkeğe 4000 lira karşılığında seninle nikâhladım dese bu yeni bir icap olur. Erkek bunu kabul etmezse akit vucut bulmaz.³⁵

1.2.2.3. Akdin Taraflarının Diğerinden Sadır Olan İcap Veya Kabulü Bilmesi

Akdin gerçekleşebilmesi için icap ve kabulün yeterince anlaşılmalı olması şart koşulmuştur. Akitte iradelerin birleşmesinden esas olan tarafların mahal konusundaki bilgilerinin sonucundaki vardıkları kararın birleşmesidir. Dolayısıyla akit yapılırken icap ve kabul net ve anlaşılır bir şekilde muhataba ifade edilmelidir. Diğer tarafın işitmemesi yahut akdin delalet ettiği şeyi bilmemesi akdin inikadına engel olur.³⁶

1.2.2.4. İcap ve Kabul Aynı Mecliste Birbirine Bağlanması

Akit meclisi ile akdin yapıldığı mekan ve akitte taraflardan birinin icapta bulunduktan sonra diğerinin icabı reddettiğine dair karine ortaya çıkmadığı sürece devam eden süredir. Akitlerde meclis birliği şart koşulmuştur. Mesela birisi bir yerde

³⁴ Abdulkerim Zeydan, *Medhal*, s. 274

³⁵ Ali Hafif, *İslam Hukukuna Göre Hukuki İşlemler ve Hükümleri*, s.232

³⁶ Abdulkerim Zeydan, *a.g.e.*, s. 275

icapta bulunsa icab ile kabul aynı yerde olması gerekir. Eğer orada karşılık verilmeyip başka bir yerde buna karşılık vermek akdi geçersiz kılar. Mucibin icapta bulunduğu mekandan ayrıldığında akit sonlandırılmış olur. Artık bu icabı kabul etmenin taraflar açısından bir geçerliliği yoktur. Şafilere ise akit meclisini zaman olarak almışlardır. Dolayısıyla mekan değişirse bile mucibin icabı ile kâbilin cevabı arasına bir şey girse akit sona erer.³⁷

1.2.3. Akdin Yürürlülük (Nefaz) Şartları

Akitlerde nefaz akdin kuruluşu gerçekleştiikten sonra karşılıklı taraflar için hüküm oluşturması ve sonuçlarının meydana getirilmesi için engel olan şartlara denilmektedir. Akdin yürürlüğüne engel olan şartlar akdi mevkuf hale getirmektedir. Yani akdi askıda bırakmaktadır.³⁸ Mesela sefihın yaptığı akit mevkuftur. Sefih hacr altına alınmıştır. Dolayısıyla onun yaptığı akit kanuni temsilcisinin izin vermesiyle yürürlüğe girer.³⁹

1.2.4. Akitlerde Meclis

Akitlerde meclis icap ve kabulün birbirine bağlandığı zaman yahut mekanı ifade eder. İcap ve kabulün birbiriyle uygun bir şekilde birbirine bağlanması akit meclisinin varlığına bağlıdır. Meclis mucibin icabının kâbilin kabulüne bağlanmasını sağlayan zaman ve mekânı temsil eder. Dolayısıyla meclis birliği akitlerin münakid olması için şart koşulmuştur.⁴⁰

İcap ve kabulün birbirine uygun bir şekilde bağlanması için üç şart vardır. Bunların birincisi meclis birliğidir. Akit yapılırken icap ve kabul tek mecliste gerçekleşmelidir. Eğer icap başka bir mecliste kabul başka bir mecliste yapılırsa akit münakid olmaz. Ancak aynı mecliste mûcib icapta bulunsa, kâbilde icaptan sonra başka bir işle meşgul olsa sonra kabul etse bu akit münakid olmaz. Çünkü ittihadı mecliste ihtilaf söz konusu olur.⁴¹ Yalnız kâbil düşünmek için bir süre beklese

³⁷ Hayreddin Karaman, *Ana Hatlarıyla İslam Hukuku*, c. III, Ensar yay. İstanbul, 2011, s. 58

³⁸ Ahmet Yaman– Halit Çalış, *İslam Hukukuna Giriş*, M.Ü. İlahiyat Fakültesi Vakfı Yay. İstanbul, 2016, s. 259

³⁹ İbn Humam, Kemaluddin Muhammed b. Abdilvâhid, *Fethu'l-kadîr*, c. IX, Daru'l-Fikr, s. 280

⁴⁰ Bilal Aybakan, "Meclis", *DİA*, c. XXIV, TDV yay. , İstanbul, 2003, s. 239

⁴¹ Kâsânî, Alaaddin Ebi Bekr b. Mes'ud, *Bedâiu's-San'at fî Tertîbi's-Şerâi'*, c. V, Dâru'l-Hadîs, Kâhire, 2005, s. 137

bunda bir beis yoktur. Çünkü akdi kabul etmesi için bir süre düşünmeye ihtiyacı vardır. Eğer hemen icaba karşılık vermesi şart koşulursa kâbilin zarar etme ihtimali söz konusu olur. Dolayısıyla yapacağı alış verişin karlı mı yoksa zararlı mı olduğunu düşünmesi gerekmektedir. Akit tarafları mekanı değiştirmeden yeterli bir süre geçtikten sonra kabul etse akit münakid olur. Bu içtihat Hanefi, Maliki ve Hanbeli mezheplerine göredir. İmam Şafiye göre ise icap ve kabulün arası açılmaması gerekir. Kâbil hemen icaba karşılık vermelidir. İmam Şafinin icap ile kabulün arasını açmaması ve hemen bağlanmasını şart koşması akit yapıldıktan sonra meclis dağılıncaya kadar taraflara meclis muhayyerliği hakkı tanınması sebebiyledir. Nitekim Şafi fakihlere göre meclis muhayyerliği akitlerde anlaşma yapıldıktan sonra araya başka bir konu girse dahi akit meclisi devam ettiği sürece tarafların hakkı olarak devam eder⁴².

Akit meclisinin devam etmesi için icap ve kabulle ilgili ikinci şart ise taraflardan biri veya ikisinden akdi onaylamadığına dair bir karine bulunmamalıdır. Mesela mûcib icapda bulunduktan sonra karşı taraf başka bir mevzudan bahsetse ya da başka bir işle meşgul olmaya başlasa, bu durum icabı onaylamadığına işarettir. Dolayısıyla icap meclisin bölünmesiyle geçersiz hale gelir.⁴³

Akdi münakid olması için üçüncü şart ise mûcibin kabulden önce icabından dönmemesi gerekir. Akit meclisinde bazen mûcib icabından vazgeçebilir. Eğer henüz kabul gerçekleşmediyse Hanefi, Şâfi ve Hanbelilere göre icap geçersiz hale gelir. Dolayısıyla kâbil kabul etse akit münakid olmaz.⁴⁴ Ancak Maliki Mucib icapta bulunduktan sonra icabından dönemeyeceğini savunmaktadırlar.⁴⁵

---

⁴² Vehbe Zuhaylî, *el-Fıkhu'l-İslâmî ve Edilletuhû*, c. IV, Dâru'l-Fikr, Dimeşk, 1985, s. 107

⁴³ Zuhaylî, *a.g.e.* c. IV, s. 110

⁴⁴ Zuhaylî, *a.g.e.* c. IV, s. 110

⁴⁵ Zeydan, *Medhal*, s. 277

1.3. Akit Çeşitleri

1.3.1. Sıhhat Bakımından Akitler

1.3.1.1. Sahih Akitler

“Bey-i sahih, aslen ve vasfen meşru olan beydir”⁴⁶ Akitlerde sıhhat gerek rükünlerde gerekse şartlarda eksiklik bulunmaması durumudur. Yani akdin yürürlüğe girmesi için gerekli olan bütün rükünlerin ve şartların yerine getirilmiş olması demektir. Bu tür akitlere şer’î hükümler tahakkuk eder.⁴⁷

1.3.1.2. Batıl Akitler

Mecelledeki tarife göre “Batıl bey aslen meşru olmayan beydir.”⁴⁸ Akitler yapılırken rükünlerden biri veya daha fazlası eksik olursa bu akit batıl olur. Batıl akitler ittifakla geçersizdir. Üzerine hiçbir şekilde hüküm bina edilmez. Alışverişlerde malın temliki intikal etmez. Bu akit sebebiyle taraflar birbirine karşı borç altına alınamazlar. Mesela; leşin, kanın, domuz etinin satışı buna örnektir. Bunlar şer-i hukukta mal olmadıkları için akitlerde mahal olmaları mümkün değildir. Mahal akitlerin en önemli unsurlarından birisi olduğu için bu tür satışlar batıldır.⁴⁹

1.3.1.3. Fasid Akitler

Akitlerin rükünlerinin tam olduğu ancak vasıflarında bir eksiklik olması ya da kusur olması sebebiyle eksiklik bulunan akitlere denir.⁵⁰ Hanefiler dışındaki cumhur ulema fasid akit ile batıl akit arasında fark görmezler. Onlara göre fasid akitte batıl akit gibidir. Akitlerde rükünlerinde ya da vasıflarında bir eksiklik olduğunda akit hükümsüzdür. Ancak Hanefiler fasid akit ile batıl akdi birbirinden ayırmışlardır. Fasid akdin unsurları tam olduğu için sıhhat şartlarındaki eksiklik giderilerek akit işler hale getirilebilmektedir. Mesela satım işlemlerinde mütekevvim bir malı mütekevvim olmayan bir mal ile satın almak akdi fesada uğratar. Örneğin içki ile kuzu satın almak böyledir. Mebî kuzu olduğu için akit icap, kabul ve mahal

---

⁴⁶ *Mecelle*, Md. 109

⁴⁷ Zekiyyiddin Şa’ban, *İslam Hukuk İlminin Esasları*, Trc. İbrahim Kâfi Dönmez, TDV. yay. Ankara, 2009, s. 270

⁴⁸ *Mecelle*, Md: 110

⁴⁹ İbn Âbidîn, Muhammed Emin, *Reddü’l Muhtâr*, c. V, Beyrut, 1992, s. 50

⁵⁰ İbn Âbidîn, *a.g.e*, c. V, s. 50

itibariyle rükünleri tamdır. Ancak akdın rükünlerinden olmayan semen mal değildir. Dolayısıyla bu akit işler hale gelebilmesi için fesad sebebinin ortadan kaldırılması gerekmektedir. Bu da mutekavvim bir malın semen yapılması ile mümkündür.⁵¹

1.3.2. Bağlayıcılık Açısından Akitler

Taraflar usulüne uygun olarak yapmış oldukları, iki taraf içinde bağlayıcı olan, geriye dönük olarak tek taraflı olarak iptal edilemeyen akitlere lazım akitler denir.⁵²

Tek taraflı olarak fesh ya da iptal edilebilen akitlere gayrı lazım akitler denilmektedir.⁵³

1.3.3. Yürürlük İtibariyle Akitler

Akitler yürürlük itibariyle ikiye ayrılmaktadır. Bunlar nafiz akitler ve mevkuf akitlerdir. Nafiz; Üzerinde kimsenin hakkı bulunmadığı, şer-i varlık kazanmasıyla sonuçları ortaya çıkan akitlere denir.

Mevkuf: Yürürlük kazanması için hak sahibinin onayına yahut kanuni temsilcinin icazetine bağlı akitlere denir.⁵⁴ Mevkuf akit, hüküm ve sonuçları ilgili hak sahibinin onayına bağlı olduğu için buna “askıdaki hükümsüzlük” veya “askı hali” gibi isimlendirmeler denilmiştir. Fuzulinin tasarrufu, vekilin yetkisini aşan yetkisizlik nedeniyle gerçekleşen tasarrufları, mümeyyiz çocuğun ve sefihin alım satım, icare gibi zarar etme ihtimali olan tasarrufları ehliyetteki noksanlıktan dolayı mevkuftur.⁵⁵

1.3.4. Mahallerine Göre Akitler

Birincisi aylar üzerine yapılan akitlerdir. Bu tür akitler ivazlı ve ivazsız olarak yapılmaktadır. Mesela bedelli satım akdi böyledir. Hibe, vedia gibi akitler ise ivazsız (bedelsiz) akitlerdir.

---

⁵¹ Ahmet Yaman, Halit Çalış, *İslam Hukukuna Giriş*, s. 260

⁵² Hayreddin Karaman, “Akid”, *D.İ.A.*, T.D.V. yay. c. II, İstanbul, 1988, s. 256

⁵³ Hayreddin Karaman, a.g.e, c. II, s. 256

⁵⁴ Ahmet Yaman, Halit Çalış, *İslam Hukukuna Giriş*, s. 262

⁵⁵ H. Yunus Apaydın, “Mevkuf”, *DİA*, c. XXIX, TDV. yay. İstanbul, 1988, s. 438

İkincisi mahalli menfaat olan akitlerdir. Bu akitlerde mahal bir mal ya da ayn değildir. Bu akit türlerinde icar, muzara, musakat akitlerinde olduğu gibi bedelli olmasının yanı sıra ariyat akdinde olduğu gibi bedelsiz olarak menfaatin temliki sağlanabilmektedir.

Üçüncüsü zimmette borç olarak tahakkuk eden akitlerdir. Mesela müstecirin borç olarak icar anlaşması yapması buna örnektir.

Dördüncüsü mahalli iş üzerine yapılan akitlerdir. İstisna akdinde olduğu gibi akit emek üzerine yapılır. Yahut işçinin emeği üzerine yapılan akitlerde buna örnektir. Nitekim bu tür akitler halk arasında çok yaygındır.

Beşincisi güven ve garanti altına almak için yapılan akit türleridir. Kefalet, havale, rehin akitleri buna örnektir.⁵⁶

1.3.5. İsimli ve İsimsiz Oluşlarına Göre Akitler

Kur'an, sünnet ve fıkıh kaynaklarında ismi belirtilmiş olan akit çeşitlerine isimli akitler denilmektedir. Belirtilen bu kaynaklarda bulunmayıp sonradan ortaya çıkmış akitlere isimsiz akitler denilmektedir. Akitlerin isimli ya da isimsiz olmaları akitlerin bağlayıcılığı açısından bir fark oluşturmamaktadır. Çünkü meşru bir şekilde yapılan her akit taraflar için sorumluluk yüklemektedir.⁵⁷ Nitekim bu konuda Allah "Ey iman edenler! Sözleşmelerinize sadakat gösteriniz"⁵⁸ buyurmaktadır.

1.4. Muhayyerlikler

Muhayyerlik akitlerde taraflardan birisinin akdi geçerli kılması yahut fesh etme yetkisinin bulunması demektir.⁵⁹ Muhayyerlik hakkı lazım akitler için geçerlidir. Muhayyerlik hakkı ile lazım akit bağlayıcı olmaktan çıkar. Eğer muhayyerlik hakkı tek taraf için söz konusu ise akit sadece muhayyerlik hakkına sahip olan kişi için bağlayıcı olmaktan çıkar.⁶⁰

⁵⁶ Abdurrezzak Ahmed Senhûrî, *Mesâdiru'l-Hak fi'l-Fıhki'l-İslâmî (Dirâsetün Mukâranetün bi'l-Fıhki'l Garbî)*, c. VI, Dâru'l-İhyâi't-Türâsi'l-Arabî, Beyrut, 1967, s. 38

⁵⁷ Hayreddin Karaman, *Ana Hatlarıyla İslam Hukuku*, İstanbul, 2011, s. 273

⁵⁸ el-Maide, 5/1

⁵⁹ Zeydan, *Medhal*, s. 359

⁶⁰ Ali Bardakoğlu, "Fesih", *DİA*, c. XII, TDV yay. İstanbul, s. 427-436

1.4.1 Şart Muhayyerliği

Akitlerde hukuki işlemin yürürlüğe girmesi için ileride bir şeye bağlanması, yani akdin bir şey ile kayıt altına alınmasına şart denir.⁶¹ Şart muhayyerliği ise akit yapılırken belli süre ile akitten cayma hakkı olarak ileri sürülen şart sebebiyle elde edilen muhayyerlik hakkıdır. Bu durum şart muhayyerliğine sahip olan kişiyi akde bağlayıcı olmaktan çıkartır. Cayma süresinin belirtilmediği şartlar ittifakla fasittir. Ebu Hanifeye göre üç günden fazla ileri sürülen şart muhayyerliği fasittir. İmam Muhammed ve Ebu Yusuf'a göre süresi belirtilmekle beraber üç günden fazla muhayyerlik şartı sahihtir.⁶²

1.4.2. Rucu Muhayyerliği

Bu muhayyerlik hakkı akit yapılırken kâbilin akdi kabul etmesine kadar geçerli olan bir haktır. Yani Mûcib icapda bulunduktan sonra diğer taraf icabı kabul edinceye kadar icabından vazgeçebilir. İşte bu süre içinde kişinin akitten cayma hakkına rucu muhayyerliği denir. Ancak Malikiler buna karşı çıkmaktadırlar. Onlar mucib icapta bulunduktan sonra icaptan dönmesi caiz değildir. Çünkü mucip icapta bulunarak kendisini bağlayıcı hale getirmiştir.⁶³

1.4.3. Kabul Muhayyerliği

Akit yapılırken mucibin icabına kâbilin istediği gibi karşılık verme hakkıdır. İsterse kabul eder, isterse rededer. Buna kabul muhayyerliği denilmektedir.⁶⁴ Mesela satıcı elindeki malı müşteriye sana şu fiyata sattım dediğinde, müşteri bu teklifi (icabı) isterse kabul eder, isterse de reddeder.

1.4.4. Görme Muhayyerliği

Kişinin görmeden bir şey satın aldığında yahut bir akit yaptığında görünceye kadar akdi kabul etme ve cayma hakkının olmasına görme muhayyerliği denilmektedir. Hanefiliğe göre görme gerçekleşmeden hiçbir şekilde müşteri görme

---

⁶¹ Hasan Şahin, *Akidlerde Muhayyerlik Teorisi*, Ondokuz Mayıs Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü (Yayımlanmamış Doktora Tezi), Samsun, 2016, s. 36

⁶² *Fetavayı-hindiye*, Daru'l-Fikr, c. III, s. 39

⁶³ Abdülkerim Zeydan, *Medhal*, s. 277

⁶⁴ Orhan Çeker, *İslam Hukukunda Akidler*, s. 50

muhayyerliğinden mahrum kalamaz.⁶⁵ Çünkü Peygamberimiz(s) “ Sizden bir kimse bir şey satın aldığı zaman onu görünceye kadar muhayyerdir.”⁶⁶ buyurmaktadır. Dolayısıyla muhayyerlik hakkı mutlak olarak zikredilmiştir. Bu nedenle akit esnasında görme muhayyerliğinden müşteri feragat etse bile bu hakkı devam eder.

Hanefiler dışındaki cumhur ulemaya göre akitlerdeki görme muhayyerliğinden maksat, esasında akit mahallinin görülmesi değil onun hakkında rızayı sağlayacak bilginin elde edilmesidir. Dolayısıyla malın cinsine ve örfi uygulamaya göre mal hakkında bilgi edinme yolları değişebilmektedir. Mesela binek hayvanlarının görülmesi üzerine binip gezmek ile evin görülmesi için dolaşmak ile balın görülmesi tatmak ile olmaktadır.⁶⁷

1.4.5. Ayıp Muhayyerliği

İki tarafın bir şey üzerinde lazım bir akit yaptıktan sonra akit mahallindeki bir kusurdan dolayı kişinin akdi fesh etme hakkına ayıp muhayyerliği denilmektedir. Bir şeyi ayıp sayılabilmesi için mahal konusunda uzman olan, onun erbabı denilecek kadar bilgili kişilerin kusur olarak kabul ettikleri ve semende eksikliğe sebep olması gerekmektedir. Eğer ayıp akit yapılırken müşteri tarafından bilinirse yahut semeni satıcıya teslim etmeden önce ayıbı öğrenmişse bu müşterinin mahaldeki kusura razı olduğuna delalettir. Dolayısıyla ayıp muhayyerliği hakkı söz konusu olamaz.⁶⁸

1.5. Akdî Şartlar

Akdin varlığının kendisine bağlanabildiği, hükümlerinin ve işleyişinin belirlenebildiği üç türlü şart vardır. Bunlar ta'lik, izâfe ve takyîd'dir.⁶⁹

1.5.1. Ta'likî Şartlar

Akdin varlığı ileride olabilecek bir şeye bağlanmasına ta'likî şart denir. Bu durumda akdin vucud bulması akdin kendisine bağlandığı şeyin varlığına bağlıdır. Mesela bir kişi bir arazideki hissesini ortağım razı olması şartıyla sana sattım dese,

⁶⁵ Ali Haydar; *Dürru'l-Hükkâm*, c. I, s. 320; *Mecelle*, Md. 320

⁶⁶ Zeylaî, Ebû Muhammed Cemâlüddîn Abdullah b. Yûsuf b. Muhammed, *Nasbu'rrâye li-Tahrîci Ehâdîsi'l-Hidâye*, c. IV, s. 9

⁶⁷ Çeker, *İslam Hukukunda Akidler*, s. 268-269

⁶⁸ Abdülkerim Zeydan, *Medhal*, s. 369

⁶⁹ Ahmet Yaman, Halit Çalış, *İslam Hukukuna Giriş*, s. 263

müşteride bunu kabul etse akit arazinin ortağının kabul etmesi ile gerçekleşir. Eğer kabul etmezse akit geçersizdir.⁷⁰

Bey akitlerinde talikî şart caiz değildir. Mesela birisi “işlerim yoluna girerse evimi sana sana sattım” dese, müşteride aldım dese bu akit sahih değildir. O kişinin işleri yoluna girse de akit geçersizdir. Zira taliki şart bey akitlerinden geçersizdir.⁷¹

1.5.2. İzâfe Şartları

Akit taraflar arasında uygun bir şekilde yapılarak, akdin yürürlüğünün ve hükümlerinden gerçekleşmesinin gelecek bir zamana bağlanmasına izâfe şartları denir. Mesela kocanın karısına yarın ya da bir hafta sonra boşsun şeklindeki sözü gelecek zamana izafe edilmiş bir akittir. Nitekim bu söz ile koca talakı gerçekleştirmiştir ancak sonuçları ve hükmü gelecek zamana bağlanmıştır.⁷²

1.5.3. Takyîdî Şart

Akit gerçekleştikten sonra akdin hükümlerini sınırlandırmak yahut ek sonuçlar ortaya çıkarması için ileri sürülen şartlara takyîdî şart denir. Bu şartlar hukuk sistemi içinde akitlerin sahip olduğu şartların dışında ihtiyaca binaen ileri sürülen şartlardır. Hanefilere göre takyîdî şartlar üçe ayrılmaktadır.⁷³ Birincisi akdi bozmayan muteber şarttır. Meselâ; akdin muktezasını destekleyen taraflara menfaat sağlamayan şartlar böyledir. Bayinin kefil şartı istemesi yahut vadeli ödemeler için rehin talep etmesi akdi destekleyici, müşterinin borcunu geciktirmesinin engelleyici bir şarttır. Dolayısıyla bu şartlar geçerli ve muteberdir.⁷⁴ İkincisi ise fasid şartlardır. Taraflardan birisine haksız menfaat sağlayan şartlar akdi fasid hale getirir. Bâyin evini satarken bir süre daha oturma şartıyla satması, ağa takılacak balıkların takılmadan satılarak şüpheli işlemlerin yapılması, ayn olan semenlerde şart muhayyerliğinin belirsiz yahut süresiz olması gibi şartlar fasiddir. Üçüncüsü ise batıl şartlardır. Kimseye satmamak üzere satış yapılması, meraya salmamak üzere davar satışı yapmak akitlerde batıl şartlardır. Bu şartlarda taraflara fayda sağlamayan durum söz konusudur. Akitlerde

⁷⁰ Zerkâ, *Medhal*, c. I, s. 572

⁷¹ Ömer Nasuhi Bilmen, *Hukûkî İslâmiyye ve Istulâhâtü Fıkhiyye Kâmusu*, c. VI, Bilmen Basımevi, İstanbul, 1970, s. 23

⁷² Vehbe Zuhaylî, *el-Fıkhu'l-İslâmî ve Edilletuhû*, c. IV, Dâru'l-Fikr, Dimeşk, 1985, s. 246-247

⁷³ Hayreddin Karaman, *Ana Hatlarıyla İslam Hukuku*, c. III, s. 99

⁷⁴ Ömer Nasuhi Bilmen, *a.g.e.*, c. VI, s. 23

batıl şartlar akdin geçerliliğini etkilememektedir. Akit geçerli olur fakat batıl şartlar lağvedilir. Hiç yokmuş gibi kabul edilir.⁷⁵

1.6. Akdin Sona Ermesi ve Feshi

Borçlar hukukunda akdi sona erdiren en yaygın yol tarafların meşru bir şekilde aldıkları sorumlulukları yerine getirmesiyle gerçekleşir. Buna hukuk literatüründe îfa denilmektedir. Îfa akitlerin süreci ile değil sonucu ile ilgili bir kavramdır. Kural olarak îfanın konusu akitte tarafların üstlendikleri sorumluluğu ya da borcu yerine getirmeleridir. Hukukta buna “edime uygun îfa prensibi” denir⁷⁶

Gerek Kur’an’da gerekse hadislerde Müminlerin akitlerine ve borçlarına vefa göstermeleri vurgulanmıştır. Peygamberimiz (s.a.s) borcunu ödememe niyetiyle borçlanan bir kimseyi Allah’ın hırsız olarak karşılayacağı, borcunu ödeme gayreti içinde olana Allah’ın yardım edeceğini belirtmesi akitlerde îfanın önemini göstermektedir.⁷⁷

Akitlerin sona erdirilmesinin diğer bir yöntemi ise akit taraflarının karşılıklı rıza ile akdin hükümlerini ve sonuçlarını iptal etmeleridir. Tarafların anlaşarak akitten vazgeçmelerine hukuk literatüründe ikâle denilmektedir.⁷⁸ İkâle bir akit yapıldıktan sonra tarafların pişman olmaları sebebiyle akit yapmadan önceki hale dönmek için karşılıklı rızaya dayanarak yapılır. Eğer karşılıklı rızaya gerek kalmadan herhangi bir muhayyerlik hakkı ile tek taraflı akdin sonlandırılması İslam hukukunda fesih olarak ifade edilmiştir. Feshin ikâleden ayrılan en önemli noktası ikâlenin tarafları bağlayıcı olan akitlerde yapılmasıdır. Fesihte ise bağlayıcılık şartı yoktur. Karşılıklı rıza ile ikâle yapılabilmesi için akit mahallinin mevcut olması ve herhangi bir değişikliğe uğramaması gerekir. Aksi halde akit yapmadan önceki duruma dönmek imkansız hale gelir. Nitekim bu durum ikâle yapmayı imkansız kılar.⁷⁹

Aile hukukunda ikâleye benzer bir akit türü olarak muhâlea karşımıza çıkar. Muhâlea; Kadının belli bir bedel karşılığında kocanın onu boşamasına rıza

⁷⁵ Osman Kaşıkçı, “Şart”, *DİA*, c. XXXVIII, TDV yay. , İstanbul, 1988, s. 364

⁷⁶ Bilal Aybakan, “Îfa”, *DİA*, c. XXI, TDV yay. , İstanbul, 2000, s. 498

⁷⁷ el-Maide, 5/1; el-Araf, 7/85; İbn Mâce, Sadakât, 10-11

⁷⁸ *el-Mevsûatü'l-Fıkhiyyü'l-Küveytiyye*, Vüzâratü'l-Evkâfi ve'ş-Şuûnu'l-İslâmiyye (haz.), c. V, Dâru's-Selâsil, Kuveyt, h. 1427. s. 325

⁷⁹ Bilal Aybakan, “ikâle”, *DİA*, c. XXII, TDV yay. İstanbul, 2000, s. 14

göstermesini sağlayarak aralarındaki nikâh bağı sonlandırmasına denir. Bu akit türünde iki tarafında rızası söz konusudur. Nikâhta talak hakkı erkekte olduğu için kadın bedel karşılığında erkeği boşamaya ikna eder.⁸⁰ Muhâlea akdinin meşruiyeti Kur'an, sünnet ve icma ile sabittir. Allah'ın (c.c.) Kur'an'da "Eğer Allah'ın her iki taraf için koyduğu sınırları aşmaktan korkarsanız, bu durumda kadının bir meblağ verip boşanmasında her ikisi içinde bir vebal yoktur" şeklindeki emri boşama yetkisi olmayan kadının erkeğe bir meblağ vererek boşamaya ikna etmesinin meşru olduğunun delilidir. Ayrıca ilk muhâlea peygamberimiz zamanında ensardan Sâbit b. Kays b. Şemmâs ile karısı arasında olmuştur. Bir gün Sâbit b. Kays'ın karısı peygamberimize gelerek kocasının kendisine çok çirkin görüldüğünü, boşanmak istediğini ifade etmiştir. Peygamberimiz de onu kocasından mihir olarak aldığı bahçeyi geri vermesi karşılığında boşamıştır.⁸¹

Muhâlea akdi karı-koca arasında halvetten önce yapılırsa bu akit sonuçları itibariyle ikâle benzer. Yukarıda da ifade edildiği gibi taraflar yaptıkları akitten pişman olduklarında akit yapmadan önceki durumlarına dönmek için ikâle akdi yaparlar. Halvet gerçekleşmeden yapılan muhâlea akdi de aynı hükümleri doğurmaktadır.⁸²

Akitlerin sona erme yollarından birisi de hukuki varlık kazanan akdin tek taraflı bir irade ile yahut mahkeme yoluyla bozulmasıdır. Bu şekilde akdin sona ermesine fesih denir. Akitlerde fesih bağlayıcı olmayan akitler için geçerlidir.⁸³ Süyûtinin belirttiğine göre fesih; akit bağının çözülmesidir. Yedi durum söz konusu olduğunda akitlerde fesih mümkün olur. Bunlar meclis, şart ve ayıp muhayyerlikleri, şart koşulan yemine uymamak, ikâle, kabızdan önce mebînin helakı ve tarafların akit hususunda ihtilafa düşmeleridir.⁸⁴ Ancak fakihlerin ittifak ettikleri fesih sebepleri ikâle, muhayyerlikler, akdin gayrı lazım oluşu, akitte fesad ve akit taraflarından herhangi birisine düşen sorumluluğun yerine getirilmesinin imkansız olmasıdır.⁸⁵

⁸⁰ Fahrettin Atar, "Muhâlea", *DİA*, c. XXX, TDV yay. İstanbul, 2005, s.399

⁸¹ Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, c. IV, Ebu Muâti'n-Nurî (thk.) ,Âlemu'l-Kütüp, Beyrut, 1998, s. 3

⁸² Bilal Aybakan, "ikâle", *DİA*, c. XXII, s. 14

⁸³ Ali Bardakoğlu, "Fesih", *DİA*, c. XII, TDV yay. İstanbul, 1995, s. 427

⁸⁴ Süyûtî, Abdurrahman b. Ebi Bekir, *el-Eşbah ve'n-nezâir*, Daru'l-Kütübü'l-İlmiye, 1990, s. 287

⁸⁵ *el-Mevsûatü'l-Fıkhîyyü'l-Küveytiyye*, c. XXXII, s. 134

Akit kurulduktan sonra tarafların yükümlülüklerini yerine getirmeden akdin sona ermesine infisah denir. İnfisah kavramı fesih kavramından türemiştir. Fesihte akit yetkili bir irade tarafından sonlandırılırken; İnfisah iradî olmayan bir sebeple akdin derhal sonlanmasını ifade eder. Bu yüzden akdin sonlanmasına sebep olan unsur ortaya çıktığında akdi fesh edilmesi için yetkili bir iradeye ihtiyaç yoktur.⁸⁶ Mesela, alım satım akitlerinde müşteri teslim almadan önce mebî telef olursa akit işlerlik kazanmadan sona erer. Bu durum infisah ile ifade edilir.⁸⁷ Akit meclisi dağılmadan semen telef olursa Hanefiliğe göre semen misli mal ise akit münfesihi olmaz. Çünkü semenin misli vardır. Ancak semen misli olmayan bir mal ise akit münfesihi olur.⁸⁸ Akdin ikamesi devam eden bir süreç ise; yani akdin uygulanması uzayan bir sürece yayılıyorsa, akit mahallinin helâkı ile akit münfesihi olur. İcare akitleri böyledir. Kiraya verilen mal teslimden önce yahut sonra helak olmasıyla akit münfesihi olur.⁸⁹

Bazı akitler yeni bir akdin yapılmasıyla kendiliğinden sona erer. Bunun en iyi örneklerinden birisi şufa akdidir. Şuf'a akdi aralarında ortaklık yahut komşuluk hakkı bulunan bir hisseyi müşterinin satın aldığı fiyattan mahkeme kararı ile müşteriden satın almaktır. Bu akitte ortak olunan bir hissenin başkasına satılması ile gelecekte olabilecek bir sıkıntıyı müşterinin verdiği bedelle bertaraf etme amacı vardır. Bu vesileyle şufa akdi yapan kişi malına yeni bir hisse eklemiş olur. Ayrıca bu işle, bâyi ile müşteri arasındaki akit sona erer.⁹⁰

Akitlerin rükünlerinde yahut şartlarında bir eksiklik olursa ittifakla reddedilir. Bu tür akitler hiçbir hüküm doğurmadan sonlandırılır. Bey akitlerinde herhangi bir işlem yapıldıysa geçersizdir. Bu akitlere batıl akitler yahut fasid akitler denilmektedir. Hanefiler dışındaki hukukçulara göre batıl ve fasid arasında fark yoktur. Eğer akit rükünleribne va şartlarına uygun yapılmadıysa derhal sonlandırılır. Taraflar için bir borçlanma söz konusu olmaz. Ancak Hanefiler muamelat alanında fasid akdin hükümlerini ayrı tutarak buna özel bir açıklama yapmıştır. Hanefilerde

⁸⁶ Aybakan, "İnfisah", *DİA*, c. XXII, s. 293-294

⁸⁷ İbn Kudâme, Ebû Muhammed Muvaffakuddîn, *el-Muğnî*, c. III, Mektebetü'l-Kâhira, 1968, s. 486

⁸⁸ Semerkandî, Ebu Bekir Alâaddin, *Tuhfetü'l-Fukahâ*, c. II, Daru'l-Kütübü'l-İlmiye, Beyrut, 1994, s. 39-40

⁸⁹ *el-Mevsûatü'l-Fıkhiyyü'l-Küveytiyye*, c. VII, s. 29

⁹⁰ Remlî, Şemsüddîn Muhammed b. Ebi'l-Abbâs, *Nihâyetü'l-Muhtâc ilâ Şerhi'l-Minhâc*, c. V, Dâru'l-Fikr, Beyrut, 1984, s. 194; İbn Âbidîn, *Reddü'l-Muhtâr*, c. VI, s. 224

muamelat alanında fasid akitler tümünden reddedilmez. Eğer kapz gerçekleşmişse mülkiyet intikal eder. Fakat fesad sebebinin ortadan kaldırılması şart koşulmuştur. Bu yapılmazsa iki taraf için de akit bağlayıcı değildir. Taraflardan birisi tek taraflı olarak akdi fesh edebilir.⁹¹

1.7. Tek Taraflı İradenin Hukuki Değeri

Mecelledeki akit tarifine göre; akit iki iradenin bir konuda birleşmesidir. Bu nedenle bir tasarrufun akit kabul edilebilmesi için iki taraflı iradenin vucuda gelmesi akdin in'ikad şartlarındandır.⁹² Dolayısıyla Hanefi mezhebinin yaklaşımına göre bu tasarruflarda tek irade ile akit gerçekleşmez. Diğer taraftan tek bir irade ile hukuki sorumluluk yükleyen tasarruflar da vardır. Bunlardan ilki kefalet ve ikrazdır. Bunların tek bir irade ile mi yoksa iki irade ile mi geçerli olduğu hususunda fakihler arasında ihtilaf vardır. Ebu Yusuf ve İmam Şafi kefilin icabının akitte yeterli olduğunu belirtmiştir. Kefalet akdinde kâbule gerek yoktur. İmam Muhammed'e göre ise kefalette sadece icap akdin hukuki statü kazanması için yeterli değildir. İki tarafın iradesinin de akitte tahakkuk etmesi gerekmektedir. Karz akitlerin de Ebu Yusuf'a göre mukrizin icabı akdin gerçekleşmesi için yeterlidir. Müstakrizin icapı kabul etmesine gerek yoktur. İmam Muhammed'e göre karz akdinde kabul akdin ikinci unsurudur. Kabul olmadan akit gerçekleşmez.⁹³

Hibe ve âriyet akitlerinin hukuki değer kazanmasında tek iradenin yeterli olması konusunda tereddüt daha fazladır. Ancak tek irade ile akdin geçerli olacağı görüşü ağır basmaktadır. Hibe akdinde malını bağışlayanın icabı yeterli görülmüş, istihsan ilkesine göre bağışta bulunulan kişinin kabulüne ihtiyaç duyulmamıştır. Ebu Hanife ve iki büyük öğrencisinin görüşleri bu yöndedir. İmam Züfer ise kıyasa göre içtihatla bulunmuştur. Kıyasa göre bu tür akitlerde icabın geçerliliği için karşı tarafın kabulü şarttır. Aksi halde akit geçerli olmaz.⁹⁴ Kâsânî'nin açıklamasına göre hibe akdinde istihsan yönü şöyle açıklanmıştır. Hibe sözlük anlamı ile mal sahibinin icabının malını bağışlaması demek olduğu; hibe edilen kişinin kabulüne ihtiyaç olmadığı şeklindedir. Kabule kabzın ve hibenin hükmünün sübutu için ihtiyaç

⁹¹ İbn Âbidîn, *Reddî'l Muhtâr*, c. V, s. 49-50

⁹² Mecelle, Md. 103

⁹³ Senhûrî, *Mesâdiru'l-Hak*, c. I, s. 33-34; Hayreddin Karaman, *Mukayeseli İslam Hukuku*, c. II, s. 49

⁹⁴ Hayreddin Karaman, *Ana Hatlarıyla İslam Hukuku*, c. II, s. 48-49

duyulur. Dolayısıyla hibe eden malını hibe ettiğinde akit gerçekleşir ve akit hukuki geçerlilik kazanır.⁹⁵

1.7.1. Tek İrade İle Tamamlanan Bazı Tasarruflar

İslam hukukunda bazı tek taraflı tasarruflar karşı tarafın rızasına ihtiyaç duyulmadan tek taraflı olarak borç altına girilebilmektedir. Vakıf ve ibra gibi akitler buna örnektir.⁹⁶

İslam borçlar hukuku alanında borçları meydana getiren beş kaynak belirtilmiştir. Bunlar tek taraflı irade, akit, kanun, sebepsiz iktisap ve haksız fiil olmak üzere taksim edilmiştir.⁹⁷ Tek taraflı irade ile akitlerin birlikte değerlendirilmesi gerektiğine işaret eden hukukçular da vardır. Bu yüzden borcun kaynaklarından birisi hukuki tasarruf başlığı altında akitler ve tek irade ile gerçekleşen tasarruflar değerlendirilerek borcu meydana getiren kaynaklar dört başlık altında incelenmiştir.⁹⁸

1.7.1.1. Hibe

Karşılıksız olarak kişinin malını başkasına temlik etmesine hibe denir.⁹⁹ Hukuk kitaplarında küçük farklılık olmakla birlikte bu çerçevede tanımlar yapılmıştır. Mecellede de benzer bir tanım tercih edilmiştir. “Hibe malı ivazsız olarak ahâra temlik etmektir.”¹⁰⁰ Hibe akdinde hibe edene vâhib, kendisine hibe edilen kişiye mevhubün leh ve hibe edilen mala mevhub denir.¹⁰¹ Hibe akdinin meşruiyeti kitap, sünnet ve icmâ ilelerdir. Kur’an’dan delil kadınların mehirlerini kocalarına bağışlamaları durumunda bağışlanan bu malın kocalara helal kılınmasıdır.¹⁰² Peygamberimiz (a.s.) “Hediyeleşin ki birbirinizi sevesiniz” buyurmaktadır. Hediye bir çeşit hibedir. Müslümanların birbirlerine karşılıksız bir

⁹⁵ Kâsâni, *Bedâiu’s- sanâi*, c. VI, s. 115

⁹⁶ Ali Hafif, *İslam Hukukuna Göre Hukuki İşlemler ve Hükümleri*, s. 242

⁹⁷ Hayreddin Karaman, *Ana Hatlarıyla İslam Hukuku*, c. II, s. 40

⁹⁸ Fahrettin Atar, *İslam İcra ve İflas Hukuku*, M.Ü. İlahiyat Fakültesi Vakfı yayınları, İstanbul, 1990, s. 55

⁹⁹ İbn Âbidîn, *Reddü’l Muhtâr*, c. V, s. 687; Ali Haydar, *Düreru’l-Hükkâm*, c.II, s. 389

¹⁰⁰ *Mecelle*, Md. 833

¹⁰¹ Ali Bardakoğlu, “Hibe”, *DİA*, c. XVII, , TDV yay. İstanbul, 1998, s. 421

¹⁰² en-Nisa, 4/ 4.

şeyler vermesi aralarındaki sevgi ve muhabbeti artırmaktadır. Kardeşlik duygularının gelişmesine sebep olmaktadır. Bütün bunlar alimlerin ittifakıyla menduptur.¹⁰³

İslam hukukunda genel kural bey akdinde mahalde bulunması gereken kuralların hibe akdinde mevhubda da bulunması yönündedir. Ancak istisna nevinden farklar söz konusudur.¹⁰⁴ Hibe akdinin sıhhat, yürürlük ve bağlayıcılık gibi şartları çoğunlukla mevhubla ilgilidir.¹⁰⁵ Bunlar genellikle mevhubun mevcut, malum, muayyen, mütekavvim, vahibin mülkiyetinde ve kabzı mümkün olması şartlarıdır. Hanefilik mezhebinde akit sırasında mevhubun bulunmaması akdin geçersiz olmasına neden olur. Madumun hibe edilmesi caiz değildir.¹⁰⁶ Mâlikilere göre kişinin sahip olduğu her şey hibe edilebilir. Akit esnasında madum olması akde bir zarar vermez. Hibe bir teberru akdi olduğu için bey akdindeki gibi şartların sıkı olmasına gerek yoktur. Bu nedenle kişi kaçak kölesini, kayıp olan devesini yahut olgunlaşmamış meyvesini hibe edebilir.¹⁰⁷ Şâfi mezhebinde bey akdine konu olan her şey hibe edilebilir ancak bey akitlerine mahal olan menfaatler hibe akdine mahal olmazlar. İcare akdinde olduğu gibi satış konusu mal değil de menfaat olduğu için bunlar hibe akdinin konusu olamaz. Şâfi mezhebinde hibe akdinin şartları Maliki mezhebinde olduğu kadar hafifletilmese de satışı yasak olan birçok şeyin hibe edilmesine cevaz verilmiştir. Mesela; tabaklanmamış meyve derisi, memedeki süt, koyunun sırtındaki yün, necis olan yağın satışı caiz değildir. Ancak Şâfi mezhebine göre bunların hibe edilmesinde bir sakınca yoktur.¹⁰⁸

Hibe akdinde mevhubla ilgili diğer bir şart ise mevhubun vâhibin mülkiyetinde olmasıdır. Vâhibin sahip olmadığı bir şeyi teslim edebilmesi imkansızdır.¹⁰⁹ Zimmetteki borcun hibe edilmesi hususunda fakihler ihtilaf etmişlerdir. Hanefi ve Malikiler zimmetteki borcun hibe edilebileceğini belirtmektedir. Vahibe deyni kabz yetkisi verilerek mevhubu teslim alması sağlanabilir. Bu konuda borçlu borcunu ödemeye zorlanabilir. Hanefiler buna

¹⁰³ Serahsî, *el-Mebsût*, c. XII, s. 47; Ebu'l-Ferc, *eş-Şerhu'l-Kebîr*, c. VI, s. 246

¹⁰⁴ Suyûtî, Abdurrahman b. Ebî Bekr, *el-Eşbah ve'n-Nezâir*, Daru'l-Kütübü'l-İlmiye, 1990, s. 469; Şirbînî, *Muğni'l-Muhtâc*, c. III, s. 563; Ebu'l-Ferc, *a.g.e.*, c. VI, s. 262

¹⁰⁵ Ali Bardakoğlu, "Hibe", *DİA*, c. XVII, s. 423

¹⁰⁶ Kâsânî, *Bedâiu's-sanâi*, c. VI, s. 119

¹⁰⁷ İbn Rüşd, *Bidâyetü'l-Müctehid*, c. IV, s. 114; İbn Cezzî, *Kavânînu'l-Fıkhiye*, s. 241

¹⁰⁸ Suyûtî, *el-Eşbah ve'n-Nezâir*, 469-470

¹⁰⁹ Kâsânî, *Bedâiu's-sanâi*, c. VI, s. 119; Haraşî, Muhammed b. Abdullah b. Ali el-Mâlikî, *Şerh-u Muhtasarı Halîl*, c. VII, Daru'l-Fikr, Beyrut, s. 105

istihsan ilkesine göre cevaz vermişlerdir.¹¹⁰ Şafilik ve Hanbelilikte deynin borçlu dışındaki birisine hibesi caiz değildir. Çünkü deyn hibe edildiğinde teslim edilemeyecektir. Oysa kabz hibe akdinin inikad şartlarındandır. Ancak deyn borçluya hibe ya da ibra edilebilir. Bu durumda kabz şartı yoktur.¹¹¹

Hisseli malların hibesinde Hanefiler bölünemeyen mallardaki hisselerin hibesini caiz görmezler. Bu durumda hisse teslim edilemeyecektir. Bu da hibe akdinin inikad şartının yerine getirilememesi demektir.¹¹² Ancak bölünebilen hisselerde hisselerin bölünüp ayrıldıktan sonra hibe edilmesi caizdir.¹¹³ Eğer bölünmeden hibe edilirse bu da caiz değildir. Çünkü burada mevhubun teslim edilebilmesinde bir sorun söz konusu değildir. Nitekim teslimi mümkün olmayan şeyin hibesi caiz değildir. Hanefiler dışındaki Malikî, Şâfi ve Hanbelî fukahası ise hisseli malların hibesini caiz görmektedir. Hisseli malların hibesi bey akdinde olduğu gibi caizdir. Vâhib sahip olduğu hakları mevhub lehe olduğu gibi devreder. Ortağı olduğu şey menfaatse istifade hakkını hibe eder. Başka haklar söz konusu ise şeriki olduğu mal hissesi ölçüsünde hibesi caizdir.¹¹⁴

Hibe akdinde vâhib icapta bulunsa dahi mevhubun mülkiyeti hibe edilen kişiye geçmez. Hibenin tamamlanması için mevhub lehin kabz etmesi şarttır. Ancak kabz için vahibin kabza izin vermesi gerekir. Çünkü kabzdan önce akit yapılmış olsa da mevhub hibe edenin mülkiyetindedir.¹¹⁵ Bu nedenle Hanefî, Şafi ve Hanbeliler kabz gerçekleşmeden mevhubun mülkiyetinin hibe edilen kişiye geçmeyeceğini belirtmektedirler. Bunun sonucu olarak vâhib kabzdan önce ölecek olursa akit fesh edilir. Eğer vâhib kabzdan önce iflas ederse akit batıl olur. Malikilerin hibe akdinde kabzı rükün olarak görmemeleri ve hibe akdinin icap ve kabul ile tamam olduğunu

---

¹¹⁰ İbn Nüceym, *Bahru'r-Râik*, c. VII, s. 284

¹¹¹ Merdâvî, *Alâ'd-din Ebu'l-Hasan Ali b. Süleyman, el-İnsâf fi mârifeti'r-Racihi mine'l-Hilâf*, c. V, Daru İhyau'd-Turâsi'l-Arabî, s. 109-110; Buceyrîmî, Süleyman b. Muhammed b. Ömer, *Hâşiyetü Buceyrîmî alâ şerhi'l-Menhecî*, c. I, 1950, s. 2

¹¹² Kâsânî, *Bedâiu's-sanâî*, c. VI, s. 119

¹¹³ Ali Bardakoğlu, "Hibe", *DİA*, c. XVII, s. 423

¹¹⁴ Şirbînî, *Muğni'l-Muhtâc*, c. III, s. 562-563; İbn Kudâme, *el-Muğni*, c. VI, s. 45; İbn Rüşd, *Bidâyetü'l-Müctehid*, c. IV, s. 114

¹¹⁵ Serahsî, *el-Mebsût*, c. XII, s. 57

belirtmeleri sebebiyle vâhib mevhubu teslim etmeye zorlanır. İflas yahut ölüm gibi sebepler akdin feshi için yeterli değildir.¹¹⁶

Hanefi mezhebine göre hibe akdi gayrı lazım bir akittir. Dolayısıyla tarafları bağlayıcı bir akit değildir. Bu nedenle vâhib akit yapıldıktan sonra kabzdan önce hibesinden cayabilir.¹¹⁷ Ancak hibeden rucuya mani olan durumlar da vardır. Bunların en başında mevhubun helak olması gelmektedir. Rucuya engel olan diğer bir sebep ise mevhub herhangi bir sebeple mevhub lehine mülkiyetinden çıkmasıyla akit sona erer. Ölüm, bey yahut bir başkasına yapılan hibe ile mevhub başkasının mülkiyetine geçerse hibe akdi rucu mümkün olmaz. Mevhub leh tarafından yahut başka biri tarafından mevhubda yapılan ziyadelik hibe akdinin sonlandırılmasına engeldir. Eğer bu ziyadelik ayrılabilirse rucuya bir zararı yoktur. Ziyadelik ayrılarak rucu gerçekleştirilebilir.¹¹⁸ Eşlerin birbirlerine yahut kan bağı olan usul yahut furudan kişilere yapılan hibeden rucu yoktur. Bedelli yapılan hibeler de bey akdi gibi sonuçları olduğu için rucu mümkün değildir. Hibenin borcun ibrası sebebiyle yapılması akitten rucuya manidir.¹¹⁹

Maliki mezhebinde hibe akdi tamamlandıktan sonra hibeden rucu hakkı yoktur. Bey akdinde olduğu gibi bağlayıcı bir akittir. Ancak babanın yahut annenin çocuğuna yaptığı hibeden cayma hakkı vardır. Eğer çocuk evlenmişse, borçlanmışsa, mevhub bir başkasının mülkiyetine geçmişse yahut mevhubun aslında değişim olmuşsa hibeden rucu hakkı kalkar.¹²⁰

Şafi mezhebinde hibe akdi icap ve kabulle tamamlanan akit gibi kabul edilmektedir. Ancak akdin geçerli olması için kabz şartı vardır. Bunlar gerçekleştikten sonra vâhibin hibesinden dönmesi caiz değildir. Bunun tek istisnası babanın evladına yaptığı hibedir. Çocuk konusunun istisna tutulması babanın oğlunu ıslah etmesi ya da malın zayi olmasına engel olma düşüncesi olması nedeniyledir. Oğlu mevhubu kabzettikten sonra muttasıl bir ziyadelik olması rucuya mani değildir.

---

¹¹⁶ İbn Rüşd, *Bidâyetü'l-Müctehid*052178/, s. 114-115; Şirâzî, *el-Mühezzeb*, c. II, s. 334; Şirbînî, *Muğni'l-Muhtâc*, c. III, s. 565; Ebu'l-Ferc, *eş-Şerhu'l-Kebîr*, c. VI, s. 250

¹¹⁷ Mecelle, Md. 862-863

¹¹⁸ Kâsânî, *Bedâiu's-sanâi fi tertîbi's-şerâi*, c. VI, s. 129

¹¹⁹ İbn Nüceym, *el-Bahru'r-Râik*, c. VII, s. 294; İbn Hümâm, *Fethu'l-kadîr*, c. IX, s. 42

¹²⁰ İbn Cezzî, *Kavânînu'l-Fıkhiye*, s. 242

Eğer bu ziyadelik munfasıl ise çocuğun mülkiyetindedir. Mevhubun aslı babaya geçer.¹²¹

Hanbelî mezhebinde şafilikte olduğu gibi hibe akdinden rucuya cevaz verilmemiştir. Nasta geçmesi sebebiyle babanın evladına yaptığı hibeden rucu etme muhayyerliği vardır. Ancak mevhubun çocuğun zimmetinde bir ayn olarak bulunduğu sürece rucu hakkı vardır. Eğer ibra, borç, bey gibi bir şekilde mevhub çocuğun mülkiyetinden çıkarsa babanın rucu hakkı düşer. Fakat bir ayıp sebebiyle çocuğun yaptığı akit feshedilerek mevhub çocuğa dönerse babanın rucu hakkı geri gelir. Karı kocasına mihrini yahut bir malını hibe ettiğinde rucu hakkı yoktur. Fakat Hanbelîlikte bu konuda kocanın kadın ile evliliğini devam ettirmesi koşulunu getirmiştir. Eğer koca karısını boşarsa kadının hibesinden rucu etme hakkı doğar. Dolayısıyla hibe ettiği bir mal ya da mehir ise geri alır.¹²²

1.7.1.2. İbra

İslam hukukunda terim olarak ibra, kişinin bir başkasının zimmetinde olan hakkını bedelsiz olarak bağışlaması veya düşürmesidir. Fıkıh literatüründe ibra eden kişiye mübri, ibra edilen kimseye mübre, İbranın mevzuu olan şeye mübreün minh denilmektedir.¹²³

İbranın hukuki bir varlık bulabilmesi için tek taraflı iradenin yeterli olup olmayacağı konusunda fakihler farklı görüşler sunmuşlardır. Fakihlerin bu ihtilafının temelinde ibraya yüklenen anlam farklılığı gelmektedir. Çoğunluk ibranın bir hakkı ıskat anlamı olduğunu tercih etmiştir.¹²⁴ İbra bir hakkı ıskat oluncu ikinci bir iradeye gerek yoktur. Hanefî, Şafî ve Hanbelî fakihlerin çoğunluğu bu kanaattedir.¹²⁵ Mübri başkasının zimmetinde olan hakkı ibra ettim dediğinde bu tasarruf hukuk sahasında vucut bulur. Ancak ibranın temlik olduğunu söyleyen fakihler iki iradenin birleşmesinin şart olduğunu ifade ederler. Bu nedenle mübriden sadır olan icabın geçerli olması için mübrenin kabulüne ihtiyaç vardır. Maliki ve Hanefilerden imam Züfer bu kanaattedir. Mübri hakkından vazgeçtiğinde mübre minnet altında

¹²¹ Şirâzî, *el-Mühezzeb*, c. II, s. 334-335

¹²² Buhâtî, Mansûr b. Yûnus, *Keşşâfu'l-kanâ'u an-Mütünü'l-iknâ*, c. IV, Daru'l-Kütübü'l-İlmiye, s. 314-316

¹²³ H. Yunus Apaydın, "İbrâ", *DİA*, c. XXI, TDV yay. İstanbul, 2000, s. 263

¹²⁴ Karâfî, Ebu'l-Abbas Şihabuddin, *el-Furuk*, c. II, Âlemü'l-kütüp, s. 110-111

¹²⁵ İbn Hümâm, *Fethu'l-kadîr*, c. IV, s. 429; Suyûtî, *el-Eşbah ve'n-Nezâir*, s. 171-172

kalacaktır. Bu da bir çeşit borçlanma olacağı için belki ibra edilen kişi bunu kabul etmeyecektir.¹²⁶ İbranın bazı durumlarda temlik bazı durumlarda iskat ifade ettiğini belirten hukukçular da olmuştur. Bu yaklaşıma göre deyn olan hakta ibra iskattir. Ayn olan hakta ibra ise temlik manasındadır.¹²⁷

İbrada fakihlerin tercih ettiği genel kural ibra konusunun iskati mümkün olması yönündedir. Bu nedenle zimmette sabit olan borçların ibranın konusu olmasında ittifak vardır.¹²⁸ İskati mümkün olmayan aynların ibranın konusu olması batıldır. Ayna ilişkin bir ibra mülkiyetin nakline imkan sağlamaz. Ancak aynın kendisi değil de ona bağlı bir hakka yönelik ibra yapılırsa bu sahihtir. Mesela bir ayn gasp edilse bu mal üzerine bir hibe yapılamaz. Gasp edilen bir ayn gaspçuya ibra edilemez. Ancak o mal hakkında davasından vazgeçme şeklinde ya da dava etme hakkında bir ibra yapılabilir.¹²⁹

İskati mümkün olan haklar sadece kul haklarıdır. Allah haklarının iskati mümkün değildir. Mesela birisi “Ben falan kişiye bütün haklarımdan ibra ettim” dese, bu söz sadece o kişiyi ilgilendiren hususi hakların ibrasını sağlar. Borç, rehin, emanet gibi sorumlulukların ibrası sağlanır. Ancak kazf, sirkat gibi had cezalarını ilgilendiren bir durumda kişi affettiğini söylese de had cezaları Allah hakları olduğu için iskati mümkün değildir. Aynı şekilde kişi varisini miras hakkından alıkoyacak ibrada bulunamaz. Çünkü bu tür tasarruflar Allah’ın koyduğu kuralları değiştirmeye yöneliktir.¹³⁰

1.7.1.3. Vakıf

Sözlükte “durmak, durdurmak”¹³¹ gibi anlamları olan vakıf sözcüğünün fihhi tanımını hususunda müçtehitler farklı tarifler yapmışlardır. Hanefilikte İmam Ebu Hanifeye göre ayn olan bir malın mülkiyeti kişinin kendisinde kalmak üzere menfaatini tasadduk amacıyla karşılıksız olarak insanların istifadesine sunmaktır. İmam Muhammed ve Ebu Yusuf’a göre aynın mülkiyetinin vakfeden kişiden çıkıp Allah’ın mülkiyetine geçtiği ifade edilmektedir. Böylece aynın mülkiyeti Allah’a,

¹²⁶ Desûkî, *Hâşiye*, c. III, s. 310

¹²⁷ İbn Nüceym, *el-Eşbah ve'n-Nezâir*, Daru'l-Kütübü'l-İlmiye, Beyrut, 1999, s.225

¹²⁸ *el-Mevsûatü'l-Fıkhiyyü'l-Küveytiyye*, c. I, s. 161

¹²⁹ İbn Âbidîn, *Reddü'l Muhtâr*, c. VI, s. 631

¹³⁰ Desûkî, *Hâşiye*, c. III, s. 411

¹³¹ İbn Manzûr, *Lisân'ül-Arab*, c. IX, s. 359

menfaati de kullara geçmektedir.¹³² Malikilerin tanımı ise bir şeyin var olduğu müddetçe mülkiyetinin sahibinde kalmasıyla birlikte menfaatinin tasadduk edilmesi şeklindedir.¹³³ Malikiler ile Ebu Hanife'nin tanımı arasındaki fark Malikilerin vakıf konusuna "şey" demeleridir. Şafi ve Hanbelî fakihlerine göre vakıf, malikin malın tasarrufundan kendisini ve mirasçılarını alıkoyarak aynın var olduğu müddetçe Allah yolunda kullanılmak üzere tasadduk edilmesidir.¹³⁴

Ebu Hanife'ye göre vakıf iâre akdi gibi bağlayıcı olmayan bir akittir. Kişi istediği zaman vakfından cayabilir. Vefat ederse vakıf malı mirasçılara geçer. Hibe edilmesi, satılması yahut vasiyet edilmesi mümkündür.¹³⁵ İmam Muhammed ile Malikilerin çoğunluğu vakfi sadaka olarak görmektedir. Bu nedenle bağlayıcı olması için teslim ve kabzı şart koşulmuştur. Kabz gerçekleştikten sonra vakıf lazım hale gelir.¹³⁶ Şafi ve Hanbeli fakihler her ne kadar malın asıl sahibinin vakfeden kişi olduğunu belirtse de vakfın var olduğu müddetçe hayır yolunda insanların istifadesi yolunda kullanılması yönünde içtihatla bulunmuşlardır.¹³⁷

İslam hukukunda vakıfla ilgili tasarruf dört unsurdan oluşur. Bunlar irade beyanı, vakfeden taraf (vâkıf), vakfedilen mal(mevkuf) ve vakıftan yararlanacak insanlar (mevkûfün aleyh)'dir.¹³⁸ Hanefiliğe göre vakıf ile ilgili tasarrufun hukuki varlık göstermesi vâkıfın icabıyla olur. Kabule ihtiyaç yoktur. İcap vakıf akdinin kurulmasında ana unsurdur. Diğer unsurlar ise sıhhat şartlarını oluşturmaktadır. İcap vakfın kuruluşuna açıkça yahut örfen delalet eden irade beyanıdır.¹³⁹

Hanefilikte vakıf edilecek aynın mütekavvim mal olan âkar olması şarttır.¹⁴⁰ Kasâni'nin belirttiğine göre menkul malların vakfedilmeleri caiz değildir. Ancak âkara bağlı cüzler yahut vakfedilen âkarın işleyişini sağlayacak yahut kolaylaştırılacak menkul malların vakıf konusu olmasına İmam Muhammed ve Ebu

¹³² Merğînânî, Burhanüddin Ebu'l-Hasan Ali b. Ebî Bekr el-Ferğânî, *el-Hidâye Şerhi Bidâyeti'l-Mübtedî*, c. III, Daru İhyâu't-Turasi'l-Arabî, Beyrut, s. 15; İbn Âbidîn, *Reddü'l Muhtâr*, c. IV, s. 337

¹³³ *el-Mevsûatü'l-Fıkhiyyü'l-Küveytiyye*, c. XXXIV, s. 161

¹³⁴ Şirbînî, *Muğni'l-Muhtâc*, c. III, s. 522; Merdâvî, *el-İnsâf*, c. VII, s. 3

¹³⁵ Merğînânî, *a.g.e.*, c. III, s. 15

¹³⁶ Serahsî, *el-Mebsût*, c. XII, s. 28-29

¹³⁷ Şirbînî, *a.g.e.*, c. III, s. 522; Merdâvî, *a.g.e.*, c. VII, s. 3

¹³⁸ Şirbînî, *a.g.e.*, s. 523; Buhûti, Mansûr b. Yûnus, *Şerhu müntehâ'l-İrâdât*, c. II, Âlemü'l-Kütüp, 1993, s. 398

¹³⁹ Hacı Mehmet Günay, "Vakıf", *DİA*, c. XXXII, TDV yay. İstanbul, 2012, s. 477

¹⁴⁰ İbn Âbidîn, *Reddü'l Muhtâr*, c. IV, s. 340

Yusuf'un İstihsan deliline dayanarak cevaz verdiği belirtilmiştir.¹⁴¹ Malikilikte sahiplenilmesi mümkün olan ve insanlar için menfaat sağlayan ayn ve tüm eşyalar vakfın konusu olabilir. Mesela; binek olarak yahut yük taşınması için at, eşek, katır gibi hayvanlar vakfedilebilir. Yiyeceklerin vakfedilmesi hususunda mezhep içinde ihtilaf çıkmıştır. İbn Rüşd yiyeceklerin vakfedilmesini kerih görmüştür. Malikiler aynın sadece menfaatinin vakfedilmesini de caiz görmektedir. Birisi evini belli bir süre ile vakfedebilir. Mesela on yıllığına evini vakfetmesi caizdir. Bu süre zarfında evin menfaati vakıf işleri için kullanılır. Bu maksatla ev kiralanabilir. Yahut vakıf faaliyetleri için kullanılabilir.¹⁴² Şafilikte vakıf konusunun menfaat sağlayan, nizaya sebep olmayacak kadar malum ve mülkiyetinin nakline mani bir sebep bulunmayan aynların olabileceğini belirtmiştir.¹⁴³ Hanbelilikte vakıf konusu mütekavvim, örf'e göre kendisinden istifade edilebilir aynlardan olması gerekir.¹⁴⁴

Ebu Hanife'ye göre vakıf lazım bir akit olmadığı için vâkıf tek taraflı olarak vakıf akdini sonlandırabilir. Bunun dışında vakıf malının bozulması yahut harap olması, kendisinden istifade etme durumu kalmadığında vakıf sona erer. İmam Muhammed'e göre vakfın mülkiyeti vâkıfa geri döner. Eğer vefat etmişse mirasçılara avdet eder. Ebu Yusuf ise mevkuf kullanılmayacak derecede zarar görür ve kendisinden istifade etmek mümkün olmazsa başka bir vakfa intikal ettirilir. Bu da mümkün olmazsa hakim kararıyla satılıp başka bir vakıfta kullanılmak üzere semeni nakledilir.¹⁴⁵ Şafi fakihleri arasında da benzer görüş ayrılıkları olmuştur. Vakfedilen malın kullanılmaz hale gelmesi üzerine iki görüş ortaya çıkmıştır. Birincisi vakfın vakfeden kişiye avdet etmesi yönündedir. İkincisi ise vakıf amacı doğrultusunda kullanılmayan mevkufun satılıp semeninin kullanılması yönünde içtihatlar yapılmıştır.¹⁴⁶ Hanbelilikte vakfedilen malın zarar görmesi yahut kullanılmaz hale gelmesi sebebiyle vakfedenin mülkiyetine dönmesi caiz değildir.

---

¹⁴¹ Kâsâni, *Bedâiu's- sanâi*, c. VI, s. 220

¹⁴² Sâvî, Ebu'l-Abbas, *Hâşiyetü's-Sâvî ale'ş-Şerhi's-Sağîr*, c. IV, s. 102; Desûkî, *Hâşiyetü's-Sâvî*, c. IV, s. 75

¹⁴³ Şirbînî, *a.g.e.*, s. 523; Şirâzî, *el-Mühezzeb*, c. II, s. 322

¹⁴⁴ Buhûtî, *Şerhu müntehâ'l-İrâdât*, c. II, s. 399

¹⁴⁵ İbn Hümâm, *Fethu'l-kadîr*, c. VI, s. 236; İbn Âbidîn, *Reddü'l Muhtâr*, c. IV, s. 358

¹⁴⁶ Nevevî, Ebû Zekeriyâ Muhyiddin b. Şeref, *Ravdatü't-Tâlibîn ve Umdetü'l-Müftîn*, c. V, el-Mektebetü'l-İslâmî, Beyrut, 1991, s. 356

Eğer bu vakıf malından farklı bir şekilde istifade etmek mümkün ise istifadeye uygun şekilde vakıfta kullanılır.¹⁴⁷

1.7.1.4. Cu'âle

Sözlükte “yapmak, etmek” anlamına gelen cu'l¹⁴⁸ kökünden türetilmiş olan cu'âle bir iş ve hizmet karşılığında ödenecek bedeli ifade etmektedir.¹⁴⁹ Cu'âlede yapılan hizmet karşılığında ödeme yapan tarafa câil, işi üstlenerek yerine getiren tarafa âmîl denilmektedir. Cihada katılması gereken kişinin belli bir bedel karşılığında kendi yerine başkasına ödediği bedel de cu'l yahut cu'âle diye ifade edilmektedir.¹⁵⁰

Hanefilikte cu'âle akdi sadece kaçak kölenin yakalanıp getirilmesi konusunda caiz kılınmıştır. Bunun dışındaki konularda caiz değildir. Cu'âle akdinin tek taraflı irade ile gerçekleşmesi ve işi yüklenecek kişinin malum olmaması sebebiyle kıyasa aykırı bir tasarruftur. Ayrıca yapılacak işin ayrıntıları, süresi meçhuldür. Bu akit icare akdi gibi düşünülecek olursa akdın rükünlerinde eksiklik söz konusu olacaktır. Dolayısıyla akit batıl olacaktır. Hanefî fakihlerin tercih ettiği içtihat bu şekildedir.¹⁵¹ Kaçak köle yakalanıp sahibine getirildiğinde getiren kişi mükafata hak kazanır. Mükafatı hak etmek için kölenin sahibi ile anlaşma yapılmasına ihtiyaç yoktur. Şafililerde ise akit yapılmadan köleyi yakalayıp teslim eden mükâfatı hak etmez. Çünkü Şafilîğe göre her tasarruf şartlarına göre yapılmalıdır. Birisi kaçak köleyi yakalasa sonra elinden kaçarsa, kaçırdıktan sonra bir başkası yakalayıp sahibine teslim etse mükâfatı teslim eden kişi hak eder.¹⁵²

Hanefiler dışındaki mezhepler Yusuf suresinde “Hükümdarın su kabını kaybettik, onu getirene bir deve yükü mükâfat verilecek, buna ben kefil oluyorum” ayetine kıyas yapılarak bu duruma benzer durumların da cu'âle kapsamında değerlendirileceğini ifade etmişlerdir.¹⁵³

¹⁴⁷ Buhûfî, Mansûr b. Yûnus, *Keşşâfu'l-kanâ'u an-Mütînü'l-iknâ*, c. IV, s. 297

¹⁴⁸ Fîrûzâbâdî, Muhammed b. Yakub, *el-Kâmûsu'l-Muhît*, Müessesetü'r-Risâle, Beyrut, 2005, s. 977

¹⁴⁹ Hayreddin Karaman, *Mukayeseli İslam Hukuku*, c. II, s. 51

¹⁵⁰ M. Akif Aydın, “Cu'âle”, *DİA*, c. VIII, TDV yay. İstanbul, 1993, s. 77

¹⁵¹ İbn Âbidîn, *Reddü'l Muhtâr*, c. VI, s. 95

¹⁵² M. Akif Aydın, *a.g.m.*, s. 78

¹⁵³ İbn Kudâme, *el-Muğnî*, c. VI, s. 93; Şîrâzî, *el-Mühezzeb*, c. II, s. 271; Buhûfî, *Keşşâfu'l-kanâ*, c. IV, s. 202

Şafi ve Hanbelîlere göre cu'âle akdi lazım olmayan bir akittir. Câil ve âmil diledikleri zamanda akdi feshedebilirler. İşe başlanmış olması fesh hakkını taraflar için düşürmez. Fakat câil işe başladıktan sonra rucu ederse ecri misl ile sorumlu olur.¹⁵⁴ Malikiler ise farklı ictihatlar olmakla beraber genel kanaat işe başlanmadan önce iki taraf içinde fesh hakkının söz konusu olduğu yönündedir. Ancak âmil işe başladıktan sonra câilin akdi feshetme hakkı düşer ve onun için lazım bir akit haline gelir. Akdi bozarsa ecri misl ödemesi gerekir.¹⁵⁵

1.7.1.5. Yemin

Sözlükte “kuvvet, sağ el, sağ taraf, bereket”¹⁵⁶ anlamlarına gelen yeminin terim anlamı bir kişinin sözündeki kararlılığı ortaya koymak, muhatabı ikna etmek için Allah’ın adını yahut bir sıfatını anması demektir.¹⁵⁷

Yemin Allah lafzı, Allahın diğer isimleri ve Allah’ın sıfatları üzerine yapılabilir. Mesela; kişi vallahi, billahi şeklinde yemin edeceği gibi Allahın kudreti üzerine yemin ederim ki diyerek Allahın sıfatları üzerine de yemin edebilir. Bu yeminler dışındaki şeyler üzerine yemin yasaklanmıştır.¹⁵⁸ Peygamberimiz (s) “Bir kişi yemin edeceği zaman Allah’tan başka bir şey üzerine yemin etmesin. Kureyşliler babaları üzerine yemin ederlerdi. Siz babalarınızın üzerine yemin etmeyin”¹⁵⁹, “Allah’tan başkası üzerine yemin eden kimse şirk koşmuştur”¹⁶⁰ buyurmaktadır. Hanefîliğe göre nezir ifade eden sözlerin bir kısmı yemin anlamına gelebilmektedir. Kişinin sözünü kuvvetlendirmek için hukuki bir sonucu olan bir şarta bağlaması yemin ifade edebilir. Mesela “evine gelirim karım boş olsun, kölem azad olsun” gibi sözler yemin olarak kabul edilir. Ancak bunun hukuki bir tasarruf mu yoksa yemin anlamına mı geldiği şahsın niyetine bağlıdır. Eğer kişi karısını boşama maksadıyla bu sözü söylüyorsa bu yemin değil talak anlamına gelmektedir.¹⁶¹

Yemin gamûs, lağv ve münakid olmak üzere üçe ayrılmaktadır. Gamûs yemin kişinin geçmişte gerçekleşen bir olayla ilgili yalan üzerine yaptığı yemindir. Bu çeşit

¹⁵⁴ Şirbînî, *Muğni'l-Muhtâc*, c. III, s. 622; Buhûtî, a.g.e, s. 206

¹⁵⁵ Desûkî, *Hâşîye*, c. IV, s. 64

¹⁵⁶ *el-Mevsûatü'l-Fıkhiyyü'l-Küveytiyye*, c. VII, s. 245

¹⁵⁷ Ertuğrul Boynukalın, “Yemin”, *DİA*, c. XXXXV, TDV yay. İstanbul, 2013, s. 417

¹⁵⁸ Kâsânî, *Bedâiu's- sanâî*, c. III, s. 5

¹⁵⁹ Nesâî, “Eyman”, 4

¹⁶⁰ Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, c. II, s. 34

¹⁶¹ Kâsânî, a.g.e, s. 22

bir yemin kişiyi günaha sokar ve Allah katında büyük bir mesuliyet altına girer. Nitekim Kur'an'ı Kerim'de yeminlerini bozanlar hakkında elem verici bir azaba uğrayacakları belirtilmiştir.¹⁶² İmam Şafi'nin belirttiğine göre bu günahın kişiyi kurtulması için kefarete ödemesi gerekir. Peygamberimiz(s) "Bir Müslümanın malı hakkında haksız yere yalan söyleyen kişi Allah'a kavuştuğunda onun gazabıyla karşılaşır." buyurmuştur.¹⁶³ Lağv yemini ise kişinin yanlışlıkla yahut doğru sandığı bir şey üzerine yaptığı yemindir. Bu yeminde kişi yemini hususunda yalan söylememektedir. Ancak hata etmektedir. Mesela bir kişi geçmişte yapmadığı bir işi yaptığı şeklinde hatırlayıp yemin etmesi böyledir. Daha sonra derinlemesine düşündüğünde hata ettiğini anlar. Bu çeşit yeminlerden Allah sorumlu tutmamaktadır.¹⁶⁴ Yemini münakide yahut makûde şartlarına uygun olarak yapılan ve yerine getirilmediğinde kefarete gerektiren yemin çeşididir. Bu genellikle gelecekte yapılacak bir iş için yapılan bir yemindir. Çünkü geçmişte olan bir şey üzerine yemin edildiğinde bu yemin lağv yemini gibi sayılmaktadır. Mesela bir kişinin "vallahi yarın sana borcumu ödeyeceğim" demesi bu yemin çeşidine girer.¹⁶⁵

1.7.1.6. Talak

Sözlükte "bağı çözmek, serbest bırakmak" anlamı olan talağın terim anlamı "Nikâh bağının belli sözlerle çözülmesi ve kaldırılmasıdır."¹⁶⁶

Hanefiliğe göre talak akdinin mahalli nikâhlanan kadındır. Rükünü ise sarîh veya kinaye ile boşamaya delalet eden lafızdır. Talakta akdin rükününün erkek tarafından boşamaya delalet eden sığa olması bu akdin tek taraflı irade ile gerçekleşen tasarruflara girmektedir.¹⁶⁷ Malikilerde talak akdinin rükünü dört adettir. Bunlar koca, sarîh veya kinayeli lafızla boşamaya işaret edilen maksat, mahal ve boşamaya delalet eden lafızdır.¹⁶⁸ Şafilere ise talak beş rükünden oluşmaktadır. Bunlar talakta bulunacak kişi (mütallık), sığa, mahal, velayet ve kasttır.¹⁶⁹

¹⁶² Âl-i İmran, 3/77

¹⁶³ *Buhârî*, Eymân, 17; *Müslim*, İman, 218-224

¹⁶⁴ el-Bakara, 2/225

¹⁶⁵ İbn Hümâm, *Fethu'l-kadir*, c. V, s. 60-62

¹⁶⁶ İbn Hümâm, *a.g.e.*, c. III, s. 463

¹⁶⁷ İbn Âbidîn, *Reddü'l Muhtâr*, c. III, s. 230

¹⁶⁸ Desûkî, *Hâşiye*, c. II, s. 365

¹⁶⁹ Şirbînî, *Muğni'l-Muhtâc*, c. IV, s. 455-456

Talakın geçerli olması için rükünlerin tamam olması gerekmektedir. Özellikle talakta siğa en önemli rüknü oluşturmaktadır. Dolayısıyla talaka delalet eden siğa sarih ya da bu anlama gelecek kinaye ile yapılmalıdır. Sarih talak kendisi ile boşama ifadesinin hemen anlaşıldığı ve örfen bu şekilde kabul edilen lafız şekilleridir. Mesela Arapçada “ente talikün” lafzı böyledir. Türkçede ise “sen boşsun” sözü başka bir anlama gelmeksizin boşamaya delalet eder. Kinayeli talakta ise söz boşama anlamına gelebileceği gibi başka anlamlara da gelebilmektedir. Bu durumlarda kocanın kinayeli sözden kastettiği anlam önem arz etmektedir. Eğer niyeti talak değilse boşama gerçekleşmez. Bazı durumlarda fakihler talakın yazı ve işaretle edilebileceği hususunda ittifak etmişlerdir. Özellikle dilsizin yazı veya işaretle yaptığı boşama geçerlidir.¹⁷⁰

Talakın geçerliliği hususunda Hanefi, Şafi ve Maliki fakihler mümeyyiz olsun yahut olmasın buluğa ermemiş çocuğun talakını geçersiz kabul ederler. Çünkü talak kişinin aleyhine sonuçlanan bir tasarruftur. Bu nedenle çocuk buluğa ermeden böyle bir tasarrufa ehliyetli değildir.¹⁷¹ Hanbelîlikte fakihlerin çoğu âkil olan çocuğun talakını geçerli görmektedir. Ahmed b. Hanbel’den gelen rivayetlerin çoğu bu yönde olmuştur. Ancak Peygamberimiz (s) “Sorumluluk çocuk ihtilam olana kadar kendisinden kaldırılmıştır.” buyurmaktadır. Hanbelî fakihlerin bir kısmı bu hadise dayanarak cumhur fukaha gibi çocuğun talakını geçersiz kabul etmektedirler.¹⁷²

Talakta bulunacak kişinin akıl sağlığının yerinde olması gerekir. Fakihlerin ittifakı ile mecnunun, matuhun vb. hastalıklar nedeniyle akli melekelerinde rahatsızlık olan kişilerin talakı geçersizdir. Akıl sağlığı ve şuuru yerinde olmakla birlikte öfke halinde kişinin talakı ittifakla geçerlidir. Ancak öfkeden akıl ve şuurunu kaybederek kişinin gerçekleştirdiği talak geçersizdir. Akıl ve şuurunu tam kaybetmeyen fakat kendisinde hezeyan bulunan kişinin talakının geçerli olup olmaması fakihler arasında tartışmalıdır.¹⁷³

¹⁷⁰ İbn Âbidîn, *Reddü'l Muhtâr*, c. III, s. 230-231; Desûkî, *a.g.e.*, c. II, s. 365; Şirbînî, *a.g.e.*, c. IV, s. 455-456

¹⁷¹ İbn Âbidîn, *a.g.e.*, c. III, s. 230; Desûkî, *a.g.e.*; Şirbînî, *a.g.e.*, s. 455

¹⁷² İbn Kudâme, *el-Muğnî*, c. VII, s. 381

¹⁷³ H. İbrahim Acar, “Talak”, *DİA*, c. XXXIX, TDV yay. İstanbul, 2010, s. 298

Talak iki şekilde taksime tabi tutulmuştur. Birincisi evlilik hayatına dönüş sağlayıp sağlayamaması hususundaki taksimdir. Kocanın yeni bir nikâh akdine ve mehire ihtiyaç olmaksızın boşadığı karısına geri dönebilmesinin mümkün olduğu boşama çeşidine ric-î talak denir. Yeni bir nikâh yapılmadan ve mehir verilmedikçe dönüşü olmayan boşama çeşidine bâin talak denilmektedir. Buna “büyük ayrılık” anlamında “beynûnet-i Kübrâ” denilmektedir. İkincisi ise kitap ve sünnetin vazettiği usul ve kurallara uyup uymaması hususunda yapılan taksimdir. Kitap ve sünnetin vazettiği gibi kurallara uygun olarak gerçekleştirilen boşama çeşidine sünni talak denilmektedir. Sünnete aykırı olarak kadın hayız halindeyken veya temizlik halinde cimadan sonra boşamak yahut bir temizlik süresi içinde birden fazla talak ile boşamak bid-î talak olarak ifade edilir.¹⁷⁴

1.7.1.7. Kefalet

Farklı birçok tanımı olmakla birlikte kefaletin mecelledeki tanımı “Bir şeyin mütâlebesi hususunda zimmeti zimmete zammetmektir.”¹⁷⁵ Hanefilikte kefaletin açıklanması ve tanımlanması konusunda iki yaklaşım söz konusu olmuştur. İlki zimmetin zimmete eklenmesi suretiyle borcun aslı hususunda değil yalnız borcun talep edilmesi konusunda olmuştur. İkinci yaklaşımda ise kefalet “zimmetin ödünç verilmesi” olarak ele alınarak kefilin zimmetinin borçlunun zimmetindeki borç ile bittiği ve borcun kefilin zimmetinde de sabit olduğu açıklanmıştır.¹⁷⁶

Kefalet akdinin kuruluşu ve inikadı için diğer akitlerde olduğu gibi siğa, taraflar ve mahallin bulunması gerekir. Hanefilik dışındaki mezheplerde bunları kefaletin unsuru olarak kabul edilmiştir. Ancak Hanefilikte sadece icap ve kabul akdinin kurucu unsuru olarak kabul edilmiştir. Kefalet akdinde taraflar alacaklı ve kefildir.¹⁷⁷ Ebu Hanife ve İmam Muhammed kefaleti bir akit olarak kabul ettikleri için akit meclisinde kefilin icabı ile kabulünün birleşmesini şart koşturmuştur. Kabul gerçekleşmezse kefalet akdi gerçekleşmez. Ayrıca asıl borçlunun kabulüne ihtiyaç yoktur. Ebu Yusuf ise bu içtihadı karşı çıkararak icabı kefalet sözleşmesi için yeterli

¹⁷⁴ Hayreddin Karaman, *Mukayeseli İslam Hukuku*, c. I, s. 365-366

¹⁷⁵ *Mecelle*, Md. 612

¹⁷⁶ H. Yunus Apaydın, “Kefalet”, *DİA*, c. XXV, TDV yay. İstanbul, 2002, s. 169

¹⁷⁷ Abdullah Kahraman, *Kefalet Sözleşmesi*, s. 81-82

olacağını belirtmiştir.¹⁷⁸ Kefalet akdinin tek taraflı irade ile tamam olacağı görüşü teberrü akitlerine benzetilmesi sebebiyledir. Teberrü akitleri genellikle tek taraflı tasarruflarla gerçekleşmektedir. Kefalette de alacaklının alacağı hususunda iki taraflı temlik değil kefilin tek taraflı olarak teberrü söz konusudur. Bu nedenle kefalet akdinde inikadında alacaklının kabulü şart olarak görülmemiştir.¹⁷⁹ Mecellede de Ebu Yusuf'un içtihadı tercih edilmiştir. "Kefalet kefilin yalnız icabı ile münakid ve nafiz olur fakat alacaklı isterse reddebilir".¹⁸⁰ Maliki ve Hanbeli fakihlerin kefalet akdinin tamamlanması hususundaki içtihatları Ebu Yusuf ile benzerlik göstermektedir. Kefaletin tek taraflı borç altına girme olduğu, bu yönüyle teberrü akitlerine benzediği ifade edilmiştir. Bu nedenle kefilin icabının kefaletin tamam olmasında yeterli olduğu ifade edilmiştir.¹⁸¹ Şafilere ise kefaletin rüknünün kefilin icabı kabul edilmekle beraber alacaklının rızası da şart koşulmuştur. Bir görüşe göre önce rıza sonra kabul şart koşulmuştur. Tercih edilen ve sahih kabul edilen görüş ise kabul olmadan rızanın yeterli olduğu ifade edilmiştir.¹⁸²

1.7.1.8. Adak

Adak kelimesinin arap dilindeki karşılığı nezirdir. Nezir sözlükte "kişinin kendisine yapmayı vacip kıldığı şey"¹⁸³ anlamına gelmektedir. İlk dönem kaynaklarında nezrin net bir tanımının bulunmaması ve nezrin İslam öncesi Araplarda sık kullanılan kavram olması ve İslam dini ile dini-hukuki bir kavram olarak hüviyet kazanması Kur'an ve sünnet ile olmuştur.¹⁸⁴ Serahsî'nin nezir tanımı "Allah hakkı olan bir şeyi kişinin kendisine iltizam etmesidir."¹⁸⁵ şeklinde olmuştur.

Şafiî fakih Remlî'nin nezir tanımını şu şekilde yapmıştır. "Kişinin bir kurbeti kendisine iltizam ederek hayrı (yapmayı) vaad etmesidir."¹⁸⁶

¹⁷⁸ İbn Âbidîn, *Reddü'l Muhtâr*, c. V, s. 283; Serahsî, *el-Mebsût*, c. XIX, s. 170; İbn Hümâm, *Fethu'l-kadîr*, c. VII, s. 164

¹⁷⁹ Mevsilî, *el-ihitiyâr*, c. II, s. 170-171

¹⁸⁰ *Mecelle*, Md. 621

¹⁸¹ Desûkî, *Hâşiyeye*, c. III, s. 333; Buhûfî, *Keşşâfu'l-kanâ*, c. III, s. 377

¹⁸² Kalyûbî, Ahmed Sülame-Amîra, Ahmed Burulsî, *Hâşiyetâ Kalyûbî ve'l- Amîra*, c. II, Daru'l-Fikr, Beyrut, 1995, s. 405

¹⁸³ İbn Manzûr, *Lisân'ül-Arab*, c. V, s. 200

¹⁸⁴ Bilal Esen, *İslam Hukukunda Nezir ve Adak* (Yayınlanmamış yüksek lisans tezi), Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul, 2003, s. 8-9

¹⁸⁵ Serahsî, *el-Mebsût*, c. VIII, s. 142

¹⁸⁶ Remlî, *Nihâyetü'l-Muhtâc*, c. VIII, s. 218

Hanbelî fakih Merdâvî nezrin tanımı yaparken kişide bulunması gereken özelliklere işaret etmiştir. Tanımı şu şekildedir. “Bir kişinin kendi ihtiyarı ile mükellef olarak Allah için bir şeyi kendisine gerekli kılmasıdır.”¹⁸⁷

Nezr konusunda tarifleri birlikte değerlendirdiğimizde nezrin “kişinin şer-î olarak üzerine vacip olmayan bir şeyi kendi tercihi ile mükellef olarak Allah için kendisine vacip kılmasıdır” şeklinde tarifi yapılabilir.

Nezr tarifi yapılırken de ifade edildiği gibi iltizam anlamı içermektedir. İltizam “kişinin kendini ilzam etmek suretiyle mükellef olmasıdır”¹⁸⁸. Nitekim nezrin sınırları da bu tarif içinde mütela edilmiştir. Çünkü başlangıçta Allah’a yakınlaştıran bir ibadet yahut fiili yapmakla sorumlu olmayan kişi kendi iradesi ile sorumluluk altına girmiştir. Her ne kadar kişi adakta bulunma tasarrufunda bulunmayı kendi yapmış olsa da adağın kendisine borç olarak yüklenmesi Allah’ın vacip kılması ile gerçekleşmektedir. Dolayısıyla Allah’ın haram kıldığı bir şeyi adamak yahut bir ibadeti şeriate aykırı olarak yapmak üzere nezr etmek reddedilmiştir. Mesela bir kadın hayzlı iken oruç tutmak üzere adakta bulunsa bu adak batıldır.¹⁸⁹ Kişinin yapmakla mükellef olduğu bir şey adanması ile nezr gerçekleşmez. Birisi Ramazan ayında oruç tutmaya, beş vakit namazını kılma üzerine adakta bulunsa böyle bir adak geçersizdir. Bu adaklar zaten kişinin yapmakla mükellef olduğu ibadetlerdir. Dolayısıyla kişi kendini muhayyer olduğu bir hususta sorumlu kılamamaktadır.¹⁹⁰

---

¹⁸⁷ Merdâvî, Alâuddîn Ali b. Süleyman, *el-İnsâf*, Daru İhyau Turasi’l-Arabî, c. XI, s. 117

¹⁸⁸ Abdulkerim Zeydan, *Medhal*, s. 272

¹⁸⁹ Kâsânî, *Bedâiu’s-sanâî*, c. V, s. 8,

¹⁹⁰ İbn Hümâm, *Fethu’l-kadîr*, c. II, s. 302

İKİNCİ BÖLÜM

2. AKİD MAHALLİ

2.1. Mahal Kavramı

Mahal: Sözlükte (حل) halle fiilinden mastar olup, bir şeyin kendisinde gerçekleştiği yer ve zaman anlamında kullanılmaktadır.¹⁹¹ İstılahta akit mahalli, kendisi üzerinde şeriata uygun olarak akit yapılan şeydir.¹⁹² Diğer bir tarifte ise mahal, ha harfi fetha ile okunduğunda konu ve mekan anlamına gelmektedir. Bu anlamıyla akdin kendisi üzerinde tasarruf yapılan şeydir. Ha harfi kesra ile okunduğunda akdin vakti anlamına gelmektedir. Bu çerçevede deyn için, deynin zaman, hedy kurbanı için, kurban etme zamanı anlamına gelmektedir.¹⁹³ Akit mahalline “Ma’kûd Aleyh” veya “Mahallu’l-akd” denilmektedir.¹⁹⁴ Akitlerde mahal yapıldığı şeye göre farklılık göstermektedir. Bey akdinde mahal mal¹⁹⁵ icare akdinde mahal kiralanın şeyin menfaati, selem akdinde ileride verilecek olan mal, karz akdinde borç verilen para, nikâh akdinde karı kocanın birbirinden istifade etmesidir.¹⁹⁶ Özetle mahal akdin yapıldığı şeye göre nesne, menfaat ve fiil olabilmektedir.

Akdin mahalli ülkemizde akdin mevzuu ismi ile yaygınlık kazanmıştır. Oysa akdin mevzuu akdin mahalline göre daha şumullu bir kavramdır. Nitekim mahallin tariflerine bakıldığında mahallin akitte şeriata uygun olarak kendisi üzerinde tasarruf yapılan şey olduğu görülmektedir.¹⁹⁷ Akdin mevzuu ile kastedilen ise akdin ortaya çıkardığı netice, “nev-i gayesi”, hak ve mükellefiyetlerdir. Akdin nev-i gayesinden maksad akdin çeşidine göre ortaya çıkardığı netice ve hükümlerdir. Mesela birisi yarışta kullanma amacıyla at satın alsın; bu akdin nev-i “bey” akdidir; bey akdinin

¹⁹¹ *Mû’cemu’l-Vasît*, c. I, Daru’d-dâ’ve, s. 194

¹⁹² Mevsili, *el-ihitiyar*, c. II, s. 4

¹⁹³ *el-Mevsûatü’l-Fıkhıyyü’l-Küveytiyye*, c. XXXVI, s. 233

¹⁹⁴ Kâsâni, *Bedâiu’s-sanâi*, c. V, s. 138; Hareddin Karaman, *Ana Hatlarıyla İslam Hukuku*, c. III, s. 85

¹⁹⁵ el-Mevsili, *a.g.e*, s.4

¹⁹⁶ Orhan Çeker, *İslam Hukukunda Akidler*, s. 56

¹⁹⁷ Mevsili, *a.g.e*, c. II, s. 4

hükmü ise atın mülkiyetinin müşteriye semenin bâyiye geçmesidir. Bu akdin mahalli ise atın kendisidir.¹⁹⁸

Mahal kavramı fıkıh kitaplarında sıklıkla sözlük anlamı olan mekan, yer ve zaman anlamlarında kullanılmıştır. Fakihler necasetin temizlenmesi konusunu açıklarken necasetin bulunduğu yeri yahut bizatihi necasetin kendisini mahal kavramı ile ifade etmişlerdir.¹⁹⁹ Ayrıca fıkıh kitaplarında abdest alırken yıkanacak azâlar, namazda secde edilecek yer, hacda ihrama girilecek sınırlar mahal kavramı ile ifade edilmiştir.²⁰⁰

İslam hukukunda bazı fakihler mahal kavramını zaman anlamında kullanmışlardır. Şafi ve Hanbelî fakihler selem akdinde müslemün fihin teslim zamanı mahal ile birlikte ifade edilmiştir.²⁰¹ Hanefî ve Şafi mezheplerinde birisi malını müeccel bir bedelle şuf'a hakkı olan kişi dışında birisine sattığında şefi bu malı isterse hemen satın almayıp ödemenin tecil edildiği zamanda alma hakkına sahiptir. Hanfilik ve şafilikte bu zaman mahal kavramı ile ifade edilmiştir.²⁰²

2.2. Akit Mevzuu (Hükmü)

Akit mevzuu ya da hükmü akit yapılması sonucunda bayi ve müşterinin sahip olduğu hak ve hükümlerdir.²⁰³ Sadece bey akdi için yapılan akdin hükmünün tarifi ise şöyledir: Bey akdinde mebînin mülkiyetinin müşteriye, semeninde bayiye geçmesidir.²⁰⁴

Akidlerde mevzuu benzer özellikleri taşıyan akitlere göre guruplandırılırlar. Mesela bey, selem, istisna, şuf'a akitleri aynı özalliklere sahip oldukları için bir gurup olarak değerlendirilir. Dolayısıyla bu akitlerin hükümleride aynıdır. Bu akitlerin hepsinde hüküm tarafların birisinin mala sahip olması iken diğer taraf

¹⁹⁸ Hareddin Karaman, *Mukayeseli İslam Hukuku*, c. II, s. 155

¹⁹⁹ İbn Âbidîn, *Reddü'l Muhtâr*, c. I, s. 327; Desûkî, *Şerhü'l-Kebîr*, c. I, s. 80; Remlî, *Nihâyetü'l-Muhtâc*, c. I, s. 258

²⁰⁰ *El-mevsuâtü'l-fıkhiyyü'l-küveytiyye*, "Mahal", c. XXIX, s. 234-235

²⁰¹ Şirbînî, *Muğni'l-Muhtâc*, c. III, s. 10; İbn Kudame, *el-Muğni*, c. IV, s. 221

²⁰² Kasani, *Bedai'u's-Sanai*, c. V, s. 27; Şirbînî, *a.g.e.*, c. III, s. 382

²⁰³ Mevsili, *a.g.e.*, c. II, s. 4

²⁰⁴ Mevsili, *a.g.e.*, c. II, s. 4

semene sahip olurlar. Bu şekilde akitler guruplandırıldığında dokuz farklı özellikte hükümler meydana getirirler.²⁰⁵ Bunlar aşağıdaki gibi ifade edilirler:

1-Akit taraflarından birisi paraya sahip olurken diğer taraf mala sahip olur. Selem, mutlak bey akdi, istisna akidlerinde olduğu gibi.

2-Akit taraflarının her biri paraya sahip olurlar. Sarf ve müdarebe akitleri böyledir.

3-Akit tarafların her biri mala sahip olurlar. Trampa alışverişler, muvâlat, rukba akitlerinde olduğu gibi.

4- Akit taraflarından birisi menfaate sahip olurken diğer taraf paraya sahip olur. Zimmet, icare, akitlerindeki gibi.

5- Akit taraflarından her biri menfaate sahip olur. İmece usulü icare akdi, Nikah akdi buna örnektir.

6- Akit taraflarından birisi mal yahut paraya sahip olurken diğer taraf bağışta bulunmuş olur. Umra, hibe, vasiyet akitleri bu guruba girmektedir.

7- Akit taraflarından sadece birisi menfaate sahip olurken diğer taraf bağışta bulunmuş olur. Karz, iâre, vekalet, vesayet akitleri bu şekildedir.

8- Akit taraflarının biri veya ikisinin haklarının güvence altına alınmış olur. Kefalet, Havale, Rehin akitleri bu guruba girmektedir.

9- Para veya mal karşılığında haklar kullanılır. Kitabet, muhalea akitlerinde bu şekildedir.

Akitleri tarafların sahip oldukları hak ve hükümler olarak guruplandırılacak olduğumuzda karşımıza ilk olarak satım akitleri çıkar. Satım akitlerinde mal müşteriye para da yani semen satıcıya geçer. Selem ve istisna akitlerinde de aynı durum söz konusudur. Selem akdinde satıcı semene hemen sahip olurken müşteri mala ileri bir tarihte sahip olmaktadır.²⁰⁶ İstisna akdinde ise müşteri malı sipariş etmektedir. Dolayısıyla akit yapıldıktan sonra mala sahip olacaktır. Sani yani malı üretecek olan sanatkar ise semene akit esnasında sahip olabileceği gibi malı ürettikten sonra da sahip olabilmektedir. Bu konuda müçtehidler iki türlü de içtihadta bulunmuşlardır.²⁰⁷

²⁰⁵ Orhan Çeker, *İslam Hukukunda Akidler*, s. 61-62

²⁰⁶ İbni'l-Humam, *Fethu'l-kadîr*, c. VII, s.70

²⁰⁷ Kâsâni, *Bedâiu's sanâî*, c.V, s. 2

Sarf ve mudarebe akitlerinde taraflar akit neticesinde paraya sahip olurlar. Mudarebe akdinde bir taraf sermaye diğer tarafta emeğini ortaya koyar. Bu akdin sonucunda kar paylaşımı anlaşması yapılmış olur.²⁰⁸ Sarf akdi ise altın ve gümüş gibi para cinsinden olan malı yine kendisiyle veya farklı bir para ile değiştirmektir.²⁰⁹ Mecellede buna benzer bir tarif yapılmıştır. “Sarf; nakdi nakit ile bey etmektir.”²¹⁰ Sarf akdinde hassasiyet diğer akitlere göre daha çoktur. Çünkü para para ile değiştirilirken dikkat etmemek akdi ribaya çevirmektedir. Mesela cebinde yeterli parası olmayan bir kişi parasını bozdururken olanı al gerisini sonra veririm diyerek bir sarf akdi yapsa bu faiz olur. Oysa sarf akdinde bedellerin peşin olması icma ile şarttır. Görüldüğü gibi sarf akdinin hükmü tarafların peşin olarak nakdi değiştirmeleridir. Eğer nakitler aynı cins ise ayrıca eşit olmaları gerekmektedir.²¹¹

Bazı akitler iki tarafın mala sahip olması ile neticelenir. Trampa, muvalat, rukba akitleri gibi. Trampa akdinde taraflar karşılıklı mallarını takas ederler. Eğer mallardan birisi para olsa bey akdi olur. Bu akit insanlığın uygulaya geldiği en eski akit çeşitlerinden birisidir. Paranın kullanılmadığı dönemde daha yaygın olarak kullanılmaktaydı. Ancak aynı malların takasında peygamberimiz belirli kurallar koymuştur. Çünkü aynı cins malların değişiminde dikkat edilmediğinde riba söz konusu olabilir.²¹² Trampa akdinde mevzuu tarafların karşılıklı malların mülkiyetine sahip olmalarıdır.

Rukba akdinde ise bir kişinin bir malını belirterek başkasına ben senden önce ölürsem malım senindir. Sen benden önce ölürsen mal benimdir diyerek akitte bulunmasıdır. Bu akit çeşitlerinde akdin mevzuu taraflardan birisinin ölümü şartına bağlanmıştır. O şart gerçekleştiğinde malın mülkiyeti hayatta kalana geçecektir.²¹³

İcare ve zimmet gibi akitlerde akit mevzuu taraflardan birisinin menfaate sahip olması iken diğeri semene yani paraya sahip olur. İcare akdinde akit mahalli malın aynı değil ayndan sağlanacak olan menfaattir. Bu akitte maldan sağlanan

---

²⁰⁸ Cengiz Kallek, “Mudarebe”, *DİA*, TDV Yay, İstanbul 2005, s. 360

²⁰⁹ Orhan Çeker, *İslam Hukukunda Akitler*, s. 137

²¹⁰ *Mecelle*, Md. 121

²¹¹ Orhan Çeker, *Fıkıh Dersleri*, s.121

²¹² Bilal Aybakan, “Trampa”, *DİA*, c. XXXXI, TDV yay. , İstanbul, 2012, s. 305

²¹³ Orhan Çeker, *Fıkıh Dersleri*, Ensar yay. , Konya, 2005, s. 172

menfaat malın yerine geçerek bir sözleşme yapılıır. Dolayısıyla icare akdinde malın menfaati kiracıya geçerken parada kiralayanın mülkiyetine geçer.²¹⁴

Nikâh akdi gibi akitlerde karşılıklı istifade söz konusudur. Nikâh akdinin hükmü eşlerin cinsel ilişki ve birbirlerinden istifade etme konusunda birbirlerine helal olmalarıdır. Cinsel ilişki konusunda ise geçici yasaklamalarda vardır. Bunlar kadının hayz ve nifas durumlarıdır. Zevce bu hallerde iken cima haram kılınmıştır. Bunun dışındaki yararlanmalar helal kılınmıştır. Eşlerin birbirlerinden yararlanmaları hukuk kitaplarında “Milki mut’a” olarak ifade edilmiştir. Dolayısıyla nikâhın en önemli hükmü eşlerin birbirinden istifade etme haklarının olmasıdır. Nikâh akdinin luzum şartlarından biriside mehirdir. Bunu ileride nikâh bahsinde ayrıntılı bir şekilde açıklayacağız.²¹⁵

Bazı akitlerde sadece bir taraf mal veya paraya sahip olur. Hibe, vasiyet gibi tek taraflı menfaate dayanan akitler böyledir. Hibe ve sadaka cinsinden bağışlarda hüküm taraflardan birisinin mala ya da paraya bedelsiz olarak sahip olmasıdır. Hibeyi yapan ise karşılığını ahirette sevap olarak almayı umar.²¹⁶

Vasiyet bir kişinin malını ölümünden sonra biri veya birilerine bırakmak üzere yaptığı akittir. Bu akdin hükmü vasiyet edenin ölümüyle işlerlik kazanır. Kişi vasiyeti yapıp öldükten sonra vasiyet edilen kişi yani musa leh malı almaya hak kazanır. Vasiyette malın musa lehe geçişi ölüme muzaf olduğu için Musinin akit esnasında sahip olduğu mal musî ölmeden telef olsa ya da satılsa akit geçerliliğini kaybeder. Ayrıca musî malının en fazla üçte birine kadar vasiyette bulunabilir. Malının üçte birini ya da daha azı olmak şartıyla bir kısmını vasiyet ettiğinde musa leh musinin ölümünden sonra vasiyet edilen malı temlik etmeye hak kazanır. Eğer musî malının tamamını vasiyet ederse onun ölümünden sonra musa leh malın yalnızca üçte birini almaya hak kazanır.²¹⁷

İare, vesayet (îsâ), vekalet ve karz gibi akitlerde mal veya para değişimi yoktur. Bu akitlerde sadece menfaatin tek taraflı olarak diğer tarafa temlik edilmesi söz konusudur. İare akdinde bir malın menfaatinin meccanen yani bedelsiz olarak

²¹⁴ Ali Hafif, *İslam Hukukuna Göre Hukuki İşlemler ve Hükümleri*, s. 513-514

²¹⁵ Kâsâni, *Bedâiu’s sanâî*, c. V, s. 138

²¹⁶ Şemsettin Muhammed b. Ali b. Abdulhâlık, *Cevahiru’l-Ukud*, c.I, Daru’l-Kütübü’l-İlmiye, Beyrut, 1996, s. 312

²¹⁷ Kâsâni, *Bedâiu’s sanâî*, c. VII, s. 333

verilmesine denir. İare akdinin mevzuu malın menfaatidir. Bu menfaat karşılıksız olarak diğer tarafa verilir.²¹⁸

Vesayet ise eda ehliyet eksik olan ya da tamamen olmayanların mallarını idare etme yönetme, tasarruf yetkisinde bulunma gibi hakları hakim ya da veli tarafından birisine bu hükümlülüklerin verilmesine denilmektedir. İslam hukukunda mallarını yönetmede ve idare etmede birisi yetersiz kaldığında kişinin zarar etmemesi ve haklarını kaybetmemesi için vasi tayin edilmesi luzûmlu görülmüştür. Bu yüzden klasik fıkıh kaynaklarında vasi tayini vacip görülmüştür.²¹⁹

Vekâlet akdinde ise kişi işini kendi adına yaptırmak için başkasını tayin etmesidir. Vekâlet akdi yapılmakla taraflar arasında borç yükümlülüğü başlar. Taraflar sorumluluğunu aldıkları işi yapmakla mükellef olurlar.²²⁰

İslam hukukunda havale, rehin, kefalet gibi akitlerde hakları güvence altına alan hükümler içermektedir. Havale kişinin zimmetindeki borcu başkasının zimmetine nakletmektir.²²¹ Havale akdinin hükmü borçlunun kendisinden borcun istenmesinden kurtulmasıdır. İmam Züfer'e göre borçlu(muhil) borcunu havele etmiş olsa da zimmette bir hak olarak bundan kurtulmaz. Kefalet akdindeki gibi sorumlu olur. Kendisine borcun havale edildiği kişi (muhalun aleyh) havaleyi inkar ederse ya da ödeyecek durumu olmazsa borç ilk kimsenin zimmetinde borç ise ona geri döner.²²² Ancak Hanefilikte yaygın olan kanaat muhiline (borçlu) borcunu havale ettikten sonra zimmette bu borçtan kurtulması yönündedir. Dolayısıyla havale gerçekleşikten sonra alacaklı(muhal) parasını muhilden talep edemez.²²³ Havale akdinde diğer bir hükümse borcun muhalün aleyhin zimmetine tüm vasıflarıyla birlikte geçmesidir. Borç en başta vadeli ise muhalün aleyhe vadeli bir şekilde geçer. Eğer borç vadesizse havale yapıldıktan sonra muhalün aleyhden borcu ödemesi talep edilebilir.²²⁴ Diğer bir hüküm ise havale akdi gerçekleşikten sonra

---

²¹⁸ Ali Haydar, *Düreru'l-Hükkâm*, c. II, s. 234

²¹⁹ Ali Bardakoğlu, "Vesayet", *DİA*, c. XXXXIII, TDV Yay. İstanbul, 2013, s. 66

²²⁰ Bilal Aybakan "Vekalet", *DİA*, C. XXXXIII, TDV Yay. , İstanbul, 2013 s. 2

²²¹ Ali Hafif, *a.g.e*, s. 569

²²² Kâsâni, *Bedâiu's sanâif*, c. VI, s. 17

²²³ İbn Humam, *Fethu'l-kadîr*, c.VII, s. 241

²²⁴ Ali Hafif, *İslam Hukukuna Göre Hukuki İşlemler ve Hükümleri*, s. 572

ödeme yapılmadan muhalün aleyh iflas eder (teva) veya havale akdinin feshedilmesi söz konusu olursa borç muhilin zimmetine döner.²²⁵

Kefalet, bir şeyi mutalebisinde zimmeti zimmete zammetmektir. Yani bir kimse “kendisini başkasının zimmetine zammedip tazmin sorumluluğu aldığı hakta lazım gelen mutalebeyi kendisinin iltizam etmesidir.”²²⁶ Kefalet akdinin mahalli kefil olunan borç veya sorumluluklardır.

Kefalet akdinin hükmü kefil üzerine borcun mutalebesinin subut etmesidir. Mesela bir kişi bin kuruşa kefil olsa borçlu bu parayı ödeyemezse bu paranın kefilinden istenme hakkı subut eder. Eğer bu borca iki kişi kefil olmuşsa her birinden beşyüz kuruş talep edilme hakkı doğar. Borçlu üzerinde teberrü ya da başka bir sebeple borç yükümlülüğü kalktığında kefil üzerinden de tazmin yükümlülüğü kalkar.²²⁷ Kefalet akdinin konusu kefilin yerine getirebileceği her şey olabilir. Bu tanıma göre bir şahsa kefil olabileceği gibi mala da kefil olabileceği anlamı çıkmaktadır. Malın kefalete konu olmasında ise Hanefilere göre tazmin edilebilme şartı vardır. Tazmin edilebilen her mal kefalete konu olabilir. Kefil olunan mal telef olursa misliyle tazmin edilir. Eğer misli yoksa kıymetiyle tazmin edilir. Kefil olunan mal gasıbın eline geçtiyse ve misli yoksa malın kendisi teslim edilmesi gerekmektedir. Farklı bir sebeple tazmin gerektiren mallarda teslimine kefil olunur. Mesela müşteriye teslim edilmesi gereken mal teslim edilmeden helak olursa kefile tazmin sorumluluğu yüklenmez. Rehinde de durum böyledir.²²⁸

Rehin bir kimsenin alacağını garanti altına almak için borçlunun da rızasıyla alacağına denk bir malı kendi ya da bir başkasında hapsederek gerekli görülmesi durumunda alacağını bu maldan tazmin edebileceği bir teminat akdidir.²²⁹ Rehin akdi icap ve kabulle gerçekleşir. Rehin olacak mal murtehin (rehin alan) teslim edilince tamamlanır. Rehin akdi şartlarına uygun olarak tamamlandığında taraflar bir takım haklara sahip olurlar. İlk olarak mürtehin rehin olan malı elde tutma hakkı elde eder. Mürtehin rehini hapsederek alacağını güvence altına almış olur.²³⁰ Mürtehinin rehin

²²⁵ Ali Haydar, *Düreru'l-Hükkâm*, c. II, s. 33

²²⁶ *Mecelle*, Md. 612

²²⁷ Kâsâni, *Bedâiu's sanâif*, c. VI, s. 11

²²⁸ İbni Humam, *Fethu'l-kadîr*, c. VII, s. 164

²²⁹ Halit Çalış, Hasan Hacak, “Rehin” *DİA*, c. XXXIV, T.D.V yay. İstanbul, 2007, s. 538

²³⁰ Ali Hafif, *İslam Hukukuna Göre Hukuki İşlemler ve Hükümleri*, s.553

olan malı elinde bulundurma hakkı borcun ifasına kadardır. Borç ödendiğinde yani rahin borçtan kurtulunca rehın rahine teslim edilmesi gerekmektedir.²³¹ Rahinin borçtan kurtulması borcu ödemesiyle olacağı gibi bir başkasının borca kefil olması ya da borcu üstlenmesi şeklinde de olabilir. Mürtehinin de borçtan vazgeçmesiyle rahin borçtan kurtulabilir.²³² Eğer mürtehin vefat eder ya da eda ehliyetini kaybederse rehın akdi sona ermez mirasçıları ya da vasileri onun yerine geçerek rehini hapsedmeye (elde tutmaya) devam ederler.²³³ Borç ödenmeden rahin yani malını rehın veren vefat ederse akdin yürürlüğü devam eder rahinin makamına mirasçıları geçer. Borcun tamamı terikeden ödenir.²³⁴ Rehın olan mal rehın ve mürtehinin birlikte izni olamadan satılamaz. Rehın bu durumda malı satarsa mürtehinin iznine ihtiyaç duyar. Dolayısıyla böyle bir bey akdi mevkuftur. Mürtehin satışa onay vermezse rehın malı teslimden aciz kalacağı için hakim tarafından akit feshedilir.²³⁵ Rehın akdine bey akdine mahal olabilen mallar mahal olabilmektedir. Bey akdindeki gibi mal mevcut olmalı, mutekavvim mal olmalı ve akit esnasında teslim edilebilir olması şartları vardır.²³⁶ Mesela arazide mahsülün çıkmadan rehın verilmesi caiz olmaz. Çünkü rehın verilecek mal henüz yoktur. Madumun rehne konu olması söz konusu değildir.²³⁷ İhrazı gerçekleşmemiş malların rehın akdine mahal olması caiz değildir. Mesela havadaki kuş avlanmadan, sudaki balık yakalanmadan mutekavvim mal sayılmadığı için rehın akdinin konusu olamaz.²³⁸

2.3. Akit Mahallinin Şartları

2.3.1. Mevcut Olması

Akitlerde genel kural olmayan şeyin satışının caiz olmadığı yönündedir.²³⁹ Peygamber efendimizin (s) de tutumu bu yöndedir. Nitekim o pazardan kendisine gelen bir satıcıya “Sende olmayan bir şeyi satma” diyerek, madumun satışını yasaklamıştır.²⁴⁰ Enes b. Malikten (r) rivayet edilen bir hadisi şerife göre

²³¹ Kâsâni, *Bedâiu's sanâi*, c. VI, s. 145

²³² Orhan Çeker, *İslam Hukukunda Akidler*, s. 154

²³³ *Mecelle*, Md. 733

²³⁴ *A.g.e.*, Md. 734

²³⁵ Mevsilî, *el-ihdiyâr*, c. II, s. 69

²³⁶ *Mecelle*, Md. 709

²³⁷ Ali Hafif, *a.g.e.*, s. 550

²³⁸ Ali Haydar, *Düreru'l-Hükkâm*, c. II, s. 97

²³⁹ *Mecelle*, Md. 197

²⁴⁰ *Tirmizî*, “Buyû”, 19

Peygamberimiz (s) dalında olgunlaşmayan hurmanın satışını yasaklamış ve “Eğer Allah o meyveleri sana vermeyecek olursa kardeşinden aldığın malı nasıl helal olarak yiyeceksin.”²⁴¹ buyurmuştur. Rehin akdi yapılırken akit konusu henüz mevcut olmasa da akit caiz görülmüştür. Mesela; Rehin konusunun olgunlaşması görülmeyen meyve olmasında sakınca yoktur²⁴².

İslam hukukunda madumun satışının yasaklanması konusunda hassasiyet gösterilmesi akdin garar, riba ya da bir akitte birden fazla sözleşme tehlikesinden kaçınmak içindir. Bu üç unsur tafsili hükümlerin sonuçlarını derinden etkilemiştir.²⁴³

İslam hukukunda madumun satışıyla akit münakid olmaz. Madum adem kelimesinin ismi mef'ul olup; yokluk, bir şeyin kaybolması, bulunmama gibi anlamlara gelir.²⁴⁴ Deve yavrusunun yavrusunun satışı, devenin karnındaki yavrunun satışı, memedeki sütün satışı madumun satışı gibidir.²⁴⁵ Peygamberimiz (a.s.) dişi hayvanın karnındaki embriyonun ve erkek hayvanların üreme amaçlı çıkan suyunun satışını yasaklamıştır. İmam Malik erkek hayvanın üreme suyundan faydalanmanın aslında bir nevi onu kiralamak olduğunu ifade etmiştir. Nitekim dişi hayvanı olan kişi hayvanını yavrulatmak için erkeğine ihtiyaç duymaktadır. Dolayısıyla bu hayvanların çiftleşmesi mukabilinde ücret ödemektedir. Ancak İslam hukukunda bu işlem için akit mahallinin varlığı garar içermektedir. Çünkü ortada teslim edilebilir bir mal yoktur. Ayrıca erkek hayvanın üreme suyunun canlılığının garantisi de yoktur. Ayrıca dişi hayvanda döllenme gerçekleşmiş olsa da embriyonun sağlıklı olarak doğacağına garantisi yoktur.²⁴⁶ Yani şeri hüküm bağlanacak şekilde makud aleyh üzerinde icap ve kabulün uygun olarak bağlanması gerçekleşmez.²⁴⁷ Akit sözleşmesi esnasında akde söz konusu olan mahallin varlığı konusunda beş durum söz konusudur. Bunlar akit esnasında mahallin tüm unsurlarıyla var olması, akit esnasında aslı mevcut olan ancak zamanla tamamlanacak olması, akit esnasında mevcut olmayan ancak gelecekte varlığı kesin olması, akit esnasında mevcut

---

²⁴¹ *Buhârî*, “Buyû”, 86

²⁴² Sâvî, Ebu'l-Abbas Ahmed b. Muhammed el-Mâlikî, *Hâşiyetü's-Sâvî ale's-Şerhi's-Sağîr*, c. III, Dâru'l-Meârif, s. 305

²⁴³ *Senhûrî*, *Mesâdiru'l-Hak*, c. III, s.14

²⁴⁴ İbn Manzûr, *Lisanu'l Arab*, c. XII, s. 392

²⁴⁵ Kâsânî, *Bedâiu's sanâî*, c. V, s.138

²⁴⁶ Desûkî, *Hâşiyeye*, c. III, s. 57

²⁴⁷ Erdoğan, “İn'ikad”, *Fıkıh ve Hukuk terimleri sözlüğü*, s. 251

olmayan gelecekte varlığı kesin olmaması ve akit esnasında bulunmamakla beraber gelecekte de kesin olarak var olmayacak akitlerdir.²⁴⁸

2.3.1.1. Akit Esnasında Tüm Unsurlarıyla Var Olan Şeyler

Akit yapılırken mahallin tüm unsurlarıyla bulunması, garar unsurlarından müstağni olması ve mütekavvim mal olması durumudur. Bu şekilde yapılan akitlerde hukuken bir sakınca söz konusu değildir. Dalındaki yahut tarladaki meyve sebzenin satış konusu olması için olgunlaşmanın tamamlanmış olması gerekmektedir. Hanefiliğe göre olgunlaşma meyvenin afet ve hastalıktan emin olma durumudur.²⁴⁹ Hanefiler dışındaki cumhur fukahaya göre meyve ve sebze de olgunlaşma tatlanması ile gerçekleşir.²⁵⁰

2.3.1.2. Akit Esnasında Aslı Mevcut Olan Sonra Tamamlanacak Olan Şeyler

Karpuz, kavun, patlıcan gibi meyve ve sebzeler satılsa bile satıştan sonra yenileri yetişmektedir. Akit esnasında satılan mevcut meyve ve sebzelerin mahal kabul edilmesi konusunda hukukçular arasında bir ihtilaf yoktur. Ancak anlaşma yapıldıktan sonra ortaya çıkan sebzeler konusunda farklı icthadlar söz konusu olmuştur.²⁵¹

Fakihlerin çoğunluğuna göre (Şâfi, Hanefi, Hanbeli) peşi sıra olgunlaşan meyve ve sebzenin olgunlaşanların satışının caiz olduğu, bey esnasında olgunlaşmayan yahut henüz ortaya çıkmayan meyvenin satımını caiz olmadığı yönündedir. Ayrıca bey akdi gerçekleşikten sonra malın teslim edilmesi fevren olması gerekmektedir.²⁵² İmam Serahsîn'in belirttiğine göre Hanefi mezhebinde İmam Ebu Hanife ve Ebu Yusuf'un içtihadına göre incir, patlıcan, karpuz gibi aynı anda yetişmeyen meyve ve sebzeler satılırken bunların olgunlaşmış yahut istifade edilebilir olanlarının satımı caizdir. Mevcut meyve ve sebzelerin asıl kabul ederek

---

²⁴⁸ Senhuri, *Mesadiru'l-Hak*, c. III, s.14

²⁴⁹ İbni'l-Humam, *Fethu'l-kadîr*, c. VI, s. 287

²⁵⁰ İbn Kudame, *Muğnî*, c. IV, s. 53

²⁵¹ Senhuri, *Mesadiru'l-Hak*, c. III, s. 15-16

²⁵² Kâsâni, *Bedâiu's sanâî*, c. V, s.139

daha sonra yetişecek meyvenin de satıma mahal olması madumun satışı olacaktır. Madumun satışı ise Nebi (s) tarafından nehyedilmiştir.²⁵³

Malikilik mezhebine göre karpuz, kavun ve patlıcan gibi toplandıkça yenisi yetişen sebzelerin satışı caizdir. Bu malların satışında zaruret vardır. Çünkü bu tür sebze ve meyvelerin aynı anda yetişmesi söz konusu değildir. Uzun bir süreçte peşi sıra yetişmektedir. Dolayısıyla satıcı tarlasında bu ürünlerin bir kısmı yetiştiğinde daha sonra yetişecek olanlar henüz olmasalar bile topluca satılabilirler.²⁵⁴

Bu konuda benzer bir fetva İmam Muhammed'den gelmektedir. İmama göre incir, karpuz, patlıcan ve gül gibi ard arda yetişen meyve ve sebzelerin satışında mevcut olanlar asıl kabul edilerek daha sonra meydana gelecek meyve ve sebzelerle satışına istihsan deliline göre cevaz verilir. Bu fetva ile İmam Muhammed insanlardan zorluğu kaldırmayı amaçlamıştır. Çünkü insanlar yetişen meyve ve sebzeyi henüz yetişmeyen sebze veya meyveden ayırmakta zorluk yaşamaktadır. Bu zorluk istihsan deliliyle ortadan kaldırılır.²⁵⁵

Peygamberimizin (s) zamanında insanlar olgunlaşmayan meyvenin alım satımını yapıyorlardı. Meyvenin teslim alınma zamanı gelince alıcı “Meyvelere duman değmiş, hastalık isabet etmiş, afete maruz kalmış” diyerek münakaşa çıkartırdı. Bu tür husumetler artınca Peygamberimiz (s) “Hayır, artık meyvenin olgunlaşması görülünceye kadar alıp satmayın.”²⁵⁶ buyurdu. Cabir b. Abdullah (r.a) tan gelen rivayette de Peygamberimiz (s) sararma ve kızarma olup yenilmeye başlanmadıkça meyvelerin satışını yasaklamıştır.²⁵⁷

İmam Serahsi'nin Mabsut'ta ifade ettiğine göre meyvelerin istifade edilir hale gelmeden satışı caiz değildir. Çünkü meyve satışlarında satıştan sonra malın hemen teslim edilebilir olması gerekmektedir. Ancak henüz olgunlaşmamış ve istifade edilebilir hiçbir yönü yoksa meyvenin mütekavvim mal olması söz konusu değildir. Mütekavvim mal olmayan bir şeyin bey akdinde mahal olması mümkün değildir.

---

²⁵³ Serahsî, *el-Mabsût*, c. XII, s. 197

²⁵⁴ İbn Cezzî, Ebu Kâsım Muhammed b. Ahmed B. Muhammed b. Abdullah, *Kavânînu'l-Fıkhiye*, s. 172-173

²⁵⁵ Serahsî, *el-Mabsût*, c. XII, s. 197

²⁵⁶ *Buhârî*, Buyû, 86

²⁵⁷ Serahsî, *el-Mabsût*, c. XII, s. 77

Eğer meyve veya sebze bir yönü ile istifade edilebilir ise kesip almak şartıyla satışı caizdir. Terk şartı ile satılırsa akit fasid olur. ²⁵⁸

Maliki mezhebinin olgunlaşmayan meyvenin satımı hususundaki yaklaşımı Hanefi mezhebinin icthadlarına benzemektedir. Olgunlaşmayan üzüm, diğer meyveler ve yeşilliklerin satışının ancak olgunlaştıktan sonra caiz olduğu ifade edilmektedir. Ancak meyve, sebze ve yeşilliklerin olgunlaşma özellikleri birbirinden farklılık göstermektedir. Üzümün olgunlaşması kararması, hurmanın olgunlaşması kızarması ve sararması; baklagillerin ve meyvenin olgunlaşması tatlanması şeklindedir. Bu hususlar gerçekleştiğinde meyve ve sebzenin satışında bir sakınca yoktur. Ancak olgunlaşma tamamlanmadığında satış için iki şart koşulmuştur. Olgunlaşması tamamlanmayan sebze ya da meyvenin satış konusu olması durumunda istifade edilebilir bir yönü olmalı ve kesilme şartıyla satış gerçekleşmelidir. Olgunlaşması tamamlanmayan meyve ve sebzenin satışında tarlada bırakma ya da kesilme şartı belirtilmezse iki durum söz konusu olur. Satış gerçekleştikten sonra mebî alınmazsa akit fesh edilir. Kesim gerçekleştirilerek mebî teslim alınırsa akit sahihtir. ²⁵⁹

Hanbelî mezhebinin olgunlaşmayan meyvenin satımı konusundaki yaklaşımı diğer mezhepler gibi Peygamberimizin olgunlaşmayan meyvenin satımını yasakladığına dair nakledilen hadise göre olmuştur. Olgunlaşmayan meyve yahut sebzenin satışında üç durum söz konusudur. Birincisi müşterinin malı olgunlaşmaya kadar bırakma şartıyla yaptığı akittir. Bu akit ittifakla caiz değildir. Hanbelî mezhebinde böyle bir akit faize benzetilmiştir. Tek taraflı haksız menfaatin varlığına hükmedilmiştir. İkincisi ise bir afet korkusuyla meyveyi ya da sebzeyi kesip alma şartıyla yapılan akittir. Bu akit çeşidi caizdir. Üçüncü durum ise malın tarladan yahut ağaçından alımı konusunda bir şart sunulmadan yapılan akittir. Böyle bir akit batıldır. ²⁶⁰

---

²⁵⁸ Serahsî, *el-Mebsût*, s. 197

²⁵⁹ İbn Cezzî, *Kavânînu'l-Fıkhiye*, s. 172

²⁶⁰ İbn Kudâme, *el-Muğnî*, c. IV, s. 63

Hanefiliğe göre henüz olgunlaşmasını tamamlamayan meyveler hususunda mutlak yapılan akitler kesme şartıyla yapılan akit gibidir. Mutlak akitte ma' kud aleyh'in teslim edilmesi gerekmektedir. Bu da kesme şartı koşmak gibidir.²⁶¹

İmam Şafi olgunlaşmasını tamamlamayan meyve ve sebzenin satışında yapılan mutlak akde cevaz vermemektedir. Şafiye göre olgunlaşmayan sebze ve meyvenin satışında halkın örfünün olgunlaşma tamamlanıncaya kadar tarlada bırakmaktır. Bu da akdi fesada uğratar. Eğer bırakma şartıyla akit yapılırsa bu da bey akdi ile birlikte icare akdi yapmak anlamına gelmektedir. Bu tür bir akit yapmayı peygamberimiz yasaklamıştır. Ayrıca böyle bir akit yapıldıktan sonra ağaçtaki meyvelerde zamanla artma olacaktır. Bu artan kısım satıcıya aittir. Ancak satılan meyve ile satıcıya ait olan meyveyi ayırmak mümkün değildir. Eğer müşteriye satıldığı kabul edilirse; bu durumda da müşteri olmayan bir malı satın almış olacaktır ki madumun satışı caiz değildir.²⁶²

Fetavayı Hindiyede de bu çerçevede fetva söz konusudur. Olgunlaşmasını tamamlamayan meyve veya sebzenin satışında kesme şartıyla satış caizdir. Ancak tarlada bırakma şartıyla akit yapılırsa Ebu Hanife ve Ebu Yusuf'a göre sahih değildir. İmam Muhammed'e göre istihsan deliline göre sahihtir.²⁶³

Ağaçta belirli bir şekilde ortaya çıkmayan yahut şeklini almayan meyvenin satışının caiz olmadığı hususunda müçtehidlerin çoğu arasında ittifak vardır. Bu husus Bidayeti'l-Müçtehid'de Bey'i-sin'in başlığı altında ele alınmıştır. Peygamberimiz (s) ağaçta olmayan meyvenin satışını yasaklamıştır. Nitekim cahiliye döneminde ağaçların meyvesi iki yıllık, üç yıllık olmak üzere satın alınıyordu. Peygamberimiz bu tür satışları yasaklamıştır. İbn Rüşd'ün içtihadına göre dalında sertleştikten sonra meyvenin satışında bir ihtilaf olmadığını belirtmektedir. Meyvenin rengini ve parlaklığını almadan önce satışı için tarlada kalma şartı olmaksızın yapılan satışlar caizdir. Eğer meyve rengini alıncaya kadar tarlada kalma şartı ile bir akit yapılırsa akit fasid olur. Satım esnasında meyvenin rengini alıncaya kadar kalması yahut kesilmesi konusunda bir şey belirtilmezse Hanefiler dışındaki

²⁶¹ Senhuri, *Mesadiru'l-Hak*, c. III, s. 16

²⁶² Serahsi, *el-Mebsût*, c. XII, s. 196

²⁶³ *Fetavayı Hindiye*, c. III, s. 106

ulemaya göre akit fasiddir. Hanefiler ise şart belirtmeksizin yapılan mutlak akitlerin kesim şartı yapılmış akit gibi kabul ettikleri için bu tür akitler geçerlidir.²⁶⁴

İmam Ebu Hanife ve Ebu Yusuf'a göre olgunlaşması tamamlanmayan meyve zirai ürünlerin satışında bâyi izin verse dahi meyve ve sebzelerin olgunlaşmıncaya kadar kalma şartı ile satışı caiz değildir. Bâyinin izin vermesi geçersiz bir şarttır. Çünkü böyle bir şart bâyinin arazisini yahut ağacını haksız meşgul etmektir. Ayrıca bu bir nevi icare akdi yapmak anlamına da gelmektedir. Bu akdin fasid olmasına sebep olan bir diğer husus ise akit anında satılan meyve ve sebze zamanla değişim olmasıdır. Nitekim birçok meyve ve sebze satıldıktan sonrada artma devam edecektir. Artan bu kısım müşteriye değil bâyiye aittir. Dolayısıyla teslim zamanı geldiğinde müşterinin malı ile satıcının malını ayırmak mümkün değildir. Bu yüzden bu tür akitler fasiddir.²⁶⁵

Olgunlaşmasını tamamlamayan ekin konusunda İmam Muhammed'in gerek Hanefilik gerekse diğer mezheplere göre daha yumuşak bir tutum sergilediği görülmektedir. İmam Muhammed'e göre yerde olgunlaşmayan ekinin uzun olmamak kaydıyla olgunlaşmıncaya kadar kalma şartıyla satışına cevaz vermektedir. Ona göre bu alış verişte bir kolaylık sağlamaktadır. Bu satışa istihsan deliline dayandırılarak cevaz verilmiştir.²⁶⁶ Ebu Yusuf bu tür bir satışa karşı çıkmaktadır. Olgunlaşmayan meyvenin tarlada yahut ağacında kalma şartı ile satışı caiz değildir. Böyle bir şart bâyi (satıcı) nin tarlasını yahut arazisini haksız bir şekilde meşgul etmek demektir. Bâyi bu şartı kabul edip satışı gerçekleştirdiğinde satım akdi içinde icare akdi veyahut iare akdi yapmış olacaklardır. Oysa bir akit içinde birden fazla sözleşme yapmak yasaklanmıştır.²⁶⁷

2.3.1.3. Akit Esnasında Aslı Mevcut Olmayan Ancak Gelecekte Var Olabilecek Şeyler

Ortaya çıkmadan önce meyvenin satışı böyledir. Meyve ya da sebze dalında oluşmadan satışı caiz değildir. Buna delil ise Peygamberimiz(s) in olgunlaşması

²⁶⁴ İbn Rüşd, Ebu'l-Velîd el-Kurtubî, *Bidâyetü'l-Müctehid ve Nihâyetü'l-Muktesid*, c. III, Daru'l-Hadis, Kahire, 2004, s. 168-169

²⁶⁵ Zeylaî, Fahrüddin Osman b. Ali, *Tebyînü'l-hakaik*, c. IV, Bulak, Kahire, h. 1313, s. 12; İbn Humam, *Fethu'l-kadîr*, c. VI, s. 288

²⁶⁶ Senhûri, *Mesadiru'l-Hak*, c. III, s. 24

²⁶⁷ İbni Humam, *Fethu'l-kadîr*, c. VI, s. 288

görülmeyen meyvenin satışını nehyetmiş olmasıdır. Hayvanın olmayan yavrusunu satmakta bu kapsamda değerlendirilebilir. Varlığı ihtimal dâhilindedir ancak madum olması hasebiyle bu tür satışlar nehyedilmiştir.²⁶⁸

Ali Haydar Efendi Mecelle şerhinde madumu “ortaya çıkmadan önce meyve, doğmadan önce hayvanın karnındaki cenin ve kişinin sahip olmadığı mal” olmak üzere üç şekilde örneklendirmiştir. Bunların satışı madum oluşları sebebiyle batıldır.²⁶⁹

Ma’dum’un satışının yasaklanmasının terim anlamı şu şekilde özetlenmiştir. “*Hukukun hakikaten veya hükmen yok saydığı, tarafları anlaşmazlık ve çekişmeye götürecek derecede kapalı olan, teslimi garanti edilmeyip zarar ve ziyan içeren, varlığı ihtimalli şeylere ma’dum denir*”.²⁷⁰

İbn Kayyim ve İbn Teymiye (h. ö. 728) bu konuda daha bir esnek görüş belirterek mahallin mevcudiyetinin şart olmadığını ifade ederler. Onlara göre naslarda madumun satışı nehyedilmemiştir. Bu konuda net bir nas yoktur. Madumun satışının yasaklanmasının sebebi garar unsuru taşıması ve bunun sonucunda meydana gelecek nizadır. Eğer akit garar ve nizadan salim olursa madumun satışında bir sakınca yoktur.²⁷¹

Bu konuda en güzel örnek Selem ve İstisna akitleridir. Selem akdinde semen peşin verilmekle beraber mebû belirli bir süre sonra verilmek üzere zimmette borç olarak kalmaktadır. Nitekim bu durum bir nevi madumun satışdır. Ancak kıyasa aykırı olsa da kitap, sünnet ve icma sebebiyle istihsanen meşru kabul edilmiştir.²⁷²

2.3.1.3.1. Selem

Selem “müecceli, muaccele satmak yani peşin para ile veresiye mal almaktır”.²⁷³ İbni Abidin’in tarifine göre selem peşin para ile veresiye malın alım

---

²⁶⁸ Kasani, *a.g.e*, c. V, s. 138

²⁶⁹ Ali Haydar, *Düreru’l-Hükkâm*, c. I, s. 181

²⁷⁰ İsmail Bilgili, İslam Hukukunda Ma’dûm’un Satışı, *İslam Hukuku Araştırmaları Dergisi*, sy. 8, Konya, 2006 s. 213

²⁷¹ Orhan Çeker, *İslam Hukukunda Akidler*, s. 58

²⁷² Mevsili, *el- İhtiyar*, c.2, s. 34

²⁷³ *Mecelle*, Md: 123.

satımıdır.²⁷⁴ Benzer bir tarif ise şöyledir. “Akit meclisinde kabzedilen semenle daha sonra ödeme yapmak üzere zimmette sabit olarak vasıflanan satıştır”.²⁷⁵

Selem akdinde müşteri “Rabbu’s-Selem”, satıcı “Müslemün ileyh”, mebî “Müslemün fih”, semen “Re’sül-Mal” olarak ifade edilir.²⁷⁶

Selem akdine İbn Abbas “Şahitlik ederim ki Allah’u Teâlâ selem akdini caiz kıldı ve onun hakkında en uzun ayeti indirdi” diyerek şu ayeti okumuştur.²⁷⁷

“Ey iman edenler belirli bir vakte kadar borçlandığınız zaman o (borcu) yazın”.²⁷⁸

Sünnetten delil ise Peygamberimiz (s) Medineye hicret ettiğinde orada insanların peşin bedelle²⁷⁹ bir, iki veya üç yıllığına halkın selem yaptığını görmüş. Yapılan bu akitlerde bir takım usulsüzlükler ve haksızlıklar görmüştür.²⁸⁰ Bunun üzerine Medinelilere “Sizden kim selem (akdi) yaparsa belli ölçü, belli tartı ve belli süreyle yapsın”²⁸¹ buyurmuştur.

Selem akdinin meşruiyetinin bir delili de icmâdır. İlim ehlinin belirttiğine göre selem konusunun bedeli belirtilmesi ve zimmette bir borç olarak bulunması münasebetiyle selem akdi caizdir. Ayrıca böyle bir alışverişe insanların ihtiyacı vardır. Çünkü sebze meyve üreten kişiler yoksulluk içinde bulunabilirler. Onların durumlarını yükseltmesi için ve nafakalarını çıkartabilmeleri için bu akde ihtiyaçları vardır. Selem akdine cevaz verilmesinin sebeplerinden bir tanesi de budur.²⁸²

Selem akdinin genel kaidelerin muketezasına ve kıyasa uygun olarak meşruiyetinin söz konusu olması yahut aykırı olarak insanların ihtiyaçları sebebiyle kitap, sünnet ve icma ile meşru olan istisnai bir akit türü olduğuna dair fukaha ikiye ayrılmıştır. İbni Teymiye ve İbni Kayyim Selem akdinin kıyasa aykırı olarak meşru olduğunu savunan fukahanın Peygamberimiz(s) Hakim b. Hızam’a “Yanında

²⁷⁴ İbn Âbidîn, *Reddî'l Muhtâr*, c. V, s. 209

²⁷⁵ Buhûfî, *Keşşâfu'l-kanâ*, c. III, s. 289

²⁷⁶ Senhuri, *Mesadiru'l-Hak*, c. III, s. 34

²⁷⁷ Mevsili, a.g.e, c.2, s. 34

²⁷⁸ Bakara, 2/282

²⁷⁹ Bilal Aybakan, “Selem”, *D.İ.A.*, c. XXVI, T.D.V yay. İstanbul, 2009, s. 403

²⁸⁰ Hayreddin Karaman, *Ana Hatlarıyla İslam Hukuku*, c. III, s. 282

²⁸¹ *Buhari*, “Selem” 1

²⁸² İbni Kudâme, *el-Muğnî*, c. IV, s. 207

olmayan şeyi satma”²⁸³ emrine dayanarak bu görüşe sahip olduklarını belirtmektedir. Bu hadiste fukaha madumun satışının yasaklanması olarak ele almıştır. Oysa hadisin vürud sebebine bakıldığında Hakim b. Hizam başkasına ait malın satışını yapmaktadır. Sattığı bu malı teslim edip edememesi şüphelidir. Başkasına ait malı alıp alamayacağı kesin değildir. Dolayısıyla bu tür bir satışta garar vardır. Ancak Selem akdinde böyle bir şüphe yoktur. Selemde müslümün fihi zimmette bir borç olarak ileri bir tarihe ertelenmiştir. Bu haliyle selem zimmetteki bir borca benzemektedir. Ayrıca İbn Abbas selem akdi ile ilgili ayeti okuduktan sonra onun zimmette vasıfları belirlenmiş bir teminat akdi olduğunu ifade etmiştir. Bu yüzden selem akdi kıyasa muvafık olarak meşru kılınmış bir akit türüdür.²⁸⁴

Cumhur ulema Şafi, Hanefî, Maliki ve Hanbeliler selem akdinin kıyasa aykırı olarak kitap, sünnet ve icma ile meşru olduğunu ifade etmişlerdir.²⁸⁵ İbi Nuceym’in ifadesine göre selem akdi kıyasın hilâfına ruhsat verilerek meşru olmuş bir akitir. Eğer bey akdi gibi olsaydı müslümün fihin (mebî) teslimi şart olması gerekirdi. Çünkü bey akdinde mebînin teslimi şartlardan bir tanesidir. Eğer mebî teslim edilemiyorsa madumun satışı olur ki bu batıldır. Bu sebeple selem akdi umumi kuralların dışında meşru kılınmış bir akit türüdür.²⁸⁶

Hanefilere göre selem akdi nitelik ve vasfı belirlenebilen keyli (ölçülebilir) ve vezni (tartılabilir) zirai ürünlerde yapılabilir. Tane ile satılan mallarda da taneleri arasında farkın çok az olduğu (el-adediyyatül-mütegaribe) mallar selem akdine mahal olabilmektedir. Taneleri arasındaki fark çok olan malların satışı caiz değildir.²⁸⁷

Ebu Hanifeye göre selem akdinin caiz olması için yedi şart vardır. Bunların önemli bir kısmı akit mahalliyle ilgilidir. Akit mahallinin selem akdinin konusu olması için cinsinin, çeşidinin, miktarının ve sıfatının belirlenmiş olması gerekir.²⁸⁸ Ayrıca müslümün fihin teslim süresinin, mekanının belirlenmesi şarttır.

²⁸³ Tirmizî, “Buyû”, 19

²⁸⁴ İbni Teymiye, *Mecmûu fetavâ*, c. XX, Memau’l-Milk, Medine, 1995, s. 529-530; İbni Kayyım el-Cevzî, *İ’lamu’l-Muvakkîn*, thk. Muhammed Abdusselam İbrahim, c. I, Daru’l-Kütübü’l-İlmiye, Beyrut, 1991, s. 301

²⁸⁵ Kâsânî, *Bedâiu’s-sanâî*, c. V, s. 201; İbn Rüşd, *Bidâyetü’l-Müctehid*, c. III, s. 213

²⁸⁶ İbn Nuceym, *Bahru’r-Râik*, c. VI, s. 169-170

²⁸⁷ Ali Hafif, *a.g.e.*, s.505; Ayrıca bkz. Senhuri, *Mesadiru’l-Hak*, c. III, s. 24

²⁸⁸ Kâsânî, *Bedâiu’s-sanâî*, c. V, s. 201

Son olarak ise “re’sul-mal” olarak ifade edilen fiyatın tayin edilmesi gerekmektedir. Eğer bu şartlardan bir tanesi eksik olursa akit fasid olur.²⁸⁹

Maliki ve şafilere nitelikleri ve vasıfları belirlenebilen ve zimmette sabit olabilen her hububat ve hayvanların selem akitinin konusu olabileceğini kabul etmektedirler.²⁹⁰

Selem akdinin geçerli olması için tariflerinden de anlaşıldığı gibi re’sul-malin akit meclisinde teslimi gerekmektedir. Şafilik, Hanbelîlik ve Hanefîliğe göre re’sul-malin akit meclisinde teslimi şarttır. Eğer selem yapan taraflar teslimden önce ayrılırlarsa akit batıl olur.²⁹¹ Malikiler ise re’sul-malin iki ya da üç gün sonra verilmek üzere akit meclisinden ayrılmaya müsaade etmiştir. Bunun akdi kolaylaştıracağı ifade edilmiştir.²⁹²

2.3.1.3.2. İstisnâ

İstisna akdi İslam hukukunda selem gibi madum satışlardan bir tanesidir.²⁹³ İstisna fıkhıta “Yapılacak bir malın zimmette borç olarak satılmasıdır”.²⁹⁴

“Bir şey yapmak üzere ehli sanat ile akdi mukavele etmektir”²⁹⁵

Hanefî fakihler istisna akdini müstakil bir akit olarak kabul etmiş ve eserlerinde genellikle geniş bir şekilde ele almışlardır. Şafi ve Maliki fakihler ise selem akdi başlığı altında ele almışlardır.²⁹⁶ Bu durum istisna akdinin kapsamının dar tutulmasına sebep olmuştur. Oysa Hanefî fakihlerin tutumu çağdaş dönemin ihtiyaçlarına çözüm sunan içtihadlar ortaya çıkarmıştır.²⁹⁷

İstisna akdi iş yapılmadan önce lazım olmayan iki taraf için muhayyerlik şartı koşulmuş gibi bir akittir. Sani siparişi yaptıktan sonra müstasni masnuyu görünceye kadar istediği kişiye siparişi satabilir. Çünkü sipariş zimmette bir borçtur.

²⁸⁹ Serahsi, *Mebcut*, c. XII, s. 124

²⁹⁰ İbn Rüşd, *Bidâyetü'l-Müctehid*, c. III, s. 213; Serahsi, *a.g.e.*, c. XII, s. 131; Ali Hafif, *a.g.e.*, s.505

²⁹¹ Kazvîni, Abdülkerim b. Muhammed er-Râfi, *Fethü'l-Azîz bi-şerhi'l-Vecîz*, c. IX, Daru'l-Fikr, s. 206-209

²⁹² *el-Mevsûatü'l-Fıkhiyyü'l-Küveytiyye*, c. XXV, s. 196

²⁹³ Senhuri, *Mesadiru'l-Hak*, c. III, s. 38

²⁹⁴ Ali Hafif, *a.g.e.*, s. 507;

²⁹⁵ *Mecelle*, Md. 124

²⁹⁶ *Mâlik b. Enes b. Mâlik b. Âmir el-Esbahî, el-Müdevvene*, c. III, Daru'l-Kütübü'l-İlmiye, 1994, s. 69; Sâvî, Ebu'l-Abbas, *Şerhü's-Sağîr*, c. III, s. 287

²⁹⁷ Hamza Aktan, “İstisnâ”, *DİA*, c. XXIII, T.D.V yay. İstanbul, 2001, s. 393

Ancak mustasni siparişini görünce sani için muhayyerlik düşer. Müstasni siparişini görünce isterse satın alır isterse cayar. Bu Ebu Hanife ve İmam Muhammed'in görüşüdür. Ebu Yusuf ise şartlara uygun bir şekilde masnu (sipariş) yapıldıysa iki taraf içinde akitten cayma muhayyerliği kalkar.²⁹⁸

İstisna akdi asırlar boyunca insanların uygulaya geldikleri ve Müslümanlarında bunu bir teamül olarak yaptıkları, ayrıca ticari işlemlerde zorunlu olarak yaptıkları bir sözleşme olması²⁹⁹ ve peygamberimizin bizzat uygulaması sebebiyle³⁰⁰ caiz olan bir akittir.

İstisna akdinin geçerliliğinin sebeplerinden bir tanesi de peygamberimizin "İslam ümmetinin dalalet üzerine birleşmeyeceği"³⁰¹ ve "Müslümanların hoş gördüğü Allah nezdinde de iyi ve hoş olduğu, Müslümanların nezdinde kabih olanın Allah nezdinde de kötü olduğu" belirtmiş olmasıdır.³⁰²

Ebu Hanifeye göre İstisna akdinde süre şart koşulursa akit selem akdine dönüşür.³⁰³ Ebu Yusuf ve İmam Muhammed'e göre istisna akdinde süre şartı koşulduğunda bu akit selem akdine dönüşmez. Süre şart koşulsa da koşulmasa da bu akit istisna akdidir.³⁰⁴ Hanefi kaynaklarda istisna akdinde sürenin şart koşulmasıyla akdin seleme dönüştürülmesinin sebebi sanatkârın siparişi yapmaya mecbur kılınması sebebiyledir. Oysa İstisna akdinde sanatkâr muhayyerdir. İsterse siparişi yapar isterse yapmaz. Süre şartı ileri sürüldüğünde muhayyerlik hakkı düşmektedir. Sanatkârın muhayyerlik hakkının düşmesinin diğer bir sebebi de siparişi yapmaya başlaması veya yapmış olmasıdır. Sipariş yapıldıktan sonra çoğunluk Hanefi hukukçulara göre sâninin muhayyerliği kalkar, mustasninin muhayyerliği devam eder.³⁰⁵

İslam Hukukçularının bir kısmı istisna akdinin sanatkârın işi üzerine yapılan bir akit olduğunu ifade etmişlerdir. Bu açıklamaya göre istisna akdi bir nevi emek

²⁹⁸ Kasani, *Bedai'u's-Sanai*, c. V, s. 3

²⁹⁹ İsmail Bilgili, *a.g.m*, s. 228

³⁰⁰ "Peygamberimiz Rumlara mektup yazmak istediğinde ona Rumluların mühürsüz mektubu okumayacağını bildirdiler. Bu söz üzerine peygamberimiz gümüşten bir mühür yaptırmıştır." (*Müslim*, "Libas", 56)

³⁰¹ İbn Mâce, "Fiten", 8

³⁰² Kasani, *Bedai'u's-Sanai*, c. 5, s. 3

³⁰³ *Fetavayı Hindiye*, c. III, s. 208

³⁰⁴ Kasani, *a.g.e*, c. V, s. 3

³⁰⁵ İbn Âbidîn, *Reddü'l Muhtâr*, c. V, s. 225

üzerine yapılan bir akittir. Dolayısıyla istisna akdi ile icare akdi iç içe geçmiş akit türleridir. İcare akdinde mahal sanatkarın işi iken istisna akdinde mahal vasıfları belirlenerek sanatçının ürettiği şeydir.³⁰⁶

Bir kişi bir demiri demirciye götürüp vasıfları belirlenmiş bir kap yapmasını istese demirci de bunu kabul etse Hanefiliğe göre bu sözleşme icare akdidir. Demirci demiri kullanmaya başladıktan sonra demircinin de siparişi verenin de akdi iptal etme hakkı kalmaz. Eğer demirci kendisine verilen demiri zayı ederse tazminle sorumludur. Ancak istisna akdinde ayn zimmette sabit bir mal olduğu için her iki taraf içinde fesh hakkı söz konusudur.³⁰⁷

Klasik kaynaklarda istisna akdinin basit eşyaların yapımı konusunda ele alındığı görülmektedir. Dolayısıyla sanayileşmenin geliştiği, ticari faaliyetlerin en üst düzeye çıktığı günümüzde temel kaynaklarda belirtilen İstisna akdi tarif ve şartlarının yetersiz kaldığı görülmektedir. Bu nedenle ticari faaliyetlerde haksızlıkları engellemek, tarafları sorumluluk altına almak için ilk olarak mecellede Ebu Yusuf'un görüşü esas alınmıştır. 1992 yılında toplanan İslam Fıkıh Akademisi İstisna akdinin günümüzde öneminin artarak devam ettiğini ve güncel olduğunu belirterek; şartlarını açıklamıştır.

- 1- Bir iş yapılacaksa ve zimmet sabitte bir borç olacaksa iş tamamlandığında tarafların ikisini de bağlayıcıdır.
- 2- Sipariş verilen malın çeşit, cins ve nitelikleri belirli olmalı ayrıca teslim süreside ifade edilmelidir.
- 3- Sipariş bedeli peşin verilebileceği gibi vadeli ve taksitle ödenebilir.
- 4- İstisna akdi zorunlu sebepler dışında cezai işlemler de içerebilir.³⁰⁸

2.3.1.4. Gelecekte Varlığı Kesin Olmayan Şeyler

Akit yapılırken akit mahallinin aslının olmaması yahutta mevcut olduğu halde gelecekte varlığının kesin olmaması akitlerde fahiş garar olarak kabul edilir. Fahiş garar unsuru olan akitler kumarın haram oluşu gibi caiz değildir. Bu konuda örnek olarak hayvanın karnındaki yavrunun satışı verilebilir. Hayvanın karnındaki yavru

³⁰⁶ Serahsî, *Mebhut*, c. XV, s. 84

³⁰⁷ Serahsî, *a.g.e*, c. XV, s. 86

³⁰⁸ Hamza Aktan, "İstisnâ", *DİA*, c. XXIII, T.D.V yay. İstanbul, 2001, s. 394

hayvanın sıfatı konumundadır. Henüz mütekavvim mal olarak kabul edilmez. İleride canlı olarak doğması muhtemeldir. Ancak yaşayıp yaşamayacağı şüphelidir. Dolayısıyla bu durum İslam hukukunda fahiş bir garar olarak kabul edilmektedir.³⁰⁹

Peygamberimiz (s) akıbeti kapalı olduğu için cahiliye döneminde uygulanan devenin karnındaki yavrusunu ve yavrusunun yavrusunun satışını³¹⁰, bey-ü'l-hasatı³¹¹, Mülameşe ve münabeze ile yapılan satışları³¹², sütü gösterilmek için sütünü sağmadan davarın satışını³¹³ yasaklamıştır. Alışverişlerde görmeden dokunarak, elbiseyi atarak yahut çakıl taşının atılmasıyla akdi bağlayıcı hale getirmek taraflardan birisinin zarara uğrama ihtimalini artırmaktadır. Akit mahallindeki belirsizlik cehalet ve garara sebep olmaktadır. Ayrıca müşteri böyle bir alışveriş yaptığında gereksiz risk almaktadır. Belki de istemediği bir şekilde akit sonuçlanacak ve taraflar arasında nizaya sebep olacaktır. Dolayısıyla yukarıda isimleri belirtilen cahiliye dönemi akitleri bir yönüyle kumara benzemektedir. Bu yüzden bu akitlerin hükümleri batıldır.³¹⁴

Akitlerde bilinmezlik makud aleyh ile ilgiliyse bu garar ile ifade edilir. Eğer bilinmezlik mahallin vasfıyla ilgili ise bu akitlerde cehalet olarak ifade edilir. Bazı kaynaklarda ise garar ve cehalet eş anlamlı olarak kullanılmaktadır. Uçan kuşun satışı, denizdeki balığın satışı garardır. Çünkü kuşun ve balığın avlanıp avlanmayacağı belirsizdir. Bir kimsenin koruması altında gizleyerek sattığı bir şeyin elde edilmesi kesindir. Fakat satışa mahal olan şeyin ne olduğu bilinmemektedir. Bu durum akitlerde cehaletle ifade edilmektedir.³¹⁵

Mebsubta ifade edildiğine göre Peygamberimiz akıbeti kapalı olan satışların garar olduğunu belirterek bu tür satışlardan nehyetmiştir. Hayvanın memesindeki sütün satışında bu kapsamdadır. Memedeki şişkinlik süt mü yoksa kan mı yahut

---

³⁰⁹ Senhuri, *a.g.e.*, c. III, s. 42

³¹⁰ Buhârî, “Buyû”, 61; Müslim, “Buyû”, 2

³¹¹ Müslim, “Buyû”, 2; Bey-ül-Hasat: Kişinin elindeki çakıl taşı düşünce yahut atınca akdin bağlayıcı olmasıdır. Bkz. Hayreddin Karaman, *Mukayeseli İslam Hukuku*, c. II, İz yayıncılık, İstanbul, 2016, s. 165

³¹² Buhârî, “Buyû”, 61; Müslim, “Buyû”, 6; Tirmizî, “Buyû”, 69; Mülameşe: alıcı veya satıcıdan birisinin diğerinin elbisesine değmesiyle gerçekleşen akiddir. Münabeze: Birinin diğerinin üzerine elbisesini atması ve bunlardan birisinin diğerinin elbisesine bakmadan gerçekleşen akiddir. Bkz. Hayreddin Karaman, *Mukayeseli İslam Hukuku*, c. II, s. 165

³¹³ Müslim, “Buyû”, 6; Tirmizî, “Buyû”, 29

³¹⁴ Senhuri, *Mesadiru'l-Hak*, c. III, s. 44

³¹⁵ Karaman, *Ana Hatlarıyla İslam Hukuku*, c. III, s. 90

havamı olduğu belirsizdir. Dolayısıyla memedeki sütü satmak sonucu kapalı bir alışveriş yapmaktır. Bu satış fahiş garar unsuru taşıdığı için nehyedilmiştir.³¹⁶

Maliki mezhebine göre bey akitlerinde akit konusunun ele geçirilip geçirilemeyeceği belli olmayan akitlerde müessir (akde tesir eden) garar olduğunda ittifak vardır. Bu akit türlerine havadaki kuş, sudaki balık, kaçan köle örnek gösterilmiştir. Satıcının elinde bulunmayan şeyleri satım konusu yaptığında bunların ele geçip geçmeyeceği meçhuldür. Dolayısıyla bu tür bey akitleri mahallin madum olması ve gelecekte de varlığının kesin olmaması sebebiyle yasaklanmıştır.³¹⁷ İbni Rüşd'ün belirttiğine göre alım satım akitlerinde gararın çok olduğu durumlarda bey akdinin caiz olmadığı, az olduğunda caiz olduğu hususunda ittifak vardır.³¹⁸ Evin satışında mobilyanın vasfının bilinmemesi, cübbe satışında cübbenin pamuğunun cinsinin belli olmaması gararın az olmasına örnektir. Ulemanın ihtilaf ettiği ise gararın ne az nede çok olduğu durumlardır. Bu tür durumlarda gararın çok olmasına göre mi hüküm verileceği yoksa gararın az olduğu durumlara göre mi hüküm verileceği tartışma konusu olmuştur.³¹⁹

Şafî mezhebinde basit gararın affedildiği akde bir zarar vermediği ifade edilmiştir. Kaçan deve, cenin, deve yavrusunun yavrusu, erkek hayvanın sülbündeki yavrunun satıcının elinde bulunmaması ve akit gerçekleştiğinde teslimi mümkün olmaması sebebiyle akde tesir eden büyük bir garar olarak kabul edilmiştir. Dolayısıyla bunlar üzerine yapılan akitler geçersizdir.³²⁰

Hanbelî mezhebinin garar akit mahallindeki garar hususundaki yaklaşımı Şafî mezhebi ile aynıdır. Nitekim gelecekte ele geçmesi ihtimalli olan şeylerin bey akdine mahal olması caiz görülmemiştir. Tarladaki ekinin olgunlaşmadan önce kesim şartı koyulmadan satışı batıldır. Ancak ekinin kesim şartı ileri sürülerek bir bey akdi yapılırsa akit geçerlidir.³²¹

Akit esnasında mebînin meçhul olması büyük bir garar olarak kabul edilir. Ancak müşteri mebîyi belli bir fiyat ile ölçüsü, ağırlığı yahut bunların dışında nizayı

³¹⁶ Serahsi, *Mebhut*, c. XII, s. 194

³¹⁷ Karâfi, , *el-Furuk*, c. III, s. 265

³¹⁸ İbn Rüşd, *Bidayetil Müçtehid*, c. III, s. 173

³¹⁹ Senhuri, *Mesadiru'l-Hak*, c. III, s. 62

³²⁰ İbn Cezzî, *Kavânînu'l-Fıkhiye*, s. 169

³²¹ İbn Kudame, *Muğnî*, c. IV, s. 63

engelleyecek şekilde malum hale getirebilecek bir açıklamayla mebînin varlığını ve mebîden alacağı kadarı için fiyatı ödemek şartıyla akit yapabilir. Bu durum gararın kalkmasına ya da basit garara dönmesine sebep olur. Basit garar ise akde tesir etmez. Bu vasıflar bulunmadan bey akdi yapılırsa batıl olur.³²²

İslam hukukunda akitlerde nizanın engellenmesi için akit mahallinin cinsi, konusu, çeşidi, niteliği, miktarı ve teslim süresinin net olmazsa yapılan akdin garar ya da cehalet içermesi söz konusu olur. Eğer bunlardan bir veya birkaçı eksik olursa akdi fesada uğratır.

İslam hukukçuları akdin geçerliliği için şartlardan bir tanesi de mahallin mevcut olmasıdır. Makud aleyh akit esnasında yoksa ve gelecekte olmayacağı kesin ise İslam hukukçularının ittifakına göre akde mahal olması mümkün değildir.³²³ Bu durum havada olmayan kuşu yahut suda olmayan balığı satmak gibidir. Suda ve havada olmayan gelecekte de olmayacak bir şeyi satmaktır. Böyle bir satış ittifakla batıldır.³²⁴

2.3.2. Malum Olması

İslam hukukunda iki tarafa da borç yükleyen akitlerde makud aleyhin (Mahal) belirli olmasına önem verilmiştir. Mebîin malum olmasından maksat taraflar arasında nizayı engelleyecek ve mebîin teslimini sağlayacak derecede bilgi sahibi olmaktır.³²⁵ Fıkıh kitaplarında mahallin belirli olmaması garar ve cehalet kavramlarıyla ifade edilmiştir. Mahalle ilgili belirsizlik aşırı, orta ve az (fâhişe, mutavassıta ve yesire) olmak üzere üç kısımda ele alınmaktadır. Akit mahallinin belirli olmasında fahiş bir cehalet ya da garar olması taraflar arasında nizaya sebep olması ve haksızlığa uğratma ihtimali çok yüksektir. Bu yüzden İslam hukuku tarafların nizaya düşmeden tedbiri aldırılmaktadır. Dolayısıyla böyle bir durumda akit batıl ya da fasid olmaktadır. Hanefiler dışındaki mezheplere göre bu şekilde bir akdin batıl ya da fasid ifade edilmesinde bir fark yoktur. İkisi de akdi hükümsüz kılmaktadır. Hanefiler ise belirsizlik akdin rükünlerinde ve inikad şartlarında olduğunda akdi butlan ile ifade etmektedirler. Bunun dışında fahiş bir belirsizlik

³²² Senhuri, *a.g.e.*, c. III, s. 52

³²³ İsmail Bilgili, *a.g.m.*, s. 232

³²⁴ Kâsâni, *Bedâiu's-sanâi*, c. V, s. 147

³²⁵ Kâsâni, *a.g.e.*, c. V, s. 156

varsa bu fesad ile ifade edilir. Butlan ile fesad arasındaki fark ise fasid akit fesad sebebi ortadan kaldırıldığında hüküm ifade eder. Ancak batıl bir akit hiçbir şekilde hüküm ifade etmez.³²⁶

İslam fikhında mahal fahiş cehalete mani olan bilgi ile tayin edilir. Böylece müşteri ve bayi arasında gerçekleşmesi muhtemel olan niza engellenmiş olur. Eğer fahiş cehalet ortadan kaldıracak bilgi yoksa akit fasid olur. Mebûde yahut semende olan cehalet taraflar arasında tartışma ve nizaya sebep olur. Eğer cehalet meçhul olursa yahut tartışma yahut nizâyâ sebep olmayacak kadar basit ise akde bir tesiri yoktur.³²⁷

2.3.2.1. Akit Meclisinde Hazır Olan Şeyin Tayini

Akit mahalli hakkında bilgi edinme yolları akdin yapıldığı yer ve mahallin durumuna göre farklılık arz etmektedir. Akit mahallinin akit meclisinde hazır bulunduğu durumla, mahallin hazır olmadığı durumlarda fahiş cehaletin giderilme yöntemleri konusunda farklı icthadlar vardır. Akit mahalli akit meclisinde olduğunda işaret edilmesiyle mahal hakkında bilgi edinilmiş olur. Akit mahalli kapalı bir sandık içinde şeker, çuval içinde buğday gibi bir mal olsa sadece işaret etmekle belirlenmiş olur. Bu Hanefi ve Hanbelîlerin görüşüdür.³²⁸

Maliki mezhebinde akit meclisinde hazır olan ve ölçme ya da tartma ihtiyacı olmayan şeylerin satışında müşterinin mebîyi görmesini şart koşmuşlardır. Ancak mebînin görülmesi meşakkate sebep olacaksa mebînin niteliklerini belirtecek kadar bir açıklama yapılarak satışına cevaz verilmiştir.³²⁹

2.3.2.2. Akit Meclisinde Hazır Olmayan Şeyin Akde Mahal Olması

Akit meclisinde bulunmadığı halde akde mahal olan şey belli ise ve daha önceden müşteri tarafından bilinen bir şey ise bâyi tarafından açıkça belirtilmesi akdin sıhhati için yeterlidir. Mesela birisinin bir arabası olsa ve “Arabamı sana

³²⁶ İbrahim Kafi Dönmez, “Cehalet”, *DİA*, c. VII, TDV yay. İstanbul, 1993, s. 220; Karaman, *Ana Hatlarıyla İslam Hukuku*, c. III, s. 92; Ali Hafif, *İslam Hukukuna Göre Hukuki İşlemler ve Hükümleri*, s.448; Ali Haydar, *Dürrü'l-Hükkâm*, c. I, s. 178; *Mecelle*, Md. 201

³²⁷ Kasani, *Bedai'u's-Sanai*, c. V, s. 157; Senhuri, *Mesadiru'l-Hak*, c. III, s. 62

³²⁸ Kasani, *a.g.e.*, c. V, s. 140; İbn Kudame, Muğnî, c. IV, s. 59; Bkz. Senhuri, *a.g.e.*, c. III, s. 63

³²⁹ Hattâb, Muhammed b. Abdurrahman, *Mevâhibü'l-Celîl li Şerhi Muhtasarı Halîl*, c. IV, Daru'l-Fikr, 1992, s. 285-286

satıyorum dese” muhatabın kabul etmesiyle akit geçerlidir. Çünkü akit mahalli iki taraf için de bellidir.³³⁰

Hanefi mezhebine göre akit mahalli kendine özgü vasfı ifade etmekle cehaleti fahişe ortadan kalkmıyorsa cinsi, çeşidi ve miktarı ifade edilerek belirli hale gelir. Ayrıca müşteri görme muhayyerliğine de sahip olur. Hanbelîlerde ise bütün vasıfları ifade edilmekle beraber akit mahalli görüldüğünde sahih hale gelir. Şafilere ise akit yalnızca görmekle tayin edilebilir.³³¹

Maliki mezhebinde akit meclisinde bulunmayan malın satışında fahiş gararı kaldıracak şekilde mebûin cinsi, miktarı ve sıfatları belirtilerek satışı caizdir. Mebûin vasıflarının belirtilmesiyle müşterinin görme muhayyerliği kalkar. Müşteri bâyinin icabını kabul etmesi ile akit lazım hale gelir. Müşterinin akit meclisinde görme muhayyerliğini şart koşarak akdi onaylaması caizdir. Müşteri bu şartla mebûyi gördüğünde muhayyer olur. İsterse mebûyi teslim alır. İsterse akitten vazgeçebilir. Müşteri için görme muhayyerliği söz konusu olduğunda bâyî mebûnin niteliklerini açıklamak zorunda değildir. Bayi mebûnin vasıflarını belirtmeden bey akdi yapabilir. Mebûnin vasıflarının belirtilmemesiyle birlikte muhayyerlik hakkı da bulunmazsa akit fasid olur.³³²

İslam hukuku özellikle kazanç sağlayan akitlerde mahallin net bir şekilde malum olmasına önem vermiştir. Çünkü kazanç sağlanan akit türlerinde nizanın çıkması ve tarafların mahkemeye düşme ihtimalleri yüksektir. Dolayısıyla bey, icare, selem, istisna gibi akitlerde mahallin nizayı engelleyecek kadar açık ve seçik bir şekilde açıklanması gerekmektedir.³³³ Mesela bayi “sana şu iki elbiseden birini sattım” dese, akit fasid olur. Çünkü bu tür bir satışta mebû meçhuldür. İki elbiseden birisidir ancak hangisi tayin edildiği belirsizdir. Aynı şekilde sürümdeki koçlardan birisini şu fiyata sattım şeklindeki bey akitlerde fasiddir. Sürüde birden fazla koç vardır ve bunlar birbirlerinden farklıdır. Dolayısıyla akit mahalli yine meçhuldür.³³⁴

³³⁰ Hayreddin Karaman, *Mukayeseli İslam Hukuku*, c. II, s. 169

³³¹ Hayreddin Karaman, *Ana Hatlarıyla İslam Hukuku*, c. III, s. 92-93; Senhûri, *Mesadiru'l-Hak*, c. III, s. 64

³³² Hattâb, *Mevâhibü'l-Celîl*, c. IV, s. 296-297

³³³ Orhan Çeker, *İslam Hukukunda Akidler*, s. 58

³³⁴ İbn Abidin, *Reddul-Muhtar*, c. IV, s.586; Kasani, *Bedai'u's-Sanai*, c. V, s. 157

Yukarıda da ifade edildiği gibi akitlerde mahal bulunduğu şartların gerekliliğine göre malum hale gelir. Eğer görmek mümkün ise görme ile malum olur. Bu mümkün değilse akdi garar ve cehaletten kurtaracak tarif ile yapılabilir. Özellikle akit konusunun mal, menfaat veya hizmet olması durumlarına göre belirli hale gelmesi farklılık arzedebilir.³³⁵ Mesela bir iş üzerine akit yapılacağı zaman tarafları nizaya düşürmeyecek şekilde işin vakti, içeriği, miktarı belirtilmelidir. Günümüzde taşıma işleri günlük yevmiye şeklinde yapıldığı gibi taşınacak malın adeti üzerinden de yapılmaktadır. Bu yüzden iş daha yapılmadan öncesinden işin ücreti, çeşidi, miktarı belirlenmelidir. Mesela bir tır çimento tırdan indireceği zaman bu iş için işçi ile iki türlüde anlaşma yapılabilir. İsterlerse ücret çalışma saati üzerinden belirtilir. İsterlerse her bir çimento torbasını indirme fiyatı üzerinden anlaşma yapılabilir. Ancak bu işler yapılırken önceden bir anlaşma yapılmadığında sonrasında tartışmaların çıkma ihtimali yüksektir. Çünkü çalışma süresi üzerinden anlaşma ile parça başı yapılan anlaşmalarda ciddi kazanç farkları vardır.

Şafi mezhebine göre gaib olan malın satışına cevaz verilmemiştir. Malın satış anında bulunmaması müessir garar olarak kabul edilir. Çünkü mal meçhuldür. Ancak zaruri durumlar söz konusu olduğunda satışın gerçekleşebilmesi için beş şart ileri sürülmüştür. Bu şartların birincisi akit mahallinin akit meclisinde bulundurulmasını zorlaştıracak şekilde uzakta bulunmasıdır. Bu konuda Afrika ve Endülüsün uzaklıkları örnek gösterilmiştir. İkincisi akit mahallinin aynı şehirde hazır olmaması gerekir. Eğer aynı şehirde ise bizzat akit esnasında görülmesi gerekmektedir. Nitelikleri belirtilerek satışı gararın çok olmasına sebep olur. Üçüncüsü satıcı dışında birisinin mahallin niteliklerini belirtmesi gerekir. Dördüncüsü yapılan akitten arzulanamaca matuf mahallin niteliklerinin belirtilmesi şarttır. Beşincisi emin olmadıkça semenin ödenmemesi şart koşulmuştur. Eğer gayrimenkul gibi güvenilirliği olan bir mal olursa semen şart koşmaksızın ödenmesi caizdir. Akit mahalli bu şartları taşıdığı belli olur ve ruyet gerçekleşirse akit lazım olur.³³⁶ Hanefilikte ise bey akdi yapılırken mebînin hazır bulunmadığı satışlar caizdir. Çünkü mebînin hazır bulunması basit garar olarak kabul edilir. Dolayısıyla akde tesiri yoktur. Fakat

³³⁵ Orhan Çeker, *İslam Hukukunda Akidler*, s. 60

³³⁶ Şirâzî, *el-Mühezzeb*, c. II, s. 14; İbn Cezzî, *Kavânînu'l-Fıkhiye*, s. 169-170

müşteri malı gördüğünde muhayyerdir. Dilerse akdi feshedebilir.³³⁷ Hanefilikte müşterinin görmeden satışına cevaz verilmesi muayyen olmayan mebînin cins, nevi ve miktarı belirtilerek malum hale getirilmesi sağlanmış olur. Eğer bunlar bulunmazsa mahalde büyük cehalet (cehâlet-i fâhişe) olarak ifade edilen durum söz konusu olur. Cehalet-i fahişe giderecek derecede mebînin açıklanmış olması akdin geçerliliği için yeterlidir. Mebînin diğer basit yahut önemsiz vasıflarının belirtilmemiş olmasının bir zararı yoktur. Ayrıca mebînin müşteriye söylendiği gibi çıkmaması durumunda fesh hakkı vardır.³³⁸

İcare ve benzeri akitlerde mahal menfaat olduğunda akdin malum hale gelmesi beyan ile olur. Mesela; bir elbiseyi dikmesi için birisi ile anlaşma yapıldığında elbisenin cinsinin belirtilmesi mahallin tayin edilmesi anlamına gelmektedir. Bir malı taşınması için bir kişinin emeği üzerine bir icare akdi yapılacaksa mal ve malın taşınacağı yer işaret edilerek akdin mahalli tayin edilmiş olur.³³⁹

Teberrü akitlerinde gararın az veya çok olması akde zarar vermez. Çünkü teberrü akdinde zarar ve ziyana sebep olacak bir durum söz konusu değildir.³⁴⁰

2.3.2.3. Eşya-u'l-Mütেকârîbe ve Eşya-u'l-Mütefâvite Mallarda Mahallin Tayini

Birbirleri arasındaki farkın çok az olduğu şeylerin (el-eşyâü'l-mutakaribe) satışı ile aralarındaki farkın çok olduğu şeylerin (el-eşyâü'l-mutefavite) satışı konusunda farklılık vardır. Mesela çarşı pazarda alış veriş yaparken aralarındaki farkın çok az olduğu mallar satıcı satarken müşteriye birden fazla mebîyi gösterip adet fiyatı budur diyerek müşteriye istediği şeyi almak konusunda serbest bırakabilir. Böyle bir durumda niza çıkması söz konusu değildir. Ayrıca bu şekilde bir satım halk arasında örf haline gelmiştir. Ancak aralarındaki farkın fazla olduğu şeylerde her mebînin ayrı ayrı fiyatının belirtilerek satılması gerekmektedir. Karpuz, kavun gibi sebzeler satılırken birden fazla karpuz gösterilip fiyatı şu kadar denilse akit mahalli

³³⁷ Aynî, *el-Binâye*, c. VII, s. 81

³³⁸ Hayreddin Karaman, *Mukayeseli İslam Hukuku*, c. II, s. 169

³³⁹ *el-Mevsûatü'l-Fıkhîyyü'l-Küveytiyye*, c. I, s. 162

³⁴⁰ Senhûri, *Mesâdiru'l-Hak*, c. III, s. 44

netleştirilmediği için mahal meçhul sayılır. Dolayısıyla akit fasid olur.³⁴¹ Aralarındaki farkın çok olduğu malların satışına örnek çoktur. Nitekim bir sürü içinden bâyi koyun satacağı zaman içinden birisini sana sattım diyerek icapta bulunsa mebî tayin edilmemiştir. Benzer bir şekilde birbirinden farklı elbiselerin bulunduğu bir heybenin içindeki elbisenin tekini sana sattım diyerek bir akit yapılırsa aynı şekilde mebî tayin edilmemiş olur. Bu tür satışlarda mal teslimi sırasında taraflar arasında anlaşmazlık çıkma ihtimali yüksektir. Çünkü koyunların hepsi eşit değildir. Elbiseler arasında da fark vardır. Bu farklılık sebebiyle taraflar mebî teslimatında kendi çıkarlarına uygun olarak hareket edeceklerdir. Müşteri en iyi olanı almayı tercih ederken bayînin en kalitesiz olanı vermeye meyletmesi muhtemeldir. Sonuç olarak taraflar arasında nizânın çıkması kaçınılmaz olacaktır. Bu nedenle böyle bir akdin fasid olması gerekli olur. Oysa satıcı en başında mebîyi belirterek icapta bulunsa müşteride buna razı gelse akit caizdir. Böylece tarafların rızaları sağlanarak nizâ engellenmiş olur. Nizânın engellenmesi rızayla, rıza ise akitlerde semen ve mebî hakkında bilgi edinmekle sağlanır. Nizayı engelleyecek bilgi de bayînin beyanıyla sağlanabilir.³⁴²

Bayî müşteriye muhayyerlik hakkı tanıyarak bu iki veya üç elbiseden istediğini sana şu fiyata sattım diyerek icapta bulunarak bir akit yapsa akit fasid olmaz. Çünkü böyle bir alım satımda nizaya sebep olacak durum söz konusu değildir. Her ne kadar mebî meçhul olsa da insanların bu tür bir satıma ihtiyaç duymaları hem de çok yaygın olması sebebiyle bu tür alışverişlere müsaade edilmiştir. Ancak dört ve üzeri olan çeşitlilikte mebînin tayini şart koşulmuştur. Bayî şu dört elbiseden istediğin bir tanesini şu fiyata sattım dese akit fasid olur. Bu satım akdinde mebînin meçhul olması sebebiyle nizaya sebep olması söz konusu olabileceği için fesadına hükmedilmiştir.³⁴³

Eşya'ul-mütefâvitenin satışında müşteriye muhayyerlik hakkı tanınarak en fazla üç çeşit olmak kaydıyla satım konusu olan mallardan birisini almasına izin verilmiştir. Bayînin icabında muayyen olmayan mebî müşterinin mallardan birisini seçmesiyle muayyen hale gelerek tayini kâbil olur. Üç adet mebîye kadar meçhul

---

³⁴¹ Senhuri, a.g.e, c. III, s. 65

³⁴² Kasani, *Bedai'u's-Sanai*, c. V, s. 156

³⁴³ Kasani, a.g.e, c. V, s. 157

olan mebînin satılmasının izin verilmesi insanların ihtiyaçlarına uygun olan mebîyi alabilmelerine imkan sağlamak içindir. Bu hüküm kıyasa aykırı olarak halkın ihtiyaçları göz önüne alınarak istihsan delili ile verilmiştir. Böylece insanların bir malı alırken kaliteli, orta veya kalitesi düşük olanlarında seçim yapma hakkı tanınması hedeflenmiştir. Halkın seçim yapma ihtiyacı üç çeşit malla sağlanabildiği için daha fazlasına müsaade edilmemiştir. Dolayısıyla çeşidin üçten fazla olması durumunda hüküm kıyasa uygun olarak gerçekleşir. Dolayısıyla üçten fazla mal gösterilerek dilediğini al diyerek yapılan bey akitleri fasid olur.³⁴⁴

Sığır, koyun, karpuz gibi aralarındaki farkın çok olduğu malların toplu satışında bâyi tanesini şu fiyattan hepsini toplu satıyorum diyerek bir icapta bulunsa yahut bu malların sayısını ifade ederek toplam fiyatı belirtirse müşterinin kabul etmesi ile akit sahihtir. Bu tür satışlarda nizaya sebebiyet verecek bir durum söz konusu değildir. Bu fetva imameyne göredir. İmam Ebu Hanife bu tür bey akdinde işaret edilen mebînin satışına cevaz vermiştir. Diğerleri için fesadına hükmetmiştir. Ancak insanlara kolaylık sağlaması nedeniyle imameynin fetvası müftâ bih olmuştur.³⁴⁵

Hanbelîlik mezhebinde cüzleri arasında farkın çok olduğu ve fiyat farkının söz konusu olduğu mallar arasından belirtmeksizin herhangi birisinin satışına cevaz verilmemiştir. Diğer mezheplerde olduğu gibi mahallin malum olmaması niza sebebi sayılmıştır. Bâyin “Sürüdeki bir koçu sana sattım” şeklindeki icabı malum olmayan bir şeyin satışı gibidir. Böyle bir bey akdi bâyi ile müşteri arasında nizaya sebep olur. Dolayısıyla akit fasiddir. Ancak bâyi malının tamamını işaret ederek tanesini şu fiyattan sattım diyerek icapta bulunsa Ahmet b. Hanbel’e göre bu caizdir. Mesela bâyi koyun sürüsünün tamamını tane fiyatı belirterek, hububatta ölçüğünün fiyatını belirterek tamamını satabilir.³⁴⁶

Hanbelî mezhebine göre adet sayısının çok olduğu mallardan bir ya daha fazlası satılırken mebînin ayrı bir şekilde belirtilmesi gerekmektedir. Toplu satışlarda ise adet, ölçü ya da ölçek fiyatı verilerek mebînin tamamının satışında bir sakınca

³⁴⁴ Kasani, *Bedai’u’s-Sanai*, c. V, s. 157

³⁴⁵ Şeyhzâde Dâmâd, Abdurrahman b. Muhammed b. Süleyman, *Mecmeu’l-Enhur fi Şerhi Mülteka’l-Ebhur*, c. II, Dar’u İhyâü’t-Türasi’l-Arabî, s. 11

³⁴⁶ Ebu’l-Ferc, Abdurrahman b. Muhammed b. Ahmed b. Kudâme, *eş-Şerhu’l-Kebîr alâ Metni’l-Muknâ*, c. IV, Daru’l-Kitabi’l-Arabî, s. 29

görülmemiştir. Diğer mezheplerde birim fiyatıyla birlikte mebînin tamamının belirli olması hususunda ihtilaf olmuştur. Toplu bir şekilde hububat, koyun, kumaş gibi mallar satılırken bâyi tanesini yahut bir ölçek fiyatı şu olmak üzere hepsini satıyorum dediğinde akit sahihtir. Koyunların toplam sayısının, hububatın ölçek sayısı, kumaşın toplam uzunluğunun bilinmemesi akde bir zarar vermez. Hanbelîliğe göre mebînin hepsinin işaret edilmesi ve birim fiyatının belirtilmesine müşterinin şahit olması mahallin tayini için yeterlidir. Ayrıca hububat gibi yiyeceklerde ölçüsü bilinmeyen bir şişe vb. şeylerin ölçek olarak kullanılması mebînin malum olmasına engel değildir.³⁴⁷

Eşyâ'ü'l-mütekaribe olan malların satışında aralarındaki farkın tarafların haksızlığa uğramasını engelleyecek kadar az olması sebebiyle bir kısmının yahut bir adetinin fiyatının belirtilmiş olması belirtilmeyenler için fiyatının tayini için yeterlidir. Mesela; bâyi bir yığın hububattan belli bir ölçü birimi ifade ederek müşteriye sattım dese, müşteride bunu kabul etse akit geçerlidir. Çünkü bir yığın içindeki hububat her biri aynıdır. Hububatın bir kısmı bir ölçü ile ifade edildiğinde bu tamamı için bir örnektir. Bu akitte her ne kadar mebî net bir şekilde belirlenmiş olmasa da nizaya sebep olacak bir durum değildir. Bu içtihat İmam Muhammed ve Ebu Yusuf'a göredir. Tercih edilen fetva da bu yöndedir. Müşteri akdi kabul ettikten sonra bütün hububatı alması lazım olur. İmameyne göre mebînin tamamının fiyatındaki cehalet giderilemeyecek bir cehalet değildir. İmam Ebu Hanifeye göre Hububattan belli bir yığının fiyatı gösterilerek satış yapıldığında müşterinin kabul etmesi ile bu akit geçerlidir. Ancak diğer yığınların fiyatları ve miktarı bildirilmeden satışı caiz değildir. Çünkü mebî ve semen muayyen değildir. Meçhul olan mebînin satışı fasiddir. Akit meclisi dağılmadan diğer mebîlerin ölçüsü ve semeni belirtilirse akit bütün hububat için geçerli olur. Ama bu yapılmadan meclis dağılırsa hububattan belirlenen yığın haricindeki yığınlar için fesad tahakkuk eder.³⁴⁸

Şafilikte akit meclisinde mahallin görülmesi ve cinsi, çeşidi, miktarı ve sıfatının belirli olması gerekir. Eğer bunlarda eksiklik söz konusu olursa mahalde cehalet ortaya çıkar. Cehalet ise akdi fasid hale getirir. “Kölelerden birisini,

³⁴⁷ Ebu'l-Ferc, *eş-Şerhu'l-Kebîr*, c. IV, s. 34

³⁴⁸ Kasani, *Bedai'u's-Sanai*, c. V, s. 158-159, Zeylaî, *Tebyînü'l-Hakaik*, c. IV, s. 5; Şeyhzâde Dâmâd, *a.g.e*, c. II, s. 10

elbiselerden birisini sattım” şeklinde mebînin net bir şekilde belirtilmediği satışlar cehalete sebep olur. Ancak hububat yığınının ölçek ile yapılan satışlar caizdir. Çünkü bu satışlarda mebî net bir şekilde malum olmasa da hububat yığınının ve ölçüğün bilinmesi cehaleti ortadan kaldırır. Hububat, pekmez kavanozu gibi cüzleri arasında fark olmayan malların satışında mebînin bir kısmını görmek tamamını görmek gibi kabul edilmiştir. Çünkü bu tür mallarda mebînin bir kısmını görmek mebî hakkındaki cehaleti kaldırır. Cüzleri arasında farkın olduğu kabuklu ceviz gibi malların satışında mebînin tamamına bakmak meşakkate sebep oluyorsa mebînin bir kısmına bakmak mebînin tayini için yeterli kabul edilmiştir.³⁴⁹

Ölçülerek satılan kumaş, kereste, arazi gibi şeylerde mebînin satışında tamamının değil de bir ölçü birimi ifade edilerek birim fiyatı söylenerek yapılan satışlarda fakihler akdin geçerliliği hususunda ihtilaf etmiştir. Mesela bir zirâsı³⁵⁰ bir dirhem yahut bir dinar denilerek semenin tamamı ifade edilmeden yapılan akitler Ebu Hanifeye göre fasiddir. Çünkü akitte semen meçhuldür. İmam Muhammed ve Ebu Yusuf ise bu akde cevaz vermektedir. Benzer bir ihtilaf ise tartılarak satılan şeylerin satışı hususunda olmuştur. Bayi elindeki malı bir taşı göstererek şu taşın ağırlığına altın fiyatına sattım dediğinde Ebu Hanîfe’ye göre semen meçhuldür. Dolayısıyla akit fasid olur. İmam Muhammed ve Ebu Yusuf ise bu cehaletin akit meclisinde kaldırılabilceğini ifade etmektedir. Nitekim akit meclisi uzatılmaktadır. Bu süre içinde taşın ağırlığı tartılarak semen malum hale getirilebilir. Böylece akit geçerli hale gelir.³⁵¹

Ölçekle, tartıyla yahut belli bir ölçü birimine göre satılan mallarda bâyi semenin tamamını ve birim fiyatı belirtip mebîyi belirtmeden icapta bulunduğunda akit sahihtir. Bu durumda semenin tamamını ve birim fiyatını belirterek mebîyi de zımnen malum hale getirmiş olur. Mesela bâyi “Hububatımın hepsini yüz dirheme, ölçüğünü bir dirhem olmak üzere sana sattım” dese, akit sahihtir. Çünkü mebînin yüz ölçek olduğu icaptan anlaşılmaktadır. Bundan sonra müşteri kabul ederse malı teslim alır. Teslimatta yüz ölçekten fazla çıkarsa artan ölçekler bâyiye verilir. Eğer yüz

³⁴⁹ Şîrâzî, *el-Mühezzeb*, c. II, s. 14, 17

³⁵⁰ Zirâ: Orta parmak ucundan dirsek ucuna kadar olan kısma verilen isimdir. 0.75 metreye tekabül etmektedir. Bkz. Mehmet Erdoğan, “Zirâ”, *Fıkıh Terimleri Sözlüğü*, s. 622

³⁵¹ Kasani, *a.g.e.*, c. V, s. 159

ölçekten az çıkarsa müşteri muhayyerdir. İsterse birim fiyatı üzerinden mevcut hububatın semenini ödeyerek satın alır, isterse satın almaktan vazgeçebilir.³⁵²

Belli ölçü birimi ile satılan arazi, elbise, kereste gibi adediyyetü'l-mütekaribe olan malları bâyi satarken ölçü birimine göre fiyatı belirtmeden mebînin ölçüsünü ve toplam semeni ifade ettiğinde akit sahihtir. Müşteri kabul ettiğinde akit lazım hale gelir. Eğer mebî belirtildiğinden uzun çıkarsa bu akde zarar vermez. Çünkü bu fazlalık malın sıfatı konumundadır. Bayi bu nedenle icabından dönemez. Mebî belirtilenden az çıkarsa müşteri için muhayyerlik hakkı doğar. Belirtilen semen üzerinden isterse satın alır. İsterse akitten vazgeçebilir. Bu durum kâtiplik yahut terzilik gibi yetenekleri olan bir köle satın alındığında kölenin bahsedildiği gibi çıkmamasına benzetilmiştir. Nitekim bu durumda müşteri isterse akdi bozabilir. İsterse akdi bozmayıp köleyi satın alır. Eğer bâyi sattığı malın toplam semenini belirtmekle beraber ölçü birimine düşen fiyatı da ifade ederek satış yapar müşterinin de kabul etmesiyle akit lazım hale gelir. Ancak mebî bâyin dediğinden fazla ya da eksik çıkarsa müşteri muhayyer olur. İsterse fazla olan kısmı birim fiyatına göre fazla semen ödemek suretiyle satın alır. Dilerse akitten vazgeçebilir. Eksik çıktığında da mebîyi birim fiyatında belirtildiği fiyat üzerinden satın alır. Mesela on zira olarak ifade edilen mal birim fiyatı bir dirhem olarak belirttikten sonra dokuz zira çıkarsa müşteri dokuz dirheme isterse alır. Aynı şekilde mebî on bir zira çıkarsa müşteri on bir dirhem vererek isterse mebîyi alabilir.³⁵³

Maliki mezhebine göre ölçüyle satılan buğday, arpa gibi hububat ve belli bir ölçü birimi ile satılan kereste, kumaş, arazi gibi malların satışında müşterinin malın tamamını görmeden ve mebînin tamamının ölçüsü kesin olarak malum olmadan yapılan akitler caiz değildir. Eğer mebînin tamamı belli olmadan birim fiyatından satış yapıldıktan sonra mebî söylenenden fazla çıkarsa bâyi müşterinin malına ortak olmuş olur. Eksik çıkarsa bu da mebîde ayıp demektir. Bu sebeplerden dolayı bu tür malların satışında müşterinin malın tüm özelliklerine vakıf olması şart koşulmuştur.³⁵⁴

³⁵² Kasani, *Bedai'u's-Sanai*, c. V, s. 159-160

³⁵³ Kasani, *a.g.e*, c. V, s. 158-159

³⁵⁴ Hattâb, *Mevâhibü'l-Celîl*, c. IV, s. 299

2.3.2.4. Akit Mahallinin Tayine Kâbil Olmasıyla Yetinilmesi

Fıkıh kaynaklarında mahallin her zaman müşahhas olarak malum olması şart koşulmaz. Bazı durumlarda mahallin tayine müsait olması ile yetinilmiştir.³⁵⁵ Satış anında mebînin miktarı tam olarak bilinmese dahi kendisinde zamanla artma ve eksilme söz konusu olmayacak bir şey ölçüt olarak esas alınarak satış gerçekleştirilebilir. Bu konuda miktarı bilinmeyen kap, ağırlığı bilinmeyen taş ve ahşap örnek verilmiştir. Nitekim bunlardan birisi gösterilerek şu taşın ağırlığında mebî şu fiyata denilerek akit yapılabilir. Ebu Yusuf ölçü alınan nesnenin zamanla değişim olmaması şartıyla cevazına hüküm vermiştir. İmam Muhammed ise bu satışa cevaz vermekle birlikte müşteriye ölçü alınan nesnenin ağırlığı ya da miktarı malum hale geldiğinde muhayyerlik hakkı tanımaktadır. Ebu Hanife ise selemde olduğu gibi miktarı malum olmayan mebînin satışının yasak olduğu gibi bu satışa da cevaz vermemiştir. Selem akdinde ağırlığı yahut miktarı belli olmayan bir şeyin ölçüt almanın caiz olmamasının sebebi mebînin teslim zamanına uzun bir süre olmasıdır. Bu süre zarfında ölçüt alınan nesne kaybolabilir. Ancak selem dışındaki akitlerde ölçüt alınan kap yahut taşın kaybolma ihtimali çok azdır. Dolayısıyla bunları yakın bir zamanda malum olmaları mümkün olduğu için bu tür nesnelere alış verişi yapılabilmektedir.³⁵⁶

Bazen zaman ve mekanın şartlarından dolayı mebînin tayininde meşakkat ortaya çıkabilmektedir. Bu nedenle fukaha ihtilaf etmekle birlikte mebînin tayininde meşakkati göz önüne alarak malum olmayan satışlara cevaz vermiştir.³⁵⁷ Güvercinlikteki güvercinlerin sayılması meşakkate sebep olacağı için sayılmaksızın güvercinlerin satışına cevaz verilmiştir. Hanefilikte güvercinin gündüz satışına izin verilmemiştir. Eğer güvercinler güvercinlikle beraber toplu satılacaksa bu gece yapılmalıdır. Çünkü güvercinlerin bir kısmı yuvalarında olmayabilir. Geceleyin ise hepsi yuvasında olacağı için satışına cevaz verilmiştir.³⁵⁸ Malikilikte garara sebep olması sebebiyle güvercinlikteki güvercinin satışına cevaz vermeyen fakihlerin olmasıyla birlikte tercih edilen görüş güvercinlerin sayılmasında meşakkat olması

³⁵⁵ Senhûri, *Mesadîru'l-Hak*, c. III, s. 71

³⁵⁶ İbn Humam, *Fethu'l-Kadîr*, c. VI, s. 265-266; İbn Âbidîn, *Reddü'l Muhtâr*, c. IV, s. 538

³⁵⁷ Senhûri, *a.g.e.*, s. 72

³⁵⁸ İbn Nüceym, *el-Bahru'r-Râik*, c. VI, s. 85

sebebiyle satışına cevaz verilmiştir. İbn-i Rüşd güvercinlerin sayılmasında bir zorluk yoksa tahminen satışının caiz olmadığını belirtmektedir.³⁵⁹

Yukarıdaki ifade edilenlerden de anlaşılmaktadır ki İslam fikhında mebî ve semenin tayin edilmesi ya da tayini kâbil olması şarttır. Aksi halde akit fasid olmaktadır. Mesela bâyi “Bu köleyi sana kıymetinde sattım” dediğinde semen meçhuldür. Müşterinin kasaba “Bana üç ratl³⁶⁰ et bir dirheme tart” dediğinde, etin nereden olacağını belirtmediği için mebî meçhul olur. Bu örneklerin ikisinde de akit fasid olur. Bu yüzden İslam hukukunda mahallin tayini önem arz etmektedir.³⁶¹

2.3.2.5. Para Olan Mahallin Tayini

İslam hukukunda akit mahalli para olduğunda paranın cinsi ve çeşidinin belirli olması gerekmektedir. Eskiden bir ülkede o ülkeye ait birden fazla para kullanılabilmekteydi. Alışverişlerde bu paralar semen yahut sarf akitlerinde olduğu gibi mahal olduğunda taraflar arasında nizaya sebep olacak durumlara sebep olmuştur. Bu nedenle niza sebeplerini ortadan kaldıracak çözümler getirilmiştir.³⁶² Paranın revaçta olması ve piyasadaki durumuna göre hükümler verilmiştir. Aynı isimle anılan ancak piyasada iki çeşidi bulunan paraların çeşidi bildirilmeden para ifade edilirse; bu iki paranın piyasadaki değerleri farklı ancak piyasadaki kullanımları eşit ise akit fasid olur. Bu şekilde bir satışta müşteri değeri düşük olan para ile ödemek isteyecek, bâyi ise değeri yüksek olan para ile ödemenin yapılmasını isteyecektir. Paraların arasında revaç farkı varsa paraların değeri eşit de olsa farklı da olsa müşteri ödemeyi revaçta olan para ile yapar. Piyasadaki kullanımı ile değerleri eşit olduğunda müşteri istediği para çeşidi ile ödeme yapabilir.³⁶³

2.3.2.6. İş Olan Mahallin Tayini

Bir iş ya da emek üzerine bir zanaatkâr ya da işçi ile akit yapılırken işin cinsi, çeşidi, miktarı nizaya sebebiyet vermeyecek şekilde malum olması gerekir. Mesela bir işçi, terzi ya da çoban kiralanacağı zaman makud aleyh akit meclisinde

³⁵⁹ Hattâb, *Mevâhibü'l-Celîl*, c. IV, s. 289

³⁶⁰ Bir ağırlık ölçüsüdür. Bkz. Serdar Mutçalı, *Mu'cemu'l-Arabî'l-Hadîs*, Dağarcık yay. İstanbul, s. 327

³⁶¹ Kâsânî, *Bedai'u's-Sanai*, c. V s. 158

³⁶² Hayreddin Karaman, *Mukayeseli İslam Hukuku*, c. II, s. 170

³⁶³ İbnü'l-Hümâm, *Fethi'l-Kadîr*, c. VI, s. 264; Zeylâî, *Tebyînü'l-hakaik*, c. IV, s. 5

açıklanması gerekir. İşin niteliği, miktarı, süresi semeni tayin edilmelidir. Bunlar sonraya bırakıldığı zaman taraflar arasında niza unsurlarının doğması muhtemel olacaktır. Çoban için güdeceği hayvanın cinsi, sayısı, süresi işin meşakkatini oluşturmaktadır. Dolayısıyla akit yapılırken bunların net bir şekilde belirli olması gerekmektedir. Bir kazıcı kiralandığında kazacağı yer, kuyunun derinliği ve genişliği, bu iş için verilecek semen malum olmalıdır. Mekanın belirli olmasının şart olması kazılacak yerin sert topraktan mı yoksa gevşek topraktan mı oluştuğunun bilinmesi içindir. Nitekim bu farklılık iş için harcanacak emek ve süreyi değiştirecektir.³⁶⁴

İstisna akdinde tayin sipariş verilen malın cinsi, çeşidi, sıfatı ve miktarının belirtilmesi ile gerçekleşir. Bu akit yapılırken kullanılan ifadeler bir yönüyle iş üzerine yapılan akde benzemektedir. Öyle ki müstasnâ bir demiri bir demirciye götürüp bunu bir kap yapması hususunda bir anlaşma yapsa istisna akdi yapmış olur. Bu nedenle iş üzerine yapılan icare akdine benzemektedir.³⁶⁵ Hanefiler istisnâ akdinin mahallinin gelecekte yapılacak olan ayn olarak ifade etmektedirler. İstisna akdinde sânidan masnûyu yapması istenir. Dolayısıyla istisna akdinde sanîden yapılması istenen iş akdin şartlarındandır.³⁶⁶ İstisna akdi madumun satışdır. Madumun satışına cevaz şarinin müsaade etmesi ve insanlar arasında yaygın bir teamül olması sebebiyle istihsan delili ile caiz olmuştur. Hanefi hukukçulardan istisna akdinin mahallinin ayn değil de iş olduğunu savunanlar olmuştur. Ebi Said Berdeî görülmeyen şeyin satışı olması sebebiyle mahallin iş olduğunu belirtmiştir. İstisna akdi hakkında diğer bir yaklaşım ise başlangıçta icare akdi olduğu sonunda ise bey akdi olduğu yönündedir. Bu ifadeye göre İstisna akdi masnu önce bir nevi iş üzerine yapılan akit gibidir. Ancak bu akdin sonucu aynın satışıyla gerçekleştiği için mahal ayn olmuştur.³⁶⁷

---

³⁶⁴ Kâsânî, *Bedai'u's-Sanai*, c. IV, s. 184

³⁶⁵ Kâsânî, a.g.e, c. V, s. 3

³⁶⁶ Serahsî, *el-Mebsût*, c. XV, s. 85

³⁶⁷ İbnü'l-Hümâm, *Fethi'l-Kadîr*, c. VII, s. 115-116

2.3.3. Meşru Olması

2.3.3.1. Kendisinden İstifade Edilebilir Olması

Bir şeyin akde mahal olması için kendisinden istifade edilebilir olması gerekmektedir. Bu yüzden Hanefiler malın tarifini yaparken mal ve mütekavvim mal olmak üzere ikiye ayırarak açıklama yaparlar. Diğer mezheplerin mal tarifi ise Hanefilerin mütekavvim mal tarifi ile aynıdır.³⁶⁸ Mecellede mal “Tab'-ı insani mail olup da vakt-i hacet için iddihar olunabilen şeydir” şeklinde tarif edilmiştir.³⁶⁹ Başka bir tarifte şöyledir. “Mal mutad bir şekilde saklanıp koruma altına alınabilen ve kendisinden istifade edilebilen her şeydir.”³⁷⁰ Tariflerden anlaşıldığına göre bir şeyin mal sayılabilmesi için meşru bir şekilde saklama, koruma altına alma, biriktirilebilme ve kendisinden faydalanabiliyor olma gibi özelliklerinin varlığı söz konusudur. Şafî, Maliki ve Hanbelî fakihlere göre böyle bir şeyin mal olarak sayılması gerekmektedir. Hanefiler ise akde mahal olan şeyleri mütekavvim mal olarak tarif etmiştir. Mütekavvim mal “kullanılıp yararlanılması mubah olan şey” olarak tarif edilmiştir.³⁷¹ Araba, para, kitap gibi şeyler mütekavvim mal olarak kabul edilebilir. Ancak insanın elinde bulunmayıp ihraz edilmeyen şeyler mütekavvim mal olarak kabul edilmemiştir. Gökteki kuş, sudaki balık buna örnek verilebilir. Bu varlıklar bir şahsın mülkiyetinde olmamaları ve korunup saklanma durumu söz konusu olmadığı için akde mahal olamazlar. Faydalanılıp istifade edilmesi mubah olmayan şeylerde mütekavvim mal sayılmazlar.³⁷² Allah Kur'an'ı Kerim'de domuz, şarap ve meyteyi haram kılmıştır.³⁷³ Dolayısıyla bunlardan istifade edilmesi haram olduğundan akde mahal olmaları söz konusu değildir. Tabi bu Müslümanlar için geçerlidir. Zımmiler için domuz, şarap ve İslam'da haram olup onlarda herhangi bir yasağın söz konusu olmadığı şeyler mütekavvim mal sayılırlar. Dolayısıyla Müslümanların dışındaki insanlar için bu varlıklar akde mahal olabilirler. Eğer akdin konusu olan bu mallara zarar verilirse tazmin söz konusu olur. Bir Müslüman şarap üretse ve diğer bir Müslüman o şarabı dökse tazmin gerekmez. Çünkü iki taraf içinde

³⁶⁸ Hasan Hacak, “Mal” , *DİA*, TDV Yay. İstanbul, 2003, s. 461

³⁶⁹ *Mecelle*, Md. 126

³⁷⁰ Abdulkerim Zeydan, *Medhal*, s. 205

³⁷¹ Hacak, Hasan, *a.g.m*, s. 462

³⁷² Abdulkerim Zeydan, *Medhal*, s. 209

³⁷³ Maide suresi,5/ 3

dökülen şarap gayri mütekavvim maldır. Ama bu şarap bir zımmiye ait olsaydı müslümana onu tazmin etmesi gerekecekti.³⁷⁴

Bir şeyin satışa mevzuu olabilmesi için öncelikle insanlar arasında mal kabul edilmesi gerekmektedir. Mal olmayan bir şey bey akdinde semen ya da mebî olması durumunda akit batıl olur. Bu kural mecellede şu şekilde maddeleştirilmiştir. “İnsanlar arasında mal kabul edilmeyen bir şeyi satmak veya satın almak batıldır. Meselâ lâşeyi ve hür insanı satmak veya o ikisi mukabilinde bir mal satın almak bâtıldır.”³⁷⁵ Eğer semen mütekavvim mal ile beraber mal olarak kabul edilmeyen bir şey olarak ifade edilirse Ebu Hanife’ye göre akit batıl olur. İmam Muhammed ve Ebu Yusuf’a göre akit mütekavvim malın oranında geçerlidir. Müşteri mebîden ödeyeceği mütekavvim mal kadarını icabın yenilenmesine ihtiyaç duymaksızın alabilir.³⁷⁶

Hanefî mezhebine göre mütekavvim mal satım akitlerinde semen de olabilir, mebî de olabilir. Mütekavvim olmayan bir malın mebî olduğunda akit batıl olur. Ancak mebînin mütekavvim mal olduğu akitte mütekavvim olmayan mal semen olursa akit fasid olur.³⁷⁷ Eğer semen değiştirilirse akdi sahih hale gelebilir.³⁷⁸ Mesela şarap bey akdinde mebî olarak satışa sunulsa akit gayri munakittir. Ama semen olarak kullanılırsa akdi fesada uğratar. Eğer semen değiştirilirse mütekavvim bir mal olursa akit munakid hale gelir.³⁷⁹

Hanefî ve Malikilere göre mütekavvim olmayan bir mal telef edildiğinde bu tazmin ettirilmez. Ancak mütekavvim olan bir mala zarar verirse zararı veren bunu tazmin eder.³⁸⁰

Bey akitlerinde malın mal ile mübadelesi akdin rükünlerindedir. Bu nedenle hukuken mal kabul edilmeyen şeyler akde mahal olmamaktadır. Hanefiler ve diğer mezheplerin farklı tanımlamaları olsa da hepsi bu çerçevede hükümler koymuşlardır.

---

³⁷⁴ Ali Hafif, *İslam Hukukuna Göre Hukuki İşlemler ve Hükümleri*, s. 66; Abdulkerim Zeydan, *Medhal*, s. 206-207

³⁷⁵ *Mecelle*, Md. 210

³⁷⁶ Ali Haydar, *Düreru'l-Hükkâm*, c. I, s. 184-185

³⁷⁷ *Mecelle*, Md. 211-212

³⁷⁸ Ali Hafif, *a.g.e.*, s. 66

³⁷⁹ İbn Abidin, *Reddul-Muhtar*, c. IV, s. 501

³⁸⁰ İbn Abidin, *a.g.e.*, c. VI, s. 220

Nitekim domuz eti, şarap, leş, hür insan gibi hukuken mal statüsüne girmeyen şeyler akitlerde mahal olamazlar.³⁸¹

Mutekavvim mal olma özelliğini kaybeden şeylerin bey akdine mahal olması yasaklanmıştır. Bu konuda ümmü'l-veled olarak ifade edilen sahibin çocuğunu doğuran cariye örnek verilebilir. Cariye mal hükmündedir. Ancak sahibinin çocuğunu doğurduğunda mal statüsünden çıkar. Peygamberimiz “Çocuğu onu azad etti”³⁸² buyurmuştur. Bu nedenle ümmü'l-veled bir yönüyle hür insan konumundadır. Satışı ve hibe edilmesi caiz değildir. Ebu Hanife cariyenin çocuğu doğurmasının onu mal olmaktan çıkardığını ifade etmiştir. Bundan sonra öldürülürse malın tazmini değil kan tazmini gerekir.³⁸³

Azad olmasını sahibinin kendi ölümüne bağladığı müdebberin³⁸⁴ akde mahal olmasını Şafi hukukçular caiz görmektedir. Onların içtihadına göre kölenin azadı sahibinin ölümüne bağlanmıştır. Mevlanın ölümü ise akit esnasında olmayan bir durumdur. Dolayısıyla akdin yürürlük kazanması için şartın gerçekleşmesi gerekir. Yani kölenin azad edilmesi ileride olması muhtemel bir duruma hükmen bağlanmıştır. Dolayısıyla köleden istifade edilmesini engelleyici bir durum yoktur. Rehin olarak verilebileceği gibi bey akdinin konusu olmasında bir beis yoktur. Malikiler ise tedebbür yapılan kölenin satışına cevaz vermemişlerdir.³⁸⁵ Hanefilerde ümmü'l-veled gibi müdebberin bey akdine mahal olmasına izin verilmemiştir. Peygamberimizin (s) müdebberin satışını yasakladığı ifade edilmiştir. Ayrıca Hz. Ömer'in müdebberin üçte bir oranında hür olduğunu ifade etmesinin müdebberin mal olmaktan çıkmasına delil olarak getirilmiştir. Ayrıca müdebber bir yönüyle hürdür. Sahibi ona kendi ölümü ile azad olacağını söyleyerek hürriyetini vermiştir. Ancak hürriyetine kavuşması için sahibinin hayatta olması manidir. Bu mani kalktığında hürriyetini kullanım hakkına kavuşmuş olacaktır.³⁸⁶

³⁸¹ Hattâb, *Mevâhibü'l-Celîl*, c. IV, s. 45

³⁸² İbn Mâce, “İtk”, 2

³⁸³ Kâsânî, *Bedai'u's-Sanai*, c. V, s. 140

³⁸⁴ Mehmet Erdoğan, “Müdebber”, *Fıkıh ve Hukuk Terimleri Sözlüğü*, s. 413

³⁸⁵ Mâverdî, Ebu'l-Hasan Ali b. Muhammed, *el-Hâvi'l-Kebîr fî Fıkhi Mezhebi'l-İmâmî's-Şâfiî ve Hüve Şerhu Muhtasaru'l-Müzenî*, c. XVIII, Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye, Beyrut, 1999, s. 102; Hattâb, *Mevâhibü'l-Celîl*, c. IV, s. 26

³⁸⁶ Kâsânî, *Bedai'u's-Sanai*, c. V, s. 141

Bal arısının satışı konusunda ulema ihtilaf etmiştir. Ebu Hanife ve Ebu Yusuf'a göre bal arısı bizatihi kendisinden istifade edilebilen bir varlık değildir.³⁸⁷ Dolayısıyla mütekavvim mal kabul edilemez bu nedenle akitlerde mahal olamaz. İmam Muhammed bal arısının toplu bir şekilde satılmasına cevaz vermektedir. Çünkü bal arısı koloni halinde bulunduğu kendisinde istifade edilebilmektedir. Ancak tane tane veya bir kısmını satmak suretiyle satışı caiz değildir. Böyle bal arısını satmak eşek arısını satmak gibidir. Bu arılardan müşteri istifade edemeyecektir. Dolayısıyla akit caiz olmaz.³⁸⁸ Ancak günümüzde arıcılık alanında gerçekleştirilen ilerleme sebebiyle iyi cins arılardan kraliçe arı üreterek bu arıyı başka kolonilere aktarmak suretiyle arılardaki bal verimi artırılabilir. Dolayısıyla kraliçe arı üretimi ve satışı alanında ciddi bir ticari sektör oluşmuştur. Bu yüzden arıdan tane olarak istifade edilebildiği için İslam hukukunun ruhuna uygun olarak arının tane olarak satılabileceğine cevaz verilebilir.

Maliki mezhebinde aylar ikiye ayrılmaktadır. Birincisi kendisinde hiçbir şekilde insanlara menfaat sağlamayan şeylerdir. Bu tür şeylerin satışı caiz değildir. İkincisi ise kendisinde insanlara menfaat bulunduran şeylerdir. Bu aylar üçe ayrılmaktadır. İlki kendisinde bulundurduğu faydaların tamamının haram kılındığı şeylerdir. Bunların satışı haram olmakla birlikte sahiplenilmesi de haram kılınmıştır. Domuz, leş, kan, Allahtan başkası adına kesilen hayvanlar buna örnektir. İkincisi kendisinde bulundurduğu menfaatlerin tamamının mübah olduğu mallardır. Bunların satışı ve sahiplenilmesi helal olan mallardır. Ancak bunlar arasında Allah ve kul haklarına taallük edenlerin bey akdine mahal olması caiz değildir. Ümmü'l-veled, belli bir süre sonrasına azad edilmiş köle kul hakkına taallük ettiği için satışı menedilmiştir. Mescid, Mescid-i Haram gibi malların satışı Allah hakkına taallük ettiği için satışı caiz değildir. Üçüncüsü ise kendisinde helal olan faydalar bulundurmamakla birlikte haram olan faydalar da bulunduran mallardır. Ulema bunlar hakkında farklı ve birçok içtihatla bulunmuşlardır.³⁸⁹

Şafi mezhebinde aylar necis ve tâhir olanlar diye ikiye ayrılmıştır. Aynlardan istifade edilebilmesi ve satış konusu olabilmesi için öncelikli şart temiz

³⁸⁷ Molla Hüsrev, Muhammed b. Framriz b. Ali, *Dureru'l-Hukkam şerh'u gureru'l-ahkam*, c. II, s. 171

³⁸⁸ Mevsilî, *el-ihitiyâr*, c. II, s. 25

³⁸⁹ Hattâb, *Mevâhibü'l-Celîl*, c. IV, s. 26

olmasıdır. Tahir aynlarda kendi içinde ikiye ayrılmıştır. Bunlar kendisinde insanlar için menfaat bulunduran ve herhangi bir fayda bulunmayan aynlardır. Haşerat, avlanmak için uygun olmayan yırtıcılar, eti yenmeyen kuşlar, akbaba, eti yenmeyen kuşlar temiz olmakla beraber insanlar için bir fayda sağlamamaktadır. Dolayısıyla bir kıymetleri yoktur. Bu tür aynların istifade edilir bir yönü bulunmaması nedeniyle bey akdinde mahal olması caiz değildir. Kendisinde insanlar için menfaat bulunduran ve temiz olan aynların satışı caizdir. Ancak bu mallarda istisna olanlar vardır. Kedi insanlar için faydalı olmasına rağmen Peygamberimizin (s) satışını yasaklaması sebebiyle helal değildir. Ümmü'l-veled, Mükatebe yapan köle, Müdebber, vakıf mallarının satışı şârinin yasaklaması nedeniyle nehyedilmiştir. Bunların dışında kalan insanları istifade ettiği aynların bey akdine mahal olması caizdir. Binek olarak kullanılan, etinden, sütünden, yününden, derisinden istifade edilen ve avlanmak için kullanılan hayvanlar; temiz ve faydalı yiyecek, içecek, giysiler ve akarlar alışverişlerde satışları caiz olan aynlardır.³⁹⁰

Hanbelî mezhebinde kendisinden istifade edilmesi mubah olan her malın satışı konusu olması caizdir. Köpek, ümmü'l-veled ve vakıf malları kendilerinden istifade edilmesine rağmen satışı caiz değildir. Müdebber, mükatebe olan köle, necis yağın satışı hususunda ihtilaf vardır. Yapısı itibariyle tahir olan ve insanlar için menfaat sağlayan elbise, ayan, akar vb. bütün malların satışı caizdir. Aynı şekilde avcılık için yararlanılan şahin ve çita, yük taşımak için kullanılan eşek ve katır, sesinden yararlanılan bülbül ve papağan gibi yırtıcı hayvan ve kuşların satışı caizdir.³⁹¹ İslam hukukunda genel kural kendisinden istifade edilmesi meşru olan her şeyin akde mahal olabileceği yönündedir. Buna kedi, çita ve eğitilmiş şahin veya kartalın satışının caiz olması örnek verilebilir.³⁹²

Eti yenmeyen kuşların yumurtaları herhangi bir menfaat sağlamıyorsa satışı caiz değildir. Necis olması ya da temiz olması hükmü değiştirmez. Yumurtadan çıktığında yavru şeraite göre temiz kabul ediliyorsa o yumurta satılabilir. Ama yumurtadan çıktığında yavru necis sayılan bir hayvan oluyorsa bu yumurtanın satışı caiz değildir. Mesela şahin yumurtası böyledir. Şahin necis olduğu için yavrusu da

---

³⁹⁰ Şirâzî, *a.g.e*, c. II, s. 10-11

³⁹¹ İbni Kudame, *Muğnî*, c. IV, s. 193

³⁹² İbni Kudame, *a.g.e*, c. IV, s. 193

aynı hükmü almaktadır. Dolayısıyla yavrunun çıktığı yumurtada necis kabul edilmektedir.³⁹³

İnsan bedeninin satışının yasak olması konusunda iki farklı gerekçe ileri sürülmüştür. İslam hukukçularının bir kısmına göre insan eti necis değildir. Ancak insanın mükerrem (saygın) bir varlık olması nedeniyle bey akdine mahal olması haram kılınmıştır. Diğer bir görüş ise insan ölüsü necistir. Necis olan bir şeyin bey akdine mahal olması mümkün değildir.³⁹⁴

İnsan sütünün satışı konusunda fakihler ihtilaf etmişlerdir. Şafi, Hanefi ve Maliki fakihler insan sütünü insanın uzuvlarından bir parça saydıkları için satışını caiz görmezler. Hanbelî mezhebinde ise mekruh görmekle beraber satışının cevazına hüküm verilmiştir. Çünkü insan sütünün istifade edilebilir ve temiz olması hasebiyle satışında bir sakınca yoktur. Ayrıca insanın bir parçası olması onun satışa mahal olmasına engel değildir. Bu konuda köle ve cariye satış delil getirilmiştir.³⁹⁵

2.3.3.2. Malın Şeran Temiz Olması

İslam'da temiz ve helal olmayan şeylerin kullanılması yasaklanmıştır. Bu konuda birçok ayet ve hadis vardır.

“Allah sizlere yalnız leşi, kanı, domuz etini, Allah'tan başkası adına kesilenleri haram kıldı” (Bakara, 2/173; Nahl, 16/115)

“ Leş, kan, domuz eti, Allah'tan başkasının adı anılarak kesilen hayvanlar sizin için haram kılınmıştır” (el-Maide, 5/ 3)

“ Ey Muhammed, de ki: Bana vahyolunanlar arasında, yiyen bir kişinin yediği herhangi bir şeyin haram olduğuna dair bir hüküm bulamıyorum. Ancak leş, akıtılmış kan veya domuz eti ki bunlar pistir, yahut doğru yoldan çıkarak, Allah'tan başkası adına kesilen hayvanların yenmesi haramdır” (el-Enam, 6/145)

“Onlar ki yanlarındaki Tevrat ve İncil'de vasıfları yazılı o ümmi Peygambere tabi olurlar. O Peygamber ki kendilerine iyiliği emreder, kötülükleri yasaklar,

³⁹³ İbni Kudame, *Muğni*, c. IV, s. 193

³⁹⁴ Semerkandi, *Tuhfetu'l-fukaha*, s. 53

³⁹⁵ İbn. Kudame, *a.g.e*, c. IV, s. 196

kendilerine temiz ve hoş olan şeyleri helal kılar, pis olan şeyleri ise haram kılar” (el-Araf, 7/157)

Yukarıdaki ayetlerde açıkça ifade edildiğine göre temiz olmayan şeylerin yenilmesi yahut kullanılması helal değildir. Meytenin yenilmesinin haram olduğu konusunda ittifak vardır. Ancak meytenin derisi, yağı veya yününden istifade etme konusunda ulema farklı görüşler ileri sürmüştür. Cumhur ulema meytenin etinin yemenin haram olmasıyla beraber tüm unsurlarıyla haram olduğu kanaatine varmıştır. Bu konuda delilleri ise peygamber efendimizin “Allah Yahudilere lanet etti. Onlara hayvanın iç yağınını haram kıldı. Onlar da onu eritip sattılar. Ondan kazandıklarını yediler”³⁹⁶ buyurmuş olmasıdır. Bu hadise göre Allah’ın yenilmesini haram kıldığı meytenin satışı da haramdır. Herhangi bir şekilde ondan istifade etmek caiz değildir.³⁹⁷

Hanefî mezhebine göre bir şeyin akitlerde mahal olması için mutekavvim mal olması yeterlidir. Dolayısıyla bir şey temiz olmasa da eğer kendisinden istifade edilebiliyorsa satışı caizdir. Mesela hayvan gübresi temiz olmadığı için satışı olmaz. Ancak hayvan gübresi yakılabildiği ve ekinlerde kullanılabildiği için Hanefilere göre akde mahal olabilir.³⁹⁸ Şafi, Maliki ve Hanbelîler hayvan gübresinin içerisinde nacaseti topladığı için satışını caiz görmezler.³⁹⁹

Kanın necisliği ve haramlığı konusunda ulema ittifak etmiştir. Ancak meşru bir şekilde kesilmiş bir hayvanın etinde ve damarlarda kalan kan konusunda şüphe oluşmuştur. Bu konuda fakihler, Allah’ın el-Enam suresinde haram olan kanı akıtılmış kan olarak ifade etmesini esas alarak mutlak olarak ifade edilen kanı mukayyede hamlederek akıtılmış olan kanın haramlığına hükmetmişlerdir. Ette kalan kanın ise haram kılıcı kan olmadığına icma ile hüküm verilmiştir.⁴⁰⁰

Akitlerde meyte, kan gibi haram olan şeyler akitlerde mebî ya da semen olursa akit batıl olur. Hanefî mezhebinde ise mebî olduklarında batıl, semen

---

³⁹⁶ *Tirmizî*, “Buyû”, 161

³⁹⁷ Sabuni, Muhammed Ali, *Tefsir’ul-Ayatu’l-Ahkam*, c. I, Daru’s-Sâbûnî, Kahire, 2007 s. 115

³⁹⁸ Orhan Çeker, *İslam Hukukunda Akidler*, s. 57

³⁹⁹ İbn. Kudame, *Muğni*, c. IV, s. 192

⁴⁰⁰ Sabuni, *Tefsir’ul-Ayatu’l-Ahkam*, c. I, s. 115

olduklarında ise akit fasid olur. Fasid akdin hükmü ise batıl akde göre farklılık gösterir.⁴⁰¹

Peygamberimizden gelen rivayete göre iki ölü Mü'min'lere helal kılınmıştır. Bunlar denizin ölüsü ve çekirgeci. İmam Şafi bu nedenle denizden çıkartılan her şeyin yenilebileceğine dolayısıyla akitlerde mahal olmasına cevaz vermiştir. İmam Malik ise bu konuda deniz domuzunu istisna tutarak onun hakkında tevakkuf etmiştir. Bunun sebebini de domuz olarak isimlendirilmesi olarak açıklamıştır.⁴⁰²

Hanefiliğe göre eti yenmeyen hayvanların etinden yararlanmak ve akitlerde mahal olarak kullanılması şeran mal olmadıkları için caiz değildir. Ancak Ebu Hanifeden yapılan rivayete göre bu hayvanlar boğazlanmaları ve tabaklanmaları durumunda necis olmaktan çıkarlar. Böylece etleri ve derisinden istifade edilebilir. Yırtıcıların, eşeğin ve katırın derisinden tabaklanmadıkça istifade etmek caiz değildir. Tabaklanma yapıldıktan sonra satışı caizdir. Eğer tabaklanma ve boğazlanma gerçekleşmeden eti yenmeyen hayvanlar öldüyse onun eti ve derisi hakkındaki hüküm meytenin hükmü gibi olur. Meytenin boynuzu, toynağı, tüyü, yünü, kemiği, sinirleri ve postundan istifade etmek caizdir. Aynı şekilde yırtıcı kuşların eğitilmiş olsun yahut eğitilmemiş olsun pençelerinden istifade etmek caizdir. Satışında bir sakınca yoktur. Domuz dışındaki itici ve çirkin gelen köpek, çita, aslan, kaplan, kurt, kedi vb. hayvanların satışı caizdir.⁴⁰³

Domuz'un haramlığı zatı itibariyle olduğu için onun uzuvlarından yararlanmakta haram kabul edilmiştir. Ancak nalbantlar dikiş yaparken domuzun tüyünden yararlanmaktadır. Ve domuz tüyü ile yapılan işi yüklenecek başka bir hayvanın tüyü yoktur. Bu zaruret nedeniyle imam Mumammed'e göre domuz kılının kullanılmasına cevaz verilmiştir.⁴⁰⁴ Bu konuda Ebu Hanife ve İmam Malik de cevaz vermiştir. İmam Şafi ise domuzdan hiçbir şekilde yararlanmaya cevaz vermez. Ebu Yusuf domuz kılının dikiş yapmak için kullanılmasını haram görmemekle beraber mekruhluğuna hükmetmiştir.⁴⁰⁵

---

⁴⁰¹ Semerkandi, *Tuhfetu'l-fukaha*, s. 47

⁴⁰² Kurtubi, Ebu Abdullah Muhammed b. Ebu Bekr Şemsettin, *Tefsiru'l- Kurtubi*, c. II, Daru'l-Kütübü'l-Mısriyye, Kahire, 1964, s. 217

⁴⁰³ Kâsânî, *Bedai'u's-Sanai*, c. V, s. 142

⁴⁰⁴ Molla Hüsrev, *Dureru'l-Hukkam şerh'u gureru'l-ahkam*, c. II, s. 171

⁴⁰⁵ Sâbunî, *a.g.e*, c. I, s. 117

Şafilikte necis olan ayların satışına cevaz verilmemiştir. Necis aylar ikiye ayrılmaktadır. Birincisi necasetin ayının bi zatihi kendisinden kaynaklanan necis aylardır. İkincisi ise necaset ile tahir ayının bir arada olduğu aylardır. Necaseti ayının kendisinden olanın satışı caiz değildir. Cabir (r.a) Peygamber efendimiz (a.s) den rivayet ettiğine göre “Allah içki, leş, domuz ve putların satışını yasaklamıştır”⁴⁰⁶. Ebu Hureyre (r.a) Peygamberimizin satışı yasaklanan bu şeylere köpeğin semenini de eklediğini belirtmektedir.⁴⁰⁷ Şafilikte naslarla satışı yasaklanan bu aylara kıyas yapılarak naslarda geçmeyen diğer necis ayların satışı yasaklanmıştır. Ancak köpeğin istifade edilebilir yönü olursa ondan yararlanmak caiz olmuştur. Nitekim Peygamberimiz köpeğin satışını yasaklarken avcılık, koruma ve zirai işlerde kullanılması hususlarını istisna etmiştir.⁴⁰⁸ Aslı tahir olan ancak kendisine necaset karışan ayların satışı hususunda ikili bir ayırım yapılmıştır. Eğer necaset katı ise ve yıkamayla necaset giderilebilirse satış caizdir. Ancak necaset akışkan ise ve ayndan ayırmak mümkün olmazsa ayının satışı caiz olmaz. Mesela bir elbiseye necis olan bir madde bulaşsa bu donmuşsa ve yıkamakla elbiseden ayrılabilirse satışı caizdir. Ancak necis olan bir yağ elbiseye dökülse yıkamakla necis olan madde tam anlamıyla giderilemeyeceği için satışı caiz değildir.⁴⁰⁹

Hanbelî mezhebinde köpeğin satışının batıl olduğunda ihtilaf yoktur. Köpeğin necisliği domuzun necisliği gibi kabul edilir. Köpekte domuz gibi aylarıyla necistir. Bu yüzden akit mahalli olamaz. Şafililer de aynı şekilde köpeğin satışına cevaz vermemektedir. Malikiler ise bu konuda ihtilaf etmişlerdir. Bir kısmı caiz görmezken diğer bir kısmı köpeğin satışına izin verildiğini belirtmektedir. Delilleri ise Peygamberimiz(s) den “Kedi ve köpeğin semenin yasakladı sadece av köpeğine mustesna.”⁴¹⁰ şeklindeki rivayet edilen hadistir. Köpek edinmenin yasaklamasıyla ilgili rivayet edilen başka bir hadis şöyledir. “Bir kimse köpek sahiplenecekse sadece av köpeği ya da çoban köpeği sahiplensin.”⁴¹¹ Av köpeğinden yararlanılabildiği için caiz olduğunu ifade ederler. Bu durumu eşeğin satışına benzetmişlerdir.⁴¹²

⁴⁰⁶ İbn Mâce, “Ticarât”, 11

⁴⁰⁷ Tirmizî, “Buyû”, 50

⁴⁰⁸ Buhârî, “Zebaih ve Sayt”, 6

⁴⁰⁹ Şirâzî, *el-Mühezzeb*, c. II, s. 10-11

⁴¹⁰ Tirmizî, “Buyû”, 50

⁴¹¹ Buhârî, “Zebaih ve Sayt”, 6

⁴¹² İbni Kudâme, *Muğni*, c. IV, s. 189

Hanbelî mezhebine göre köpek ve domuz haricinde eti yenmediği halde kendisinden bir şekilde istifade edilebilen hayvanların satışı caizdir. Örneğin yetiştirilmiş çita, avlanmak için eğitilmiş şahin veya kartalın satışı caizdir. Şafi mezhebine göre şahin, çita vb. hayvanların satışı caiz değildir. Çünkü bu hayvanlar necistir. Necis olan bir şeyin satışı fasid olur.⁴¹³

2.3.4. Akit Mahallinin Tesliminin Mümkün Olması

Sözleşmelerin geçerlilik şartlarından bir tanesi de malın teslim edilebilir olmasıdır. Akit yapıldıktan sonra mal müşteriye intikal etmesi gerekmektedir. Eğer mal satıldığı halde müşteriye intikal etmezse akit batıl olur. Mesela üzümün suyunu satmak böyledir. Üzüm suyundan ayrılmadan satışı madumun satışı gibidir. Karpuzun ve hurmanın çekirdeğini satmak böyledir. Koyunun üzerindeki eti koyundan ayrı olarak satmak da mümkün değildir. Bu durumda her ne kadar et koyunun üzerinde olsa da koyundan ayrı olarak satmak olmayan bir şeyi satmak gibidir.⁴¹⁴

Akit yapıldıktan sonra malın teslim edilmesi inikad şartlarındandır. Eğer bayi mebîyi teslimden aciz kalırsa akit gayri munakid olur. Mesela kafesinden kaçan bir kuşun satışı böyledir. Satış gerçekleştiğinde bayi kuşu teslim aciz kalacağı için akit gayri munakid olur. Sonra kuş kendiliğinden kafese girse akdin yenilenmesi konusunda ihtilaf vardır. Bayi mebîyi teslimden kaçınırsa, buna zorlanmaz. Aynı şekilde müşteride malı kabzdan kaçınırsa zorlanamaz. Kerhiye göre böyle bir durumda yeni bir akde gerek yoktur. Taraflardan birisi akdin yükümlülüklerinden kaçınırsa akit hâkim vasıtasıyla feshedilebilir.⁴¹⁵

Akit konusunun bizzat satışa elverişli olduğu halde satıcı bunu teslim etme kudretine sahip değilse fakihlerin çoğuna göre akdin sıhhatinde bozulma söz konusudur. Mesela satıcının elinden kaçıp giden bir hayvanı satması böyledir. Hanefilerin bir kısmına göre böyle bir satış batıl, diğer bir kısmına göre ise fasid kabul edilir. Zahiriler ise böyle bir akdi geçerli sayarlar.⁴¹⁶

⁴¹³ İbni Kudâme, *a.g.e.*, c. IV, s. 195

⁴¹⁴ Senhuri, *Mesadiru'l-Hak*, c. III, s. 33

⁴¹⁵ Kasani, *Bedai'u's-Sanai*, c. V, s. 147

⁴¹⁶ Hamza Aktan, "İstisna", *DİA*, TDV yay. c. XXIII, İstanbul, 2001, s. 393-394

İslam hukukunda akit mahallinin satıcı tarafından teslim edilmesinin imkansızlığı akitten önce ve sonra ortaya çıkmasına göre farklı hükümler alır. Eğer teslimde imkansızlık akit yapmadan önce söz konusu ise akit batıl olur. Akitten sonra teslimden önce bir imkansızlık ortaya çıkarsa akit konusunda fesih caiz olur.⁴¹⁷

Yakalanan bir balık kafes içine koyulsa ve tekrar yakalanması için avlanmak gerekirse bu balık yakalanmadan akit yapılırsa bu akit gayri munakid olur. Ancak avlanma gerekmeden balığı yakalamak mümkünse bu balığın satışı hususunda ittifakla bir sorun yoktur. Bir hayvanın memesinde sütün olduğu kesin olsa dahi memedeki sütün satışı caiz olmaz. Çünkü memede süt bir anda birikmez. Sürekli bir artış halindedir. Dolayısıyla memedeki süt satılırsa; satış gerçekleştikten sonra memede süt artmaya devam edecektir. Dolayısıyla satılan süt ile bayiye (satıcı) ait süt karışacaktır. Aynı şekilde koyun keçi gibi hayvanların sırtındaki yünü satmakta böyledir. Hayvanın sırtındayken yünü satıldığında hayvanın yününde azda olsa artma olacaktır. Dolayısıyla satılan yün ile bayiye ait yün karışacaktır. Bu yünleri satıcının ayırması mümkün olmadığı için akit gayri münakiddir. İbn Abbas “Peygamberimiz (a.s) in koyunun sırtındayken yününün satışını nehyetmiş olduğunu” rivayet etmiştir.⁴¹⁸

Ebu Yusuf’a göre koyunun sırtındaki yünün satışı caizdir. Ona göre bu durum biçilmemiş otun satışı gibidir.⁴¹⁹

Zimmette borç olarak bulunan deynin satışı da in’ikad şartlarını taşımaz. Satıcının zimmette borç olarak sahip olduğu deyn hükmi bir maldır. Dolayısıyla satıldığında teslimi mümkün değildir. Bayi borçluya teslim etme şartı dahi sürse deyni başkasına satarken bu şart fasid bir şart olur.⁴²⁰

Ebu Hanife ve İmam Malik’e göre taraflardan birinin diğerine dinar borcu olsa, diğerinin de dirhem borcu olsa karşılıklı bu borçları birbirlerine satsalar bu satış caizdir. Çünkü bu satışta tarafların zimmetinde bir zarar söz konusu değildir. Ahmet b. Hanbel ve İmam Şafi bunu yasaklamışlardır.⁴²¹

---

⁴¹⁷ Hayreddin Karaman, *Mukayeseli İslam Hukuku*, c. II, s. 167

⁴¹⁸ Kasani, *a.g.e*, c. V, s. 148

⁴¹⁹ Kasani, *a.g.e*, c. V, s. 148

⁴²⁰ Senhuri, *Mesadiru'l-Hak*, c. III, s. 54

⁴²¹ İsmail Bilgili, *İslam Hukukunda Madunun Satışı*, s. 235

Selem akdinde rabbu's-selem(müşteri) müslemun fihi(mebi) teslim almadan satması caiz değildir. Müslemun fih kabzedilmeden önce bayi malı teslimde aciz kalacağı için bu tür bir akit münakid olmaz. ⁴²²

Buzun satışı konusunda hukukçular farklı yaklaşım sergilemişlerdir. Hemen teslim etmek şartıyla buzun satılmasının caiz olduğu konusunda ihtilaf yoktur. Ancak bazı hukukçular sonra teslim edilecek bir satışı caiz olmadığını ifade etmişlerdir. Çünkü satılan buz zamanla eriyecektir. Bu yüzden satıcı teslimden aciz kalacaktır. ⁴²³ Bu hükümler buzun erimesini engellemenin imkansız olduğu zamanlarda verilmiştir. Dolayısıyla günümüz şartlarında şoklama yahut kapalı araçlar içinde buzun ve benzeri şeylerin modern cihazlar vasıtasıyla erimesinin engellenebilmesi göz önüne alındığında daha sonra teslim edilmek üzere buzun satışında bir sakınca görülmemektedir.

2.3.4.1. Mutlak İmkansızlık ve Nisbi İmkansızlık

İslam fıkhdında akit yapılırken akit mahallinin garar ve cehalet içermemesi gerekir. Mahallin satıcı tarafından teslim edilememesi de bir çeşit garardır. Nitekim bu garar mutlak ise akdi batıl hale getirmektedir. Yani mahallin teslimi hususunda imkansızlık mutlak ve nisbi olarak ayırma tabi tutulmuştur. Mahallinin teslimi mutlak olarak imkansız olan akitler batıl kabul edilmiştir. Mebînin teslimi hususunda ihtimal söz konusu olursa bu durum nisbi imkansızlık olarak adlandırılır. Mesela kişi sahip olduğu köle kaçtıktan sonra bu köleyi satmaya kalksa yapacağı akitte mahal olan köleyi teslimi mutlak imkansızlık içerdiği için akit batıl olur. Fakat müşteri kölenin sahibine “Kölen filan kişinin yanındadır” onu bana şu fiyata sat diyerek bir icapta bulursa kölenin sahibinin kabul etmesiyle akit geçerlidir. Burada kölenin sahibi tarafından teslimi mümkün değildir. Ancak kölenin yerinin bilinmesi ve müşterinin de onu teslim almaya kudretinin olduğunu ifade etmesiyle akdin geçerliliği için gerekli olan teslim şartında nisbi imkansızlık söz konusu olur. ⁴²⁴

Avlanmadan önce sudaki balığın satışı yasaklanmıştır. Sudaki balık satıldığında satıcı balığı teslim etmede aciz kalacaktır. Bu acizyet mutlak olduğu için mebînin tesliminde mutlak bir imkansızlık söz konusu olması sebebiyle böyle bir akit

⁴²² Senhuri, *Mesadiru'l-Hak*, c. III, s.55

⁴²³ Kasani, *a.g.e*, c. V, s. 148

⁴²⁴ Senhuri, *Mesadiru'l-Hak*, c. III, s.56

batıldır.⁴²⁵ Peygamberimiz (a.s) “Sudaki balığı satmayın. Şüphesiz bu garardır” buyurmuştur.⁴²⁶ Hayvanın memesindeki sütü belli bir ölçü ve fiyatla satmak caiz değildir. Peygamberimiz (a.s) böyle satışların garar içermesi sebebiyle yasaklamıştır. Memenin şişkinliğinin süt mü, kan mı yoksa hava mı olduğu belli değildir. Memede süt olsa da zamanla memede süt artmaya devam etmektedir. Eğer memedeki süt üzerine bir bey akdi yapılırsa geçen zamanla beraber hayvanın memesinde satıcının sütü ile müşterinin sütü karışacaktır. Sonuçta satıcı müşteriye sattığı sütü kendi sütünden ayırıp teslim etmekten aciz kalacaktır. Bu nedenle akit batıl olur.⁴²⁷ Aynı şekilde kayıp deve, satıcının elinden kaçırdığı kuş, havadaki arının satışı teslimi imkansız olduğu için yasaklanmıştır. Kuş kümes gibi belli bir mekanda olursa satışı caizdir. Ancak kuşun alınması mümkün olması gerekmektedir. Satıcı kuşu kümesinden yahut güvercinlikten alınıp teslim etmek mümkün olduğunda satışı caizdir.⁴²⁸

Teslimi mümkün olmadığı için borcu bir başkasına satmak yahut hibe etmek caiz değildir. Çünkü borç zimmette sabit hükmi bir maldır. Ödeme yapılmadan önce somut bir mal değildir. Dolayısıyla borcun (deyn) borçludan başkasına satılması batıl bir akitir. Ancak borç borçluya satılabilir ya da hibe edilebilir. Bu durumda malın kabzedilmesi gerekmediği için akit caizdir.⁴²⁹

İslam hukukunda akitlerde tarafları zarara uğratacak tüm eksikliklere karşı önlemler alınmıştır. Akit mahallinin tesliminin taraflardan birisinin zarara uğramadan gerçekleşmesi şart koşmuştur. Eğer mahal teslim edilirken bâyi yahut müşterinin zarara uğraması söz konusu olursa akit fasid olur. Mesela kesildiğinde satıcının zarara uğramasına sebep olacak pamuk ya da ipek kumaşın bir kısmının kesilerek satılması, çatıdan bir parçayı, duvardan bir kısım tuğlayı, halıdan bir parçayı satmak caiz değildir. Çünkü satıcı bütünü bozmadan akit mahallini teslim edemeyecektir. Canlı koçun butu, karpuzun çekirdekleri, hurmanın çekirdeğini satmak caiz değildir. Çünkü bunları asıllarından ayrı olarak satmak mümkün değildir. Eğer böyle bir satış

⁴²⁵ Zeylâi, *Tebyînü'l-hakaik*, c. IV, s. 45

⁴²⁶ Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, c. I, 388

⁴²⁷ Serahsî, *el-Mebsût*, c. XII, s. 194

⁴²⁸ Buhâtî, *Keşşâfu'l-kanâ*, c. III, s. 162

⁴²⁹ Serahsî, *el-Mebsût*, c. XII, s. 70

yapılırsa bâyinin zarar edeceği muhakkaktır. Bu yüzden bu tür akitler batıl kabul edilmiştir.⁴³⁰

---

⁴³⁰ Kâsâni, *Bedâiu's- sanâi*, c. V, s. 168

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

3. AKDİN TÜRLERİNE GÖRE MAHALLERİ

3.1. Bey Akdi

3.1.1. Tarifi ve Özellikleri

Bâ'a filinden mastar olan bey sözlükte satım anlamına gelmektedir.⁴³¹ Arapça'da bey ile eş anlamlı olan şirâ kelimesi satın almak ve satmak anlamlarında kullanılmaktadır. Genellikle bey satımı ifade ederken şirâ satın alma anlamında kullanılmaktadır.⁴³² İslam hukukunda terim anlamı "Malın mal ile mübadele edilmesidir."⁴³³

Kur'an'da bey kavramı terim anlamının üzerinde tüm ticari işlemleri kapsayan bir anlamda kullanılmıştır. İnsanların genel olarak ticari işlemleri alış veriş olarak ifade edildiği için ve ticari kazançlarını tek hedef görenlerin uyarılmaları için sık sık alışveriş konusuna vurgu yapılmaktadır.⁴³⁴ Kur'an'da alışverişin Allah'ı anmaktan kişileri alıkoymaması⁴³⁵, alışveriş sebebiyle ibadetlerin terk edilmemesi⁴³⁶ hususlarında uyarılar yapılmaktadır. Ayrıca Allah katında kazanç elde etmenin de bir çeşit alış veriş olduğu ve kulların Allah yolunda canlarıyla ve mallarıyla yaptıkları fedakarlıkların en karlı alış veriş olduğu ifade edilmektedir.⁴³⁷ Bey akdinin meşru olmakla beraber karşılıklı rızanın gözetilmesi ve batıl yollara tevessül etmeden malların mübadele edilmesi akdin meşruiyeti için şart koşulmuştur.⁴³⁸ Diğer bir uyarı ise alışverişin helal olmakla beraber Allah'ın haram kıldığı şeylerle karıştırılmaması hususunda olmuştur. Bu nedenle sonuçları itibariyle verdiği zarar ve meydana

---

⁴³¹ Feyyumi, Ahmed b. Muhammed b. Ali, *el-Misbâhu'l-münir*, c. I, Beyrut, s. 69

⁴³² Ali Baradakoğlu, "Bey", *DİA*, c. VI, İstanbul, TDV yay. , İstanbul, 1995, s. 13

⁴³³ *Mecelle*, Md. 105

⁴³⁴ Ali Baradakoğlu, *a.g.m.*, s. 13

⁴³⁵ en-Nur, 24/17

⁴³⁶ el-Cuma, 62/9

⁴³⁷ et-Tevbe, 9/111

⁴³⁸ en-Nisa, 4/29

getirdiği haksızlıklar sebebiyle “alışverişin helal faizin haram” olduğu açıkça belirtilmiştir.⁴³⁹

Bey akdi klasik fıkıh kitaplarında en ayrıntılı olarak işlenen akit türüdür. Bunun en önemli sebebi borçlar hukukunun bu akit üzerine bina edilmiş olmasıdır. Ayrıca fıkıh literatüründe bey akdinin bu kadar geniş bir yer tutması onun diğer akit çeşitlerine “model akit” olma özelliğine sahip olmasına sebep olmuştur. Dolayısıyla bey akdinin hükümleri aynı zamanda muamelatın genel kurallarını oluşturan bir konuma sahiptir.⁴⁴⁰

Hanefiliğe göre bey akdinin rükünleri icap ve kabuldür. Çünkü icap ve kabul akit taraflarının iradelerinin birbirine uygun bir şekilde birleşmesini sağlamaktadır. Akit mahalli ise akdin rüknü sayılmamakla birlikte inikad şartı sayılmaktadır.⁴⁴¹ Şafi, Maliki ve Hanbelî fakihlere göre bey akdinin üç unsuru vardır. Bunların birincisi taraflardır. Yani malın satışını yapan bâyi ve malı satın alan müşteridir. İkincisi tarafların iradesine delalet eden sığadır. Sığa icap ve kabulden ibarettir. Üçüncüsü ise akit mahallidir. Hanefilik dışındaki mezheplere göre mahallin iki unsuru vardır. Bunlar bâyinın sattığı mebî ve müşterinin mebî için ödediği semendir.⁴⁴²

Bey akdi satılan malın özelliğine göre dört şekilde gerçekleşir. Borcun ayn karşılığında satılması selem, aynın ayn ile satışı mukayeza, deynin deyn ile satışı sarf ve aynın deyn karşılığında satışına mutlak bey denilmektedir. Bey akdi ile genellikle mutlak bey anlaşılmaktadır. Özellikle en yaygın olan bey akdi çeşidi mutlak beydir. Diğerleri ise kaynaklarda bey başlığı altında incelendiği gibi ayrı birer akit gibi incelendiği de görülmektedir.⁴⁴³

Bey akdinde karşılıklı rıza akdin meşruiyeti ve sıhhati için önem arz etmektedir. Bu nedenle akdin sıhhatine zarar verecek akit çeşitleri yasaklanmıştır. Nitekim bunun sonucu olarak İslam öncesinde yaygın olan bir takım alışveriş çeşitleri yasaklanmıştır. Mesela İslam öncesinde yaygın olan bey’u’l-hasat, bey’u’l-münabeze ve bey’u’l-mulamese akitleri yasaklanmıştır. Bu akit çeşitleri çakıl taşı

---

⁴³⁹ el-Bakara, 2/275

⁴⁴⁰ Sabri Erturhan, *Temel Fıkıh Bilgileri*, Hikmetevi yay. İstanbul, 2017, s. 305

⁴⁴¹ Mevsilî, *el-ihiyâr*, c. II, s. 4

⁴⁴² Sâvî, *Şerhi’s-Sağîr*, c. III, s. 14; Şirbînî, *Muğni’l-Muhtâc*, c. II, s. 330-331; Buhûtî, *Şerhu müntehâ’l-İrâdât*, c. II, s. 5

⁴⁴³ İbn Hümâm, *Fethu’l-kadîr*, c. VI, s. 247

atmak, elbiseleri karşılıklı atmak ve elbiselere karşılıklı dokunmak suretiyle yapılan akitlerdir. Bu davranışlar sözleşme anında gerçekleştiğinde satım tamam oluyordu. Ancak bu tür satışlar tarafların rızasının tam teşekkül etmesinde eksikliklere sebep olabilmekteydi. Bu yüzden Hz. Peygamberin (s) birçok hadisi ile yasaklanmıştır.⁴⁴⁴

3.1.2. Bey Akdinin Mahalli

Bey akdinin mahalli Hanefiler ile diğer mezhepler arasında farklı şekilde kabul edilmiştir. Hanefilere göre satım akdinin konusu satışa mevzu olan şeydir. Bu bey akdinde mebû olarak ifade edilir. Semen akdin hükmü yahut gereği olarak kabul edilir.⁴⁴⁵ Cumhuriyetin oluşturduğu diğer mezheplerde mahal satımına konu olan mebû ve semendir. Yukarıda da ifade edildiği gibi mebû ve semen akdin mahalli olmasının yanı sıra bey akdinin rüknüdür.⁴⁴⁶

Alışverişlerde taraflar arasında nizaya ve haksızlığa sebep olacak durumların engellenmesi için mahalle ilgili bir takım şartlar vardır. Bunların başında satım konusu olan mebûnin mevcut olmasıdır. Akitlerde genel kural mevcut olmayan şeyin satışının yasak olmasıdır.⁴⁴⁷ Nitekim Hz. Peygamber bu hususta “Yanında olmayan şeyi satma”⁴⁴⁸ diyerek uyarıda bulunmuştur. Mevcut olmayan şeyin satışı madumun satışı anlamına gelmektedir. Ma’dumun en genel tanımı şöyle yapılmıştır. “*Hukukun hakikaten veya hükmen yok saydığı, tarafları anlaşmazlık ve çekişmeye götürecek derecede kapalı olan, teslimi garanti edilmeyip zarar ve ziyan içeren, varlığı ihtimalli şeylere ma’dum denir.*”⁴⁴⁹

Alışverişlerde ikinci şart mebûnin malum olmasıdır. Akit meclisinde hazır bulunan mebûnin cinsi, miktarı, çeşidi belli olmalıdır. Mesela buğday satılırken şu kadar kilo falan beldenin buğdayı denilerek mebûde gararı ortadan kaldıracak şekilde tarif edilmesi gerekmektedir.⁴⁵⁰

⁴⁴⁴ Buhâri, “Buyû”, 62-63; Müslim, “Buyû”, 1-2

⁴⁴⁵ Mevsilî, *el-ihyâr*, c. II, s. 4

⁴⁴⁶ Sâvî, *Şerhi’s-Sağîr*, c. III, s. 14; Şirbinî, *Muğni’l-Muhtâc*, c. II, s. 330-331; Buhûtî, *Şerhu müntehâ’l-Îrâdât*, c. II, s. 5

⁴⁴⁷ Ali Haydar, *Düreru’l-Hükkâm*, c. II, s. 97

⁴⁴⁸ Tirmizî, “Buyû”, 19

⁴⁴⁹ İsmail Bilgili, *a.g.m.*, s. 213

⁴⁵⁰ *Mecelle*, Md. 201; Kalyûbî- Umeyra, *Hâşiyetâ*, c. II, s. 201; Buhûtî, *a.g.e.*, c. III, s. 163; Nevevî, *el-Mecmû*, c. IX, s. 286

Bey akdinde mebûde aranan diğerk bir şart tesliminin mümkün olmasıdır. Teslimi mümkün olmayan şeyin akde mahal olması akitlerde butlan sebebidir. Mesela; havadaki kuşun, suda ki balığın satışı böyledir. Bunlar satıldıklarında teslimi imkansız olduğu için akit batıl olur.⁴⁵¹

Mebûde aranan diğerk şart ise meşruiyettir. Öyle ki hukuki işlemlerde satılan şeyin şari yahut hukuk kurallarının yasakladığı bir şey olmaması gerekir. Nitekim bu nedenle domuz, kan, şarap, Allah'tan başkası adına kesilen hayvanların satışı yahut bunlardan istifade edilmesi yasaklanmıştır.⁴⁵² Hanefilikte bir şeyin bey akdine mebû olabilmesi için mütekevvim mal olma şartı vardır. Diğerk mezhepler mal olma şartı ile yetinmişlerdir. Eğer satışta mebû olarak mevzu olan şey hukuken ve insanların muamelelerinde zimmette sabit bir deyn olarak bulunmuyorsa satışı batıldır. Nitekim kanın, domuzun vb. şeylerin satışının batıl olmasının sebebi mütekevvim mal olmamaları sebebiyledir.⁴⁵³

3.1.2.1. Semen Bey Akdindeki Yeri

Alışverişlerde mebû karşılığında ödenen bedele semen denilmektedir. Hanefi mezhebine göre semen malın mübadele edilmesi için bir araçtır. Bu nedenle akdin mahalli olarak sadece mebû kabul edilmiştir.⁴⁵⁴ Hanefiler dışındaki cumhur ulema semeni akit mahallinin bir unsuru olarak kabul etmektedir. Dolayısıyla semen konusundaki hükümler hakkında Hanefi fakihler ile diğerk fakihlerin yaklaşımları farklı olmuştur.⁴⁵⁵ Mesela Hanefi fakihler bey akdinde mebûnin helak olması yahut mebinin mütekevvim mal olmaması durumunda akdi batıl sayarken, semenin kabzdan önce helak olması yahut semenin mütekevvim mal olmaması durumunda akdi fasid kabul etmektedirler.⁴⁵⁶ Cumhur ulemanın semeni mahallin bir unsuru olarak görmelerinin sonucu olarak bey akdinde semen teslim edilmeden önce helak olursa akit feshedilir. Ayrıca semenin mal olmaması durumunda akit batıl olur.⁴⁵⁷

⁴⁵¹ *Mecelle*, Md. 198, Ali Haydar, *Dürrü'l-Hükkâm*, c. I, s. 177

⁴⁵² el-Maide, 5/3

⁴⁵³ *Mecelle*, Md. 210-211, Ali Haydar, *Dürrü'l-Hükkâm*, c. I, s. 185

⁴⁵⁴ *Mecelle*, Md. 151

⁴⁵⁵ Sâvî, *Şerhi's-Sağîr*, c. III, s. 14; Şirbînî, *Muğni'l-Muhtâc*, c. II, s. 330-331; Buhûtî, *Şerhu müntehâ'l-İrâdât*, c. II, s. 5

⁴⁵⁶ İbn Âbidîn, *Reddü'l Muhtâr*, c. V, s. 55

⁴⁵⁷ *el-Mevsûatü'l-Fıkhiyyü'l-Küveytiyye*, c. IX, s. 27

Semenin taşınması gereken şartlar hususunda Hanefilerin dışındaki fakihler mebûnin taşıdığı şartları semenin de taşınması gerektiği yönünde içtihatla bulunmuşlardır. Aynı şekilde semen için gerekli olan şartları mebûnin de taşınmasının şart koşmuşlardır. Hanefî mezhebinde mebû için gerekli olan şartların semen için geçerli olmakla birlikte semen için geçerli olan şartlar mebû için yeterli görülmemiştir. Bu içtihat farkı Hanefilerin semeni akdin unsuru olarak görmeyerek sadece mahallin mebûden ibaret olduğunu ifade etmelerinden kaynaklanmaktadır. Cumhur ulema ise mebû ve semenin beraber akit mahalli olarak değerlendirdiklerinden ikisinin de taşınması gereken şartlar aynı olmuştur.⁴⁵⁸

Akitlerde semen ile mebûnin tayin edilmesi akdin sıhhati için önem arz etmektedir. Özellikle bu konuda Hanefilerin hassas bir tutum sergiledikleri görülmektedir. Semeninin tayini mübadele edilen malların deyn ve ayn olmakla birlikte misli ve kıyemî mallardan olmasına göre belirlenmektedir. Mübadele edilen malların birisinin deyn diğeri ayn olması durumunda tarafların irade ettikleri şîğa ne olursa olsun deyn semen, ayn olan mal ise mebû olarak kabul edilir. Mesela birisi “Yüz liramı sana şu masa karşılığında sattım” dese, bu akitte para her ne kadar mebû olarak ifade edilse de semen olarak kabul edilir. Masa ise mebû kabul edilerek hüküm verilir. Aynın ayn ile satışı mukayeza olarak ifade edilmektedir. Bu satışlarda mübadele edilen mallar bir yönü ile semen bir yönü ile mebûyi ifade etmektedir. Bu yüzden semenin tayinin akdin şîğası ile belirlenir. Kişi “Arabamı ev karşılığında sattım” dediğinde araba mebû, evde semen olur.⁴⁵⁹ Ölçü veya tartıyla satılan mallar ve adetüyatü'l-mütekaribe malların kendi aralarında satışında semen yahut mebû olmaları hususunda bir sakınca yoktur. Ancak ayn olan mebû zimmette sabit bir borç olarak ifade edilerek akit meclisinde semenin verilmesi şart koşulursa akit caiz değildir. Fakat semen zimmette sabit bir borç olarak belirlenip taraflar ayrılmadan ayn teslim edilirse akit sahihtir. Aynın zimmette bir borç olarak satılması ancak selem ile mümkündür.⁴⁶⁰ Misli mallar ve kıyemî mallar satılırken misli mal semen, kıyemî mal ise mebû olur. Bunun tek istisnası selem akdinde olur. Selemde misli mal

⁴⁵⁸ *el-Mevsûatü'l-Fıkhiyyü'l-Küveytiyye*, c. IX, s. 28

⁴⁵⁹ İbn Âbidîn, *Reddü'l Muhtâr*, c. V, s. 273

⁴⁶⁰ *Fetavayı-hindiye*, c. III, s. 12-13

mebî olarak kıyemi mal karşılığında satılabilir. Fakat kıyemi mal peşin olarak verilmesi gerekmektedir.⁴⁶¹

Şafi ve Hanbelî fakihlerin semenin belirlenmesi hususundaki yaklaşımı Hanefilerin tutumunu onaylar niteliktedir. Satışı yapılan mallarda mallardan birisinin nakdi mal olması diğerinin ayn olması durumunda sîğa ne olursa olsun nakdî olan mal semen olarak kabul edilir.⁴⁶² Şafi ve Hanbelîlerde semenin tayini hususunda bir takım esaslar belirlenmiş olsa da Hanefilikte olduğu kadar önemi yoktur. Çünkü yukarıda da ifade ettiğimiz gibi Hanefilerin semeni akdin mahalli olarak görmemeleri bey akdinin hükümleri hususunda farklı sonuçların ortaya çıkmasına sebep olmaktadır.

Malikilere göre nakdî paraların mebî olmasına engel bir durum yoktur. Nakdî mal nakdî bir mal karşılığında satılabileceği gibi ayn karşılığında da satılabilir.⁴⁶³

Semen akit esnasında malum olması gerekmektedir. Özellikle semenin nakdî olduğu durumlarda miktarı, çeşidi, vasfi belirli olması gerekir. Eğer akit esnasında semen belirlenmezse akit fasid olur.⁴⁶⁴ Akit meclisinde hazır olan mebî ve semende cins, miktar ve vasfi bilinmese de işaret etmek akdin geçerli olması için yeterlidir. Mesela müşterinin elinde bir miktar para olsa bâyi malımı sana elindeki paralar karşılığında sattım dediğinde akit geçerli olur. Çünkü bu satışlarda tarafları nizaya götürecek bir durum yoktur. Ebu Hanifenin görüşü bu şekilde olmuştur.⁴⁶⁵ Hanbelîlerin ve Şafilerin akit meclisinde miktarı bilinmemekle hazır olan semen hakkındaki içtihatları Hanefilerle aynıdır. Nitekim onlara göre akit meclisinde gıda maddesi alınırken miktarı belli olmayan bir ölçek ile semen belirtildiğinde bu durumun akdin sıhhatine bir zarar vermeyeceği ifade edilmiştir.⁴⁶⁶ Malikiler akit meclisinde altın gümüş gibi sayılarak alış veriş yapılan paralarda paranın miktarı bilinmeden alışveriş yapmanın caiz olmadığına hükmetmişlerdir. Bunun sebebi bu tür paralarda halkın örfünün sayma olduğu ifade edilmiştir. Ancak tartılarak adet

⁴⁶¹ İbn Âbidîn, *Reddü'l Muhtâr*, c. V, s. 273

⁴⁶² Buhûtî, *Keşşâfu'l-kanâ*, c. II, s. 78; Şirbînî, *Muğni'l-Muhtâc*, c. II, s. 465

⁴⁶³ *el-Mevsûatü'l-Fıkhîyyü'l-Küveytiyye*, c. IX, s. 28

⁴⁶⁴ *Mecelle*, Md. 238, Ali Haydar, *Düreru'l-Hükkâm*, c. I, s. 218

⁴⁶⁵ Zeylâî, *Tebyînü'l-hakâik*, c. IV, s. 5

⁴⁶⁶ İbn Kudâme, *el-Muğni*, c. IV, s. 93

sayısı kastedilmeksizin akit meclisinde tahmin ederek alışverişler caiz kabul edilmiştir.⁴⁶⁷

Bey akdinde kitap ile sünnetten delillerle ve fakihlerin ittifakı ile semen akit meclisinde nakit olabileceği gibi belirli bir süreye tecil ettirilerek ödemek caizdir. Nitekim Kur'an'da "Allah alışverişini helal kıldı"⁴⁶⁸ ifadesi semenin nakit ödenmesi hususunu kapsadığı gibi tecil ettirmek suretiyle ödenmesine de delalet etmektedir. Hz. Âişe'den (r.a) rivayet edildiğine göre "Allah resülü (a.s) bir yahudi'den yiyecek satın aldı ve zırhını belli süreye kadar rehin verdi". Peygamberimizin bu fiili alışverişlerde semenin belli bir süre vermek üzere ertelenmesinin caiz olduğunu göstermektedir. Akit nakit ödemek üzere yapıldıktan sonra semenin ödenmesi tarafların rıza göstermesiyle belli süreyle ertelenebilir.⁴⁶⁹ Şafî ve Hanbelî fakihler nakit ödeme koşuluyla akit yapıldıktan sonra semenin ödenmesinin ertelenmesi hususunda iki duruma dikkat etmektedirler. Birincisi meclis ve şart muhayyerlikleridir. Bu muhayyerlikler varken semenin ödenmesinin belli bir süreyle ertelenmesi üzerine tarafların anlaşmasıyla şart akdin aslına mülhak olur. Dolayısıyla sahihtir. Muhayyerlik şartları kalktıktan sonra süre verilmesi söz konusu olursa bu akdin aslına dönmekle birlikte süre verilmesi mendup olur.⁴⁷⁰

Bey akdinde semenin ödeme zamanının belirli olması icma ile sabit olmuştur. Bu konuda kıyas Hz. Muhammed'in (s) "Hurmada selem yapan kimse belirli ölçü, belirli tartı ve belirli süre ile selem yapsın."⁴⁷¹ hadisine göre yapılmıştır. Alışverişlerde semenin ödeme zamanının belirli olmaması taraflar arasında haksızlık ve çekişmenin ortaya çıkmasına sebep olabilmektedir. Bâyi semeni erken isteyebilir yahut müşteri sebepsiz ödemeyi geciktirebilir. Bu ve benzeri sebepler ve naslardan anlaşıldığına göre fakihler semenin ödeme süresinin belirli olmasını akitlerde şart koşmuşlardır.⁴⁷² Hanefilere göre semeni ödeme süresi belirli olmadan yapılan akit fasiddir.⁴⁷³ Maliki ve Şafî mezheplerine göre semenin ödeme zamanı belirli olmayan

⁴⁶⁷ Desûkî, *Şerhü'l-Kebîr*, c. III, s. 22

⁴⁶⁸ el-Bakara, 2/275

⁴⁶⁹ Merğînânî, *el-Hidâye*, c. III, s. 24; İbn Hümâm, *Fethu'l-kadîr*, c. VI, s. 262, Zeylaî, *Tebyînu'l-hakaik*, c. IV, s. 5

⁴⁷⁰ İbn Kudâme, *el-Muğni*, c. III, s. 503; Şirbînî, *Muğni'l-Muhtâc*, c. III, s. 34

⁴⁷¹ Buhârî, "Selem", I

⁴⁷² Merğînânî, *el-Hidâye*, c. III, s. 24; İbn Âbidîn, *Reddü'l Muhtâr*, c. IV, s. 531; İbn Nüceym, *Bahru'r-Râik*, c. V, s. 301

⁴⁷³ İbn Hümâm, *a.g.e.*, c. VI, s. 262

akitler mahalde garar içerdiği için geçersizdir.⁴⁷⁴ Hanbelî fakihler ise semenin ödenmesinde meçhul bir tarihin şart koşulması fesad sebebi sayılmıştır. Bu durumda taraflara akdi fesh etme hakkı söz konusu olur. Ancak bu şart ortadan kaldırılırsa akit sahihtir.⁴⁷⁵

3.2. İcare Akdi

3.2.1. Tarifi

Kiralamak anlamında mastar bir sözcük olan icare; ecîr ve ücret kelimeleri ile aynı anlamı taşımaktadır.⁴⁷⁶ Lügatte “işin ivazı ve iş için verilen şey” denilmektedir. İcârenin mastar anlamı ıstılah anlamına uygun düşmektedir.⁴⁷⁷ İstılahta icâre “Belirli bir menfaati belirli bir bedel karşılığında bey etmektir yahut menfaati bedeli mukabilinde temlik etmektir” şeklinde tanımlanmıştır.⁴⁷⁸ İcare akdi menkul ve gayrimenkul malların menfaatlerini kiralamak anlamına geldiği gibi insanın emeğini ifade eden iş akdi anlamına da gelmektedir.⁴⁷⁹ Bu tarife göre icare akdinin bey akdinden ayrılan yönü icare akdinde temlik edilen yahut satım konusu olan menfaattir. Bey akdinde ise satım konusu olan malı bizatihi kendisidir. İcare akdinin konusunun menfaat olması sebebiyle ve bu menfaatin daha sonraki zamanda tahakkuk edeceği için akit mevcut olmayan (ma’dum) bir şey üzerine bina edilmektedir. Dolayısıyla bu akit İslam hukukunun yerleşik kuralına aykırıdır. Diğer bir ifade ile kıyasa aykırı olarak istihsanen gerçekleşmektedir. İstihsan delili ise Kur’an’da baba tarafından çocuğun emzirilmesi için sütanne tutulması ve ücretinin ödenmesidir.⁴⁸⁰ Başka bir delil ise Hz. Musa’nın Hz. Şuayp (a.s)’ın yanında sekiz ila on yıl ücret karşılığında çalışmasıdır.⁴⁸¹ İcare akdinin istihsan ile meşru oluşu Hanefilere göredir. Çünkü Hanefilikte menfaat mütekevvim mal olarak kabul edilmemektedir.⁴⁸² Ancak Hanefiler dışındaki cumhur ulemaya göre insanların istifade ettiği her şeyin mal kabul edildiği gibi menfaatlerde mal kabul edilmiştir.

⁴⁷⁴ İbn Rüşd, *Bidâyetü’l-Müctehid*, c. III, s. 173, Şîrâzî, *el-Mühezzeb*, c. II, s. 19;

⁴⁷⁵ Buhûfî, *Keşşâfu’l-kanâ*, c. III, s. 194

⁴⁷⁶ Ali Bardakoğlu, “İcâre” *DİA*, c. XXI, TDV yay. , İstanbul 2000, s. 379

⁴⁷⁷ *el-Mevsûatü’l-Fıkhîyyü’l-Küveytiyye*, c. I, s. 253

⁴⁷⁸ *Mecelle*, Md. 405, Serahsî, *el-Mebsût*, c. XV, s. 74

⁴⁷⁹ Sabri Erturhan, *Temel Fıkıh Bilgileri*, s. 307

⁴⁸⁰ et-Talak, 65/6

⁴⁸¹ el-Kasas, 28/23-29

⁴⁸² Serahsî, *a.g.e.*, c. XV, s. 79

Dolayısıyla cumhur ulemaya göre icare akdinin meşru oluşu kıyasa uygun olarak gerçekleştiği kabul edilmektedir.⁴⁸³

İcarede malını kiraya veren kişiye âcir, mûcir ya da mükârî denir. Kiralayan kişi müste'cir; kiralanan mal ise me'cur yahut mûcer olarak ifade edilir. İcare için ödenen bedele ecr ya da ücret denilmektedir. Eğer bir şeyin üzerinde çalışılması üzerine ecire verilen mala müste'cerün fihi denir.

İcare akdi fakihlerin ittifakı ile taraflar için lazım bir akittir. Dolayısıyla taraflardan birisi tek taraflı olarak akitten cayamaz. Ancak Hanefiler sonradan ortaya çıkan özür sebebiyle icare akdinde fesih yapılabileceği görüşündedirler.⁴⁸⁴ Hanefiler dışında kalan fakihlerin çoğuna göre sahih olarak gerçekleşen icare akdinde sonradan ortaya çıkan özür sebebiyle feshi kabul etmemektedirler. İcare akdi bey akdi gibi bağlayıcı kabul edilmektedir. İcare yapılan aynın kendisinde bir ayıp olmadıkça akdin infisahına cevaz verilmemiştir.⁴⁸⁵

3.2.2. İcare Akdinin Mahalli

İcare akdinin mahalli ikiye ayrılmaktadır. Birincisi bir aynın kiralamak suretiyle yararlanılmak istenen menfaat akdin mahalli olmaktadır. Mesela ev, iş yeri, arazi, hayvan gibi malların kiralınmasında elde edilen menfaatler bu nevidendir. İkincisi ise akdin mahalli işittir. İşin yaptırıldığı kişiye de ecir denilmektedir.⁴⁸⁶ İcare akdinde mahallin farklı iki şeklinin olması sebebiyle her birini ayrı bir şekilde değerlendirmek gerekmektedir.

3.2.2.1. Mahalli Aynın Menfaati Olan İcare Akdi

Kira akdini icare akdinin tarifinden hareketle “Aynın menfaatini ivazlı temlik etmektir” şeklinde tanımlanabilir. Kira akdi menkul ve gayrimenkul malların bedeli ile kullanım haklarının başkasına devredilmesi anlamına gelmektedir. Hanefiliğe göre bu mallar kiralınırken aslında bir eksilme yahut telef olma durumu söz konusu ise akit caiz olmaz. Mesela meyvesini almak üzere ağacın kiralınması, sebzesi için bağın kiralınması böyledir. Meyve ve sebzeler ayn oldukları için bunları elde etmek

⁴⁸³ Bardakoğlu, *a.g.m.*, s. 381

⁴⁸⁴ Ali Haydar, *Düreru'l-Hükkâm*, c. I, s. 443

⁴⁸⁵ İbn Rüşd, *Bidâyetü'l-Müctehid*, c. IV, s. 15; İbn Kudâme, *el-Muğnî*, c. V, s. 332

⁴⁸⁶ Ali Hafif, *İslam Hukukuna Göre Hukuki İşlemler ve Hükümleri*, s. 517

için ağaç ve bağlarının kiralanması caiz değildir. Benzer şekilde yiyecek ve içeceklerden yararlanmak üzere kira akdi yapmak caiz değildir. Çünkü bunların menfaati ile aynı ayrılmaz bir bütündür. Menfaatleri eksildikçe ayları da eksilecektir.⁴⁸⁷ Maliki, Şafi ve Hanbelîliğe göre aylar kiralanırken ayların özelliklerinde yahut aslında bozulma yahut eksilmeye sebep olacak şekilde kullanılması üzerine icare akdi yapılması caiz değildir. Mesela ışıktan istifade etmek üzere mumun kiralanması caiz değildir. Ancak kiralanana mahalde güzelleşme ve artmanın gerçekleşmesine cevaz verilmiştir.⁴⁸⁸

İcare akdinde bir ayın menfaati kiralanırken menfaatin şer-i hukuka uygun olması gerekmektedir. Bu konuda menfaatlerin icare akdine uygunluğu hususunda en katı tutumu Hanefî fakihlerler göstermiştir. Mesela Hanefî fakihlerler gölgesinden yararlanmak için ağacın kiralanmasına cevaz vermemektedirler. Çünkü ağacın gölgesi akde konu olacak mütekavvim olma vasfına sahip değildir.⁴⁸⁹ Maliki fakihlerler de Hanefî fakihlerlere yakın bir tutum içindedir. Fakat onlar bu hususta biraz daha geniş bir tutum sergilemişlerdir. Mesela mushafların kiralanmasını kerih görmeye beraber izin verilmiştir.⁴⁹⁰ Menfaatlerin kiralanması hususunda çerçeveyi en geniş tutan mezhep Hanbelîliktir. Onlara göre mubah olan her şeyin kiralanması caizdir.⁴⁹¹ Şafi fakihlerlerin yaklaşımı Hanbelî fakihlerlere yakın olmakla birlikte Hanbelîlerde caiz olan bazı tasarruflara cevaz vermemektedirler. Mesela elbiseleri kurutmak için ağaçların kiralanmasını ve güzellik için dinarın kiralanmasını caiz görmemektedirler.⁴⁹²

İcare akdinde ayın olan mahalle ilgili diğer bir şart ise müstecirin ayın menfaatinden şeran ve hakikaten istifade edebilir olmasıdır. Mesela kaçak bir hayvanın kiralanması, şeran yararlanması yasak olan bir şeyin kiralanması caiz değildir.⁴⁹³

---

⁴⁸⁷ Kâsânî, *Bedâiu's- sanâi*, c. IV, s. 175

⁴⁸⁸ İbn Rüşd, *Bidâyetü'l-Müctehid*, c. IV, s. 10; Desûkî, *Hâşiye*, c. IV, s. 19; İbn Kudâme, *el-Muğnî*, c. V, s. 406

⁴⁸⁹ Kâsânî, *a.g.e.*, c. IV, s. 175

⁴⁹⁰ Desûkî, *a.g.e.*, c. IV, s. 20

⁴⁹¹ İbn Kudâme, *a.g.e.*, c. V, s. 404

⁴⁹² Şirâzî, *el-Mühezzeb*, c. II, s. 244

⁴⁹³ *Fetavayı-hindiye*, c. IV, s. 411; Şirâzî, *a.g.e.*, c. II, s. 245

İslam hukukçuların icare akdinin mahallinde bulunması hususunda ittifak etkileri diğer bir şart mahallin ve ücretin taraflar arasında husumete sebep olmayacak şekilde malum olmasıdır. Ev, araba, arazi gibi aynlar kiralanacaklarında kira süresi, ücreti, hangi amaçla kullanılacağı ve kiralanacak şeyin bizatihi belirlenmiş olması gerekir. Mesela iki araç varsa ve birisi kiralanacaksa akit esnasında hangisi olduğu, ne kadar süre ile kiralanacağı ve gerekiyorsa nerede kullanılacağı belirlenmelidir. Eğer akit sırasında kullanım ile ilgili bilgiler belirlenmediyse halkın örfüne göre hareket edilir.⁴⁹⁴

Hisseli malların icaresinde ortaklardan birisinin kendi hissesini ortağına kiralamasının caiz olduğu hususunda fakihler ittifak etmişlerdir. Ancak hisseli aynın ortaklar dışında başkasına kiralanmasında ihtilaf edilmiştir. Bu konuda Ebu Hanife ve İmam Züfer hisseli malın menfaatinin teslimini mümkün görmemeleri sebebiyle caiz olmadığına hükmetmişlerdir. İmam Muhammed ile Ebu Yusuf ise bu hususta farklı bir görüş ortaya koymuşlardır. Hisseli malların başkasına satışının caiz olmasına kıyas edilerek icare akdinde de hisseli malın ortaklar dışında birisine satışının caiz olduğu ifade edilmiştir.⁴⁹⁵ Şafi ve Maliki fakihlerin hisseli malların icaresi hususundaki içtihatları imameyn ile aynı olmuştur. Onlar icare akdini bey akdinin çeşitlerinden birisi olarak kabul etmektedir. Hisseli malların kar ortaklığı ile satışı caiz olduğu için hisselerin ortaklardan başkasına kar ortaklığı ile kiralanması mümkündür. Dolayısıyla kiralanmasında hiçbir sakınca görülmemektedir.⁴⁹⁶ Hanbelîlik mezhebinde Ahmet b. Hanbelin, Şafi ve Maliki fakihlerin görüşleri doğrultusunda içtihatla bulunduğu belirtilmiştir. İbn Kudame ise hisseli malların ortaklar dışında birisine kiralanmasının caiz olmadığı görüşünü tercih etmiştir. Çünkü hisseli bir malın bir kısmı kiralandığında malın teslimi mümkün olmayacaktır. Teslim mümkün olmayınca akit fasid olur. Ancak ortaklar birlikte hisselerini başkasına kiralarsa bunda bir sakınca yoktur.⁴⁹⁷

⁴⁹⁴ Merğînânî, *el-Hidâye*, c. III, s. 230; İbn Rüşd, *Bidâyetü'l-Müctehid*, c. IV, s. 11

⁴⁹⁵ Kâsânî, *a.g.e.*, s. 187-188

⁴⁹⁶ Şirâzî, *el-Mühezzeb*, c. II, s. 245; Sâvî, *Hâşiye*, c. IV, s. 59

⁴⁹⁷ İbn Kudâme, *el-Muğnî*, c. V, s. 409

3.2.2.2. Mahalli İş Gücü Olan İcare Akdi

İcare akdi bir kişinin bir işi yapması üzerine yapılıyorsa burada akdin mahalli işçinin yapacağı iş üzerinde ki emek olmaktadır. İşçinin emeği iki şekilde de kiralanabilir. Bunlardan birincisi işçi belli zaman aralıklarında belli bir iş üzerine çalışmasıdır. İkincisi ise zaman aralığı koymaksızın malum bir işi yapmak üzere yapılan akitlerdir. Konusu emek olan icare akdinin birincisine ecir-i has, ikincisine eciri müşterek denilmektedir.⁴⁹⁸ Böyle bir ayırımın yapılmasının sebebi İslam hukukunda tarafları mağdur edecek durumların ortadan kaldırılması için ayrıntılı bir şekilde hükümler koyulması sebebiyledir. Dolayısıyla belli sürede emeğin kiralanması ile bir işi yapmak üzerine yapılan kira sözleşmesinin hükümleri ve şartları farklıdır. Ecir-i müşterek olmak üzere sözleşme yapılırken akdin mahallinin cinsi, çeşidi, miktarı gibi ayrt edici özelliklerinin belirtilmesi şart koşulmuştur. Hayvanları güdmesi için çoban tutulacaksa hayvanların cinsi ve sayısı belirtilmelidir. Deve, koyun, manda vb. hayvanlardan hangisi ise akit meclisinde malum hale getirilmelidir.⁴⁹⁹ Bu tür akitlerde ecir bir işi yaparken başka bir işide yapmak izerine başkasıyla anlaşabilir. Çobanlık gibi uzun süren işlerde belli süre belirtilmiş olsa dahi iciri müşterektir. Yani böyle bir anlaşma yapan çoban aynı anda başkasının hayvanlarını da güdmek üzere anlaşma yapabilir. Doktorlar, mühendisler, hamallar, avukatlar başkasına çalışmamak üzere anlaşma yapmadıkları sürece ecir-i müşterektirler. Ancak başkasıyla çalışmamak şartıyla anlaşma yapıldığında ecir-i has olur. Ecir-i has belli veya sınırlı bir süreyle başka bir iş yapmamak üzere bir yere bağımlı kalarak yapılan iş sözleşmelerine denir.⁵⁰⁰ Ecir-i has olan sözleşmelerde işin cinsi, miktarını belirtmek şart değildir. Ancak işin yapılacağı sürenin malum olması şart koşulmuştur.⁵⁰¹

---

⁴⁹⁸ Ali Bardakoğlu, *a.g.m*, s. 384

⁴⁹⁹ *Fetavayı-hindiye*, c. IV, s. 411

⁵⁰⁰ Ali Hafif, *a.g.e*, s. 515-516

⁵⁰¹ *Fetavayı-hindiye*, c. IV, s. 411

3.3. Rehin Akdi

3.3.1. Tarifi ve Özellikleri

Rehin lügatte “devamlı olma, sabit olma, hapsedme”⁵⁰² gibi anlamlara gelmektedir. Kur’an’ı Kerim’de “Herkes kendi kazandığına hapistir”⁵⁰³ ayetinde rehin sözlük anlamı ile kullanılmıştır. Terim anlamı ise borç ilişkilerinde alacağın teminat altına alınması ve borcu ödeme hususunda bir vefasızlık söz konusu olduğunda bedelinden borcu tahsil etmek için alacaklı tarafından alıkonulan yahut hapsedilen mala verilen addır. Malını rehin veren kişiye râhin, rehin olarak malı hapsedene mürtehin, rehin ile güvence altına alınan borç ya da hakka merhûn bih ve rehine verilen diğer bir ad ise merhundur.⁵⁰⁴

Rehin akdinin meşruiyeti kitap, sünnet ve icma ile sabittir. Kur’an’dan delil “Yolculuktayken bir kâtip bulamazsanız bu durumda kabzedilmiş bir rehin yeterlidir.”⁵⁰⁵ ayetidir. Allah yolculukta borcu teminat altına almak için kapzedilmiş bir rehlin yeterli olacağını ifade etmiştir. Sünnetten delil ise Peygamberimizin (s) “bir yahudiden demir zırhını belli süreye kadar rehin bırakarak yiyecek satın aldığı” rivayet edilmiştir. Bu olayda rehinin bizzat Hz Muhammed’in uygulaması ile meşru bir tasarrauf olduğu görülmektedir. Rehinin meşruiyeti hususunda diğer güçlü bir delil ise fakihlerin rehin hususunda icma olduğunu belirtmiş olmalarıdır.⁵⁰⁶

Rehin akdinin kuruluşu icap ve kabulle olur. Fakihler rehinin kuruluşunda icap ve kabulün gerekliliği hususunda ittifak halindedir. Ancak bunların söz dışındaki tasarruflarla geçerli olup olmayacağı hususunda ihtilaf vardır. Şafilîğe göre teati ile rehin akdi geçerli olmaz. Çünkü teati ile yapılan tasarruflarda tarafların rızası tam olarak yansımayabilir. Teatinin rehin akdinde geçerli olmamasının esas sebebi rehin akdinin bey akdine benzetilerek mali bir akit olarak görülmesindedir.⁵⁰⁷ Hanefilikte rehin akdinin kuruluşu sözle yapılabileceği gibi teati ile de yapılabilir. Çünkü akitlede aslolan siğadır. Tarafların iradesi kapalı olduğu

⁵⁰² İbn Manzûr, *Lisân’ül-Arab*, c. 13, s. 188

⁵⁰³ et-Tur, 52/21

⁵⁰⁴ Halit Çalış, Hasan Hacak, “Rehin”, *DİA*, c. 34, T.D.V yay. İstanbul, 2007, s. 538

⁵⁰⁵ el-Bakara, 2/283

⁵⁰⁶ İbn Kudâme, *el-Muğnî*, c. IV, s. 245; Nevevî, *el-Mecmû*, c. XII, s. 178

⁵⁰⁷ Remlî, *Nihâyetü’l-Muhtâc*, c. III, s. 375

için iradeye değil siğaya bakılır.⁵⁰⁸ Hanbelî ve Malikiler rehin akdinin icap ve kabülsüz kurulamayacağını ifade etmekle birlikte icap ve kabule delalet eden her türlü tasarruf ile akdin kuruluşunun gerçekleşeceğini ifade etmektedirler. Bu yüzden teati ve örfen yaygın hale gelen diğer tasarruflar ile rehin akdi kurulabilmektedir.⁵⁰⁹

Rehin akdi icap ve kabul ile kurulmakla birlikte lazım hale kabz ile gelmektedir. Hanefî, Şafî ve Hanbelî fakihler akdin luzumu için kabzı şart koşmuşlardır. Kabz gerçekleşmeden önce iki tarafta akitten cayma hakkına sahiptir.⁵¹⁰ Bu üç mezhebin rehinin bağlayıcı olması için kabzı şart koşmasının sebebi Allah'ın "kabzedilmiş rehin"⁵¹¹ demesi sebebiyledir. Ayette kabzın mutlak olarak geçmesi fakihlerin çoğunluğuna göre luzum için gerekli görülmüştür. Malikiler mezheplerinin genel yaklaşımı çerçevesinde vaade vefa ilkesi gereği icap ve kabul ile akdin lazım hale geldiğini ifade etmektedirler. Ancak daha sonra rahin merhunu mürtehine vermeye icbar edilir.⁵¹²

3.3.2. Rehin Akdinin Mahalli

Rehin akdinde mahal daha önce tarifinde belirtildiği gibi bir hakkı teminat altına almak için mürtehinin elinde tuttuğu ayndır. Rehin akdinde merhunun akde uygun olması için ilk şart aynın bey akdine uygun bir mal olmasıdır. Bey akdine uygun olmayan bir şeyin rehin akdinde mahal olması caiz değildir. Bu ön şartın yanında bey akdinde şart olan bir takım şartlar merhun içinde geçerlidir. Nitekim akitlerde mahallin mevcut olması en önemli şartlardandır. Dolayısıyla rehinde akdin geçerli olması için merhunun mevcut olması şarttır. Hatta varlığı veya yokluğu konusunda ihtimal söz konusu olmamalıdır. Varlığı ve yokluğu ihtimal dâhilinde olan bir şey akde mahal olamaz. Merhun mütekavvim mal olmalıdır. Hanefîliğe göre mütekavvim sayılmayan bir şey rehin olarak verilemez. Mesela domuz, şarap vb. mal sayılmayan şeyler rehin olamazlar. Ancak zimmîler için bu mallar mütekavvim mal sayıldıkları için onların yaptıkları akitlerde geçerli olabilirler. Merhun teslimi mümkün bir mal olmalıdır. Rehin akdinin lazım bir hale gelebilmesi için malı

⁵⁰⁸ İbn Âbidîn, *Reddü'l Muhtâr*, c. VI, s. 478

⁵⁰⁹ Buhûtî, *Keşşâfu'l-kanâ*, c. III, s. 322; Merdâvî, *el-İnsâf*, c. V, s.137; *el-Mevsûatü'l-Fıkhîyyü'l-Küveytiyye*, c. XXIII, s. 177

⁵¹⁰ Remlî, *a.g.e.*, c. IV, s. 253; İbn Kudâme, *el-Muğnî*, c. IV, s. 247; İbn Âbidîn, *Reddü'l Muhtâr*, c. VI, s. 479; *Mecelle*, Md. 706

⁵¹¹ el-Bakara, 2/283

⁵¹² İbn Rüşd, *Bidâyetü'l-Müctehid*, c. IV, s. 57

kapzedilme şartı vardır. Eğer bunun gerçekleşmesi mümkün olmazsa akit geçersiz olur.⁵¹³ Hanefî mezhebine göre merhunda bulunması gereken diğer bir şart başkasının hakkının bulunmaması ve ihrazının mümkün olmasıdır. Mesela rehin verilecek mal hisseli ve diğer hisseler verilmeden teslimi mümkün değilse akit fasid ya da batıl olur. Ağacın üzerindeki meyve, arazideki ekinin ihrazı emek gerektirdiği ve teslim alınması meşakkat gerektirdiği için bunların rehin akdine mahal olmaları durumunda bazı Hanefî fakihler akdin fasid olmasına bazıları ise butlanına hükmetmişlerdir. İçerisinde rahinin eşyasının bulunduğu ev, üzerindeki ağaçlar istisna tutularak arazinin rehnedilmesi caiz değildir.⁵¹⁴

Şafî ve Hanbelî mezhebinde bey-i yapılabilen her şey rehin akdine mahal olabilmektedir. Rehin akdindeki amaç hakkın ifasını sağlamaktır. Dolayısıyla bunu sağlayabilecek her şey rehin akdine konu yapılabilir. Bu konuda tek şart bey akdinde mebûde aranan şartların merhunda da bulunmasıdır.⁵¹⁵

Maliki mezhebinde rehin akdine mahal olacak şeylerin kapsamı geniş tutulmuştur. Nitekim ayn hususunda basit garar olsa dahi rehin akdine mahal olması caizdir. Bu minvalde bey akdinde olgunlaşmayan meyvenin satışı caiz değilken rehin akdinde merhun olması caiz görülmüştür. Aynı şekilde kaçak devenin akde konu olmasında bir sakınca görülmemiştir. Ancak garar unsuru büyük olursa rehne mahal olması caiz değildir. Henüz şekillenmemiş yahut oluşmamış meyve ve sebze, hayvanın karnındaki cenin gibi henüz mal kapsamına girmeyen şeylerin rehin akdine mahal olması caiz görülmemiştir.⁵¹⁶

Hanefî mezhebine göre merhun mürtehinin elinde helak olursa borç düşer. Çünkü merhun mürtehinin elinde borç karşılığında bulunmaktadır.⁵¹⁷

Fakihlerin ittifakına göre rahin rehin olarak kendi malını vermek zorunda değildir. Rahin ödünç aldığı bir malı muirin izin vermesi ile rehin olarak verebilir. İbn Kudame'nin İbn Manzur'dan naklettiğine göre ödünç alınan malın malum zaman

⁵¹³ Kâsânî, *Bedâiu's- sanâî*, c. VI, s. 135, *Mecelle*, Md. 709

⁵¹⁴ İbn Âbidîn, *Reddü'l Muhtâr*, c. VI, s. 479

⁵¹⁵ İbn Kudâme, *el-Muğnî*, c. IV, s. 253; Nevevî, *el-Mecmû*, c. XIII, s. 198

⁵¹⁶ *el-Mevsûatü'l-Fıkhiyyü'l-Küveytiyye*, c. XXIII, s. 180

⁵¹⁷ Merğînânî, *el-Hidâye*, c. IV, s. 412

içerisinde belirli miktarda rehin akdine mahal olması hususunda muirinin izin vermesi ile rehin akdinin caiz olduğunda ilim ehlinin icma ettiği ifade edilmektedir.⁵¹⁸

Emanet, ödünç veya gaspedilmiş malın bir hakkın borcu karşılığında elinde bulunduran kişiye rehin olarak bırakılması fakihlerin ittifakı ile caizdir. Bu tür durumlarda taraflar arasında anlaşma sağlandığında merhunun kabz şartı aranmaz. Çünkü merhun olan mal bizzat mürtehinin elindedir.⁵¹⁹

Mürtehinin elinde merhunun aslına bağlı artmalarda fakihler bir sakınca görmemiştir. Mesela merhun olan hayvanın semizlenmesi, ağacın büyümesi aslına bağlı oldukları için bunların rehin akdine mahal olmalarında hiçbir sakınca görülmemiştir. Ancak aynın aslından ayrı bir artma söz konusu olduğunda merhundaki artma hususundaki hükümler konusunda fakihler farklı içtihatlarında bulunmuştur. Şafî mezhebine göre merhunun aslı dışında bir artma söz konusu ise bu artan kısım merhuna dâhil edilmez. Mesela hamile bir hayvan rehin alındığında hayvanın karnındaki cenin hayvanın sıfatı konumundadır. Ancak doğum gerçekleştikten sonra yavru merhuna dâhil edilemez. Yavrunun mülkiyeti rahine aittir. Rahin borcu ifa etmezse mürtehin hayvanı satabilir fakat yavruyu satması caiz değildir.⁵²⁰

Hanefî mezhebinde mürtehinin elinde bulunan merhunun aslından ayrı meydana gelen artmalar rehinin aslına dahil edilir. Mesela ağacın meyve vermesi, koyunun yünlenmesi, hayvanın yavrulması gibi artışlar mürtehinin elindeki merhuna dâhil edilir. Bunlarda herhangi bir telef olma durumunda merhunun hükümleri geçerli olur.⁵²¹

Maliki mezhebinde mürtehinin elinde merhunun aynından ayrı olarak gerçekleşen artmalarda merhunun hilkatından farklı bir artma ise bunun rehne dâhil olmayacağını ancak merhunu hilkatı ile aynı bir artma söz konusu ise bunun rehine dâhil edileceği yönünde içtihatla bulunulmuştur. Yani doğum ile gerçekleşen artmalar rehin akdine dâhil edilirken farklı bir şekilde merhunun aslından munfasıl olarak gerçekleşen artmalar akde dâhil edilmezler. Mesela merhun olan cariye

⁵¹⁸ İbn Kudâme, *a.g.e.*, c. IV, s. 258

⁵¹⁹ Desûkî, *Hâşiye*, c. III, s. 235; İbn Kudâme, *a.g.e.*, c. IV, s. 250; Remlî, *Nihâyetü'l-Muhtâc*, c. III, s. 253

⁵²⁰ Remlî *Nihâyetü'l-Muhtâc*, c. III, s. 289

⁵²¹ İbn Hümâm, *Fethu'l-kadîr*, c. X, s. 198; İbn Âbidîn, *Reddü'l Muhtâr*, c. VI, s. 521

doğum yaptığıında çocukta rehne dâhil edilir. Ancak koyunun yünü, ağacın meyvesi gibi artmalar rehne dâhil edilemezler.⁵²²

Hanbelî mezhebinde merhundan doğum ya da farklı şekillerde gerçekleşen her türlü artma mürtehinin elindeki merhuna dâhil edilir.⁵²³

Rehinden mürtehinin istifade etme hususunda fakihler farklı içtihatlarda bulunmuştur. Hanefiliğe göre mutlak yapılan bir rehin akdinde rahin de mürtehinde rehinden hiçbir şekilde istifade etmesi helal değildir. Özellikle mürtehinin rehinden yararlanması haksız faydalanma olacağı için riba olarak görülmüştür. Ancak merhunun kapzı sırasında rahinin mürtehinine rehinden istifade etmesi konusunda izin vermesiyle yararlanmanın helal olacağı ifade edilmiştir. Dolayısıyla izin verildiğinde mürtehin merhun olarak bir hayvanı kapzettiyse sütünden yararlanabilir. Yahut bir evi rehin aldıysa içinde ikamet edebilir.⁵²⁴

Maliki mezhebine göre mürtehinin rehinden istifade edebilmesi için üç şart koşulmuştur. Bu şartların birincisi akit kurulurken mürtehinin yararlanması için şart koşulması gerekir. İkincisi rehinden hangi süre ile yararlanacağı belirli olmasıdır. Üçüncü şart ise rehin olan malın deyn ve karz cinsinden olmamasıdır. Yani para yahut misli mallar rehin olarak verildiyse mürtehinin bunlardan yararlanması caiz değildir.⁵²⁵

Hanbelîlik mezhebinde sağılan ve binek olarak kullanılan bir malın rehin olduğu durumlarda bu hayvanlardan bunların nafakasını çıkartacak şekilde istifade etmek mürtehinin hakkıdır. Bunların dışındaki aynlar rehin oldukları takdirde bedelli yahut bedelsiz olsun mürtehin rahinin izni olmaksızın istifade etmesi caiz değildir. Rahinde rehin verdiği maldan istifade etmek isterse mürtehinden izin almak zorundadır. Rehin binek olan bir mal yahut sağılabilen bir hayvan değilse mürtehinin rehinden istifade etmesi için rahinin izni ile birlikte şartlar vardır. Birincisi rehin karz yahut deyn olmamalıdır. İkincisi ise mürtehinin rehinden bedelsiz olarak istifade etmesine izin verilmemesi gerekmektedir. Çünkü bedelsiz olarak mürtehin rehinden

---

⁵²² İbn Rüşd, *Bidâyetü'l-Müctehid*, c. IV, s. 58

⁵²³ İbn Kudâme, *el-Muğnî*, c. IV, s. 291

⁵²⁴ İbn Âbidîn, *Reddü'l Muhtâr*, c. VI, s. 482

⁵²⁵ Desûkî, *Hâşiye*, c. III, s. 246; İbn Cezzî, *Kavânînu'l-Fıkhiye*, s. 213

istifade etmesi haksız menfaat sağlamaktır ve bu haram kılınmıştır. Bedeli ile yahut misli bir bedel ile rehinin kiralanması caizdir.⁵²⁶

Şafi mezhebinde mürtehinin merhun üzerinde hiçbir şekilde faydalanmasına müsaade edilmemektedir. Rahinin ise rehin verdiği maldan istifade etme hakkı korunur. Ancak rahin rehinin kıymetinde bir eksikliğe sebep olacak bir tasarrufta bulunması caiz değildir. Mesela binek olan rehinin kullanılması, sağılan hayvanın sağılması, evde oturma gibi malın değerinde bir eksilmeye sebep olamayan kullanım hakları rahin için devam etmektedir. Eğer bu mallardan istifade etme durumunda değer kaybı oluyorsa bu satış esnasında müşteri tarafından isteksizliğe sebep olacağı için rahin mürtehinin izni dışında kullanması caiz değildir.⁵²⁷

Maliki, Şafi ve Hanbelîlerin oluşturduğu cumhur ulema rehin verilen aynın korunması, değerini devam ettirmesi için gerekli olan sorumlulukların meşakkatinin rahin üzerinde olduğunda ittifak etmişlerdir. Mesela rehin mal ağaç ise sulama, hayvan ise yiyecek, korunma gerekiyorsa çoban masrafları rahinin sorumluluğundadır. Rehinin bu meşakkatlerinin sadece rahine yüklenmesinin sebebi mülkiyetinin onun üzerinde olmasındandır.⁵²⁸ Hanefilikte rehinin menfaatine olan ve rehinin varlığını devam ettirmesi için gereken sorumluluklar rahinin uhdesindedir. Çünkü rehini mülkiyeti ondadır. Ancak Hanefilerin cumhur ulemadan ayrıldığı nokta rehinin korunması ve saklanması ile ilgili sorumlulukları mürtehinine ait olduğunu ifade etmesidir. Mesela rehin alınan hayvanın barınak ve korunması için çoban masrafları mürtehinin üzerine düşmektedir. Bunların dışında rehinin yiyecek, sulama gibi masrafları rahinin sorumluluğundadır.⁵²⁹

---

⁵²⁶ İbn Kudâme, *el-Muğnî*, c. IV, s. 289-290

⁵²⁷ Nevevî, *Ravdatü't-Tâlibîn*, c. IV, s. 79

⁵²⁸ Buhûtî, *Keşşâfu'l-kanâ*, c. III, s. 339; Remlî, *a.g.e.*, c. IV, s. 279; Desûkî, *a.g.e.*, c. III, s. 250

⁵²⁹ İbn Âbidîn, *Reddî'l Muhtâr*, c. VI, s. 487

3.4. Kefalet Akdi

3.4.1. Tarifi

Kefalet, Arap dilinde “k-f-l” kökünden türemiş mastar bir kelimedir. Lügatte; bir şahsın borcunu ödemeyi üstlenmek, sorumluluğu yüklenmek⁵³⁰, harcama yapmak, bir kişinin işini yapmak, eklemek⁵³¹ gibi anlamlara gelmektedir.

Hanefi fakihlerin çoğunun tercih ettiği⁵³² tarife göre kefalet sözleşmesinin tarifi şu şekildedir. “Bir şahsın borcun mutalebesi (istenmesi) konusunda kefilin zimmetini borçlunun zimmetine eklemektir”⁵³³. Bu tanım deynin mutalebesi hususunda kefaleti ifade etmektedir. Ancak Molla Hüsrev mala ve şahsa kefalet konusunda tarifin yetersiz olduğunu ifade etmiştir. Bu nedenle Molla Hüsrev kefaletin tarifini şu şekilde yapmıştır. “Nefsin, malın veya teslimin mutalebesi hususunda zimmeti zimmete zammetmektir”⁵³⁴.

Şafi fakihlerin kefalet konusundaki tanımları borcun ödenmesi, malın teslimi yahut şahsın getirilmesini üstlenmeyi kapsayacak şekilde yapılmıştır. “Kefalet bir başkasının zimmetindeki borcu ödemeyi ya da getirilmesi gereken bir şahsın getirilmesi yahut aynın teslimi hususunda kişin iltizam altına girmesidir.”⁵³⁵

Maliki fakihlere göre kefalet “Deyn yahut hak konusunda (asıl borçludan) başkasının zimmetinin meşgul olmasıdır.”⁵³⁶ Bu tarife göre borç borçlu kişinin zimmetini bağladığı gibi kefilin zimmetine de bir sorumluluk olarak bağlanır.

Hanbelî fakihlerin kefalet tarifi ise “Bir hakkın yüklenilmesi hususunda kefilin zimmetini asıl borçlunun zimmetine zammetmektir. Böylece bu hak kefilin de asıl borçlunun da zimmetinde sabit olur.”⁵³⁷

⁵³⁰ İbn Manzûr, *Lisân'ül-Arab*, c. XI, s. 588; Feyyûmî, *Misbâhu'l-Munîr*, c. II, s. 536

⁵³¹ *Mücemu'l-Muncit*, s. 691

⁵³² Abdullah Kahraman, *Kefalet Sözleşmesi*, s. 52

⁵³³ Kâsânî, *Bedâiu's-sanâi*, c. VI, s. 2; Serahsî, *a.g.e.*, c. XIX, s. 161; Mevsilî, *el-ihitiyâr*, c. II, s. 166

⁵³⁴ Molla Hüsrev, *Dureru'l-Hukkam*, c. II, s. 295

⁵³⁵ Remlî, *Nihâyetü'l-Muhtâc*, c. IV, s. 432; Nevevî, *el-Mecmu'*, c. XIV, s. 3-5; Şirbînî, *Muğni'l-Muhtâc*, c. III, s. 198

⁵³⁶ Haraşî, *Şerh-u Muhtasarı Halîl*, c. VI, s. 21; Desûkî, *Hâşiye*, c. III, s. 330

⁵³⁷ İbn Kudâme, *el-Muğni*, c. IV, s. 399

3.4.2. Kefalet Akdinin Mahalli

Kefalet akdinin mahalli şahsa kefalet ve mala kefalet olmak üzere iki ana başlık altında ifade edilebilir. Şahsa kefalet, bir şahsın bir yere getirilmesi anlamına gelirken; mala kefalet, malın kendisinin teslim edilmesi yahut mislinin tazmin edilmesi anlamına gelmektedir.⁵³⁸ Hanefi mezhebinde kefaletin mal ya da şahıs üzerine yapılabileceği şeklinde ki tarif kısas ve hadlerde kefaletin olmadığı anlamına gelmektedir. Çünkü kısas ve hadler mal değildir. Ölüm ya da yaralama sebebiyle şahsın sorumlu olduğu tazminat ya da diyet sebebiyle meydana gelen borç üzerine kefalet caizdir.⁵³⁹

3.4.2.1. Mala Kefalet

Mala kefalet kişinin zimmetinde sahih bir şekilde sabit olan bir borcun yahut gasp edilmiş bir aynın teslim edilmesini sağlamak suretiyle edasını üstlenmeyi ifade eder. Mala kefalet ikiye ayrılmaktadır. Birincisi aynlara kefalettir. İkincisi ise zimmette sabit olan deynlerdir.⁵⁴⁰

Deyn ya da ayn üzerine yapılan kefalette tazmin edilebilir olma şartı vardır. Tazmini mümkün olmayan şeylerin kefalete mahal olması mümkün değildir. İkinci şart ise kefalette mahallin teslim edilebilir olmasıdır. Teslimin mümkün olmayan şeyler hususunda kefalet caiz değildir. Mala olan kefaletlere has olmak üzere kefil olunacak şeyin borçlu üzerinde lazım olması gerekmektedir.⁵⁴¹

Farklı nedenlerle tazmin borcu gerektiren aynların kendisine değil fakat teslimi hususunda teslime kefalet yapılabilir. Kabzedilmemiş mebû telef olduğunda akit fesh olduğu için kefalet caiz değildir. Bu tür mallar tazmini mümkün olmadığı için başka sebeplerle kefalet söz konusu olabilir. Ancak hukuk kuralları gereği bu tür malların kendisine kefalet caiz görülmemektedir.⁵⁴²

Emanet, ödünç, rehin, şirket gibi akitlerde kural olarak akit mahalli konusunda tazmin söz konusu olmadığı için bu tür tasarruflarda kefalet sadece malın

⁵³⁸ İbn Hümâm, *Fethu'l-kadir*, c. VII, s. 164

⁵³⁹ *Mecelle*, Md. 632

⁵⁴⁰ İbn Abidin, *Reddü'l Muhtâr*, c. V, s.301 ; *Mecelle*, Md. 614; Ali Haydar, *Dürrü'l-Hükkâm*, c. II, s. 15

⁵⁴¹ İbn Âbidîn, *Reddü'l Muhtâr*, c. V, s. 283

⁵⁴² H. Yunus Apaydın, "Kefalet", *DİA*, c. XXV, TDV yay. İstanbul, 2002, s. 173; Bkz. Mevsilî, *el-ihdiyâr*, c. II, s. 170

teslimi hususunda olabilmektedir. Dolayısıyla asıl borçluya tazmin yüklenmeyen akitlerde mahallin tazmini hakkında kefalet caiz değildir.⁵⁴³ Fakat bu tür akitler yapılırken kişi talik yapmak suretiyle kefil olursa kefalet geçerli olur. Mesela “borçlu bunları zayi, inkâr veya helak ederse onların ödenmesine kefilim” şeklinde bir iradede bulunursa asıl borçluya tazmin gerektirmeyen bu tür akitlerde akit mahallinin teslim edilmemesi yahut zayi olması durumunda kefil sorumlu tutularak malın tazmini ile mükellef olur.⁵⁴⁴

Maliki fakihler kefalet akdinin konusunu biraz daha geniş tutarak niyabetin mümkün olduğu her şeyde caiz olduğu belirtilmektedir. Bu kapsamda emanet ve benzeri akitlerin mahalleri hususunda kefalet caizdir.⁵⁴⁵ İbni Rüşd’ün belirttiğine göre İmam Malik’e göre zimmette sabit olan her hakkın kefalete mahal olabileceği, sadece kitabet akdi yapılan kölenin üzerine kefalet yapılamayacağı ifade edilmiştir. Ayrıca eşler arasında peyderpey elde edilen nafakalar hususunda da kefalet caizdir. Sulh yapılan kasden öldürme, hatayla öldürme, el kesme cezasının uygulanmadığı hırsızlık suçlarının diyet ve tazminatları hususunda kefalet caizdir. Bunlar dışında had ve kısas cezalarında kefalet izin verilmemiştir.⁵⁴⁶

Şafi mezhebinde tazmin gerektirecek her türlü sabit bir hak kefalet akdine konu olabilir. Fakat kefalet yapılırken kefil olunan şeyin olması gerekmektedir. Bu nedenle gelecekte sahip olunacak bir hak için kefalet söz konusu değildir. Mesela; eşin, hizmetçinin yahut birisinin borcu subut ettiği gün için kefalet geçerlidir. Ancak kadının gelecekteki nafakasına yahut birisinin müstakbeldeki muhtemel borcuna kefalet caiz değildir.⁵⁴⁷

Hanbelî mezhebinde Şafi mezhebinden farklı olarak kefalet konusu meçhul olan şeylerde de geçerlidir. Dolayısıyla kefalet yapılırken kefil olunan şeyin mevcut olmaması yahut varlığında şüphe olması kefalet akdine bir zarar vermez. Bu yüzden gelecekte edinilmesi muhtemel haklarda kefalet yapılabilir. Eşin gelecekte sahip olacağı nafaka hakkı üzerine kefalet geçerlidir.⁵⁴⁸

⁵⁴³ İbn Âbidîn, *Reddü'l Muhtâr*, c. V, s. 309

⁵⁴⁴ Abdullah Kahraman, *Kefalet Sözleşmesi*, s. 151

⁵⁴⁵ Desûkî, *Hâşiye*, c. III, s. 333

⁵⁴⁶ İbn Rüşd, *Bidâyetü'l-Müctehid*, c. IV, s. 81

⁵⁴⁷ Şirbînî, *Muğni'l-Muhtâc*, c. III, s. 202

⁵⁴⁸ İbn Kudâme, *el-Muğni*, c. IV, s. 401

Kefalette ayn olarak ifade edilen malların kefalete mahal olup olmamaları hususunda üç durum vardır. Bunların birincisi aynî ve mislî olarak tazmin edilebilen mallardır. Hanefi, Şâfi ve Hanbelî fakihlerden nakledilen bir görüşe göre kişi bu tür malları telef ettiğinde tazmin etmekle mükelleftir. Eğer malın aynını teslimine imkanı varsa aynı mal sahibine teslim edilir. Aynı malın teslim edilmesi mümkün değilse mislinin teslim edilerek tazmini sağlanmalıdır. Gasp edilmiş mallar, kocanın elindeki mihir, fasit satışlarla alınmış mallar, kadının elinde bulundurduğu hulu bedeli bu kapsama girmektedir. Bunlar aynî ile tazmin edilir. Eğer buna imkan kalmazsa mislinin ödenmesi şarttır.⁵⁴⁹ Şafililerden diğerlerine ve Malikilerin görüşlerine göre aynlar üzerine yapılan kefalette mal zarar gördüğünde malın aynı üzerine kefalet caiz değildir. Mal satılmak ya da farklı bir şekilde başkasının mülkiyetine geçerse yine malın aynının tazmini hususunda kefalet caiz değildir. Ancak malın mislini yahut kıymetinin ödenmesi hususunda kefalet caizdir.⁵⁵⁰

Kefaletle konu olan aynların ikinci gurubu ise nakdi olarak tazmin edilenlerdir. Bu aynlar mevcut ve zarar görmediyseler sahibine teslim edilmelidirler. Ancak telef olmaları yahut zarar görmeleri durumunda misli ile tazmin gerekmeyip semen ile tazmin edilen mallar bu guruba girmektedir. Mesela satıcının sattığı mal teslim etmeden telef olursa müşteriye misli ile tazmin etmek zorunda değildir. Bu durumda semeni sahibine teslim etmesi gerekmektedir. Mal telef olmadan önce birisi malın müşteriye teslimi hususunda kefil olsa malın telef olmasıyla kefalet sona erer. Bu Hanefi ve Hanbelîlerin görüşüdür.⁵⁵¹ Malikiler aynların teslimi konusunda kefaleti caiz görmemektedirler.⁵⁵² Şafililerde aynlar üzerine kefalet yapıldığında malın teslim edilmemesi yahut edilme imkanının kalmaması durumunda iki durum söz konusudur. Mesela mal telef olsa telef olduğu zamanında ki kıymetinin tazmin edilmesi gerekmektedir. Bunun dışında tazmin gerekmeyen mallarda tazmin yoktur.⁵⁵³ Hanefiler dışındaki mezheplerin fakihleri aynları tazmin ettirilen ve ettirilemeyen diye sınıflandırmışlardır. Bu fakihler ayni ve nakdi olarak tazmin edilebilen malları kefaletle konu olabileceği belirtilirken, tazmin edilemeyenlerin

---

⁵⁴⁹ *Fetavayı-hindiye*, c. III, s. 254; Kalyûbî- Umeyra, *Hâşiyetâ*, c. II, s. 411; İbn Kudâme, *el-Muğnî*, c. V, s.76

⁵⁵⁰ Kalyûbî- Umeyra, *Hâşiyetâ*, c. II, s. 411; Desûkî, *Hâşiyeta*, c. III, s. 334

⁵⁵¹ İbn Kudâme, *el-Muğnî*, c. IV, s. 403; *Fetavayı-hindiye*, c. III, s. 252

⁵⁵² Haraşî, *Şerh-u Muhtasarı Halîl*, c. VI, s. 24

⁵⁵³ Kalyûbî- Umeyra, *Hâşiyetâ*, c. II, s. 411.

kefalete mahal olamayacağını belirtmektedirler. Hanefiler ile onlar arasında ciddi bir fark olmamakla birlikte Hanefiler nakdi olarak tazmin edilen mallar başlığı altında ayrıma gittiği görülmektedir.⁵⁵⁴

Kefaletle mahal olan aynların üçüncü kısmını ise ne aynî olarak ne de nakdî olarak tazmini gerektirmeyen mallar oluşturmaktadır. Bu tür aynlar genel olarak emanet nevinden olan mallardır. Hanefiler emanet cinsinden olan malları ikiye ayırmışlardır. Bunlar emanet olan malı sahibini teslimi hususunda sorumlu olunan emanetler ve sahibine teslim hususunda bir sorumluluk olmayan emanetler diye ayrılmaktadır. Kural olarak emanet malların telef olması durumunda tazmin gerekmediği için bunlara kefalet caiz değildir. Ancak kişi elinde bulundurduğu emanet malı teslim ile mükellef ise bu malın teslimi konusunda kefalet caizdir. İcare ve iare akitlerindeki mallar sahibine teslim sorumluluğu içerdiği için bu konuda kefalet mümkündür. Fakat bu malların telef olması durumunda asıl borçlunun tazmin sorumluluğu olmadığı için kefilinde sorumluluğu düşer. Sahibinin kendisinin çaba sarf ederek almak zorunda olduğu emanet cinsinden mallarda kefalet yoktur.

Mesela vedia ve şirket malları böyledir. Bu malları elinde bulunduran kişiye sahibine teslim etme hususunda borç yüklenmemektedir. Dolayısıyla malların sahibi kendi emeği ile bu malları alacaktır.⁵⁵⁵

Maliki fakihler mahalli tazmin gerektirmeyen akitlerde kefaletle cevaz vermemektedirler. Bu nedenle vedia, iare, müdarebe akitlerindeki malların hususunda kefalet akdi yapmak caiz değildir. Fakat malların teslimi hususunda kişinin kusur ve hatası nedeniyle oluşabilecek zararın karşılanması konusunda kefalet caizdir. Çünkü bu durumda kefalet borca bağlanmış olacaktır.⁵⁵⁶

Şafi mezhebinde vedia, şirket, vasinin elinde bulunan mal ve asıl kişinin elinde telef olduğunda tazmin gerektirmeyen akitlerde kefalet caiz değildir. Nitekim bu akitlerde kişiye yüklenen sorumluluk borcun ifası değil malın tahliyesidir. Dolayısıyla herhangi bir zarar ve telef olma durumunda tazmin gerekmemektedir.⁵⁵⁷

---

⁵⁵⁴ Abdullah Kahraman, *a.g.e.*, s. 150

⁵⁵⁵ Kâsânî, *Bedâiu's- sanâî*, c. VI, s. 7; İbn Hümâm, *Fethu'l-kadîr*, c. VII, s. 199

⁵⁵⁶ Desûkî, *Hâşiyeye*, c. III, s. 334

⁵⁵⁷ Kalyûbî- Umeyra, *Hâşiyetâ*, c. II, s. 411

Hanbelî fakihler, Maliki fakihler gibi emanet nevinden olan ve kişilere tazmin gerektirmeyen mallara kefaleti caiz görmemektedir. Bu nedenle emanet hükmünde olan vedia, şirket malları, terziye verilen mallar elinde bulunduran kişide zarar gördüğünde yahut telef olduğunda tazmin etme sorumluluğu olmadığı için bu mallar için kefil de olunmaz. Ancak telef olması durumunda tazmin şartı koyularak talik yapılırsa kefalet caizdir.⁵⁵⁸

3.4.2.1.1. Derek Kefaleti

Derek kefaletinin tanımı hususunda Hanefî fakihler; Şafî ve Hanbelî fakihlerden ayrılmaktadır. Hanefî fakihlere göre derek kefaleti bey akitlerinde müşterinin aldığı mebûde başkasının hakkı çıkması durumunda müşterinin bâyiye teslim ettiği semenin müşteriye teslim edilmesine yahut bâyin şahsına bu hususta kefil olmaktır.⁵⁵⁹ Hanefîlerin tanımına göre derek kefaletinde iki unsur ön plana çıkmaktadır.⁵⁶⁰ Bunlar mala ve şahsa kefalettir. Derek kefaletinde müşterinin hakkı teminat altına alınmaktadır. En eski kefalet türlerinden birisi olması ve fakihlerin ittifakı ile meşru olan bir kefalet türüdür.⁵⁶¹

Şafî ve Hanbelî fakihler derek kefaletinin kapsamını geniş tutarak satım konusu olan malın başkasına ait olması, kusurlu olması yahut ölçü ve tartı bakımından eksik olması durumu için bey akitlerinde müşterinin vermiş olduğu bedelin geri verilmesinin teminatının verilmesi üzerine yapılan kefalet sözleşmesidir.⁵⁶²

3.4.2.2. Şahsa Kefalet

Şahsa kefalet bir şahsın mahkemeye yahut talep edilen başka bir yere getirilerek hazır bulundurulması ve teslim edilmesine kefil olmaktır.⁵⁶³

Şahsa kefalette mahal mahkemeye getirilmesi için kefil olunan kişinin kendisidir. Dolayısıyla kefil şahsın uygun görülen zaman ve mekanda kefil olduğu

⁵⁵⁸ İbn Kudâme, *el-Muğnî*, c. IV, s. 403

⁵⁵⁹ Kâsânî, *a.g.e.*, c. VI, s. 9; *Mecelle*, Md. 616,

⁵⁶⁰ Ali Haydar, *Düreru'l-Hükkâm*, c. I, s. 734

⁵⁶¹ İbn Hümâm, *Fethu'l-kadîr*, c. VII, s. 227

⁵⁶² Abdullah Kahraman, *a.g.e.*, s.154

⁵⁶³ Serahsî, *el-Mebsût*, c. XIX, s.162 ; Merğînânî, *el-Hidâye*, c. III, s. 87; Desûkî, *Hâşiye*, c. III, s. 344; *Mecelle*, Md. 613, Ali Haydar, *a.g.e.*, s. 732

şahsın hazır bulunması hususunda borçlanmış olur. Kefil olunan şahsın kendisi üzerine terettüp eden bir cezanın infazı için olabileceği gibi zimmetinde borç olarak bulunan deynin ifası için de getirilmesi üzerine kefalet yapılmaktadır.⁵⁶⁴

Şahsa kefalet mezhepler arasında farklı isimlerle ifade edilmektedir. Hanefi fakihler nefse kefalet terimini genellikle kullanmışlardır.⁵⁶⁵ Şafi ve Hanbelî fakihler⁵⁶⁶ ise bedene kefalet terimini tercih etmişlerdir. Son olarak Maliki fakihler ise veche kefalet diyerek açıklamışlardır.⁵⁶⁷

Had ve kısas cezalarında niyabet caiz olmadığı için kefalet caiz değildir. Bu cezalarda birinin başkasının yerine cezayı üstlenmesi mümkün değildir. Ancak Hanefilikte cezanın diyetine veya teminat altına alınması hususunda kefalet caizdir.⁵⁶⁸ İslam hukukunda suç sabit olmadan tutuklamak uygun görülmediği için had ve kısas mahkemelerinde sanığın kaçmaması ve muhakeme sürecinde hazır bulunması için kefil getirilmesi şart koşulmuştur. Bu içtihat İmam Muhammed ve Ebu Yusuf'a göredir. İmam Ebu Hanife ise sanığın kefil getirmesine zorlanmasının uygun olmadığı görüşündedir.⁵⁶⁹ Hanefilikte tercihe şayan olan görüş imameynin görüşü olmuştur.⁵⁷⁰ Malikiler de had ve kısas cezalarına cevaz vermemekle birlikte bu cezalar sebebiyle tahakkuk eden borçlara kefalete cevaz verilmiştir. Sulh yapılmış kasten öldürmeler sebebiyle kan parası, hatayla ölüm sebebiyle diyet paraları hususunda kefalet yapılabilmektedir.⁵⁷¹

3.5. Nikâh Akdi

3.5.1. Tarifi

Nikâh Arapçada n-k-h fiilinden mastar bir sözcüktür. Temel fıkıh kaynaklarında nikâh erkeğin kendisiyle evlenilmesinde bir mani olmayan kadından faydalanmasını helal kılan akid olarak tarif edilmiştir.⁵⁷² Evlilik ile kadından yararlanma “milk-i müt'a” olarak ifade edilmiştir. Kadından istifade etmenin “milk-i

⁵⁶⁴ Kâsâni, *a.g.e.*, c. VI, s. 8; İbn Kudâme, *el-Muğni*, c. IV, s. 416

⁵⁶⁵ Mergînânî, *el-Hidâye*, c. III, s. 87; Serahsî, *el-Mebsût*, c. XIX, s.162

⁵⁶⁶ İbn Kudâme, *el-Muğni*, c. IV, s. 415

⁵⁶⁷ Desûkî, *Hâşiye*, c. III, s. 344

⁵⁶⁸ Serahsî, *el-Mebsût*, c. XX, s. 102; İbn Hümâm, *Fethu'l-kadir*, c. VII, s. 197; *Mecelle*, Md. 632

⁵⁶⁹ Kâsâni, *Bedâiu's-sanâi*, c. VI, s. 8

⁵⁷⁰ Halis Demir, *İslam Hukukunda Kefalet*, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi) , Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Erzurum, 1995, s. 45

⁵⁷¹ İbn Rüşd, *Bidâyetü'l-Müctehid*, c. IV, s. 81

⁵⁷² İbn Âbidîn, *Reddü'l Muhtâr*, c.III, s. 3

müt'a” şeklinde ifade edilmesi kadının şahsına sahip olmamayı onun (şehevi) menfaatine sahip olmayı ifade etmektedir.⁵⁷³ Son dönemde nikâh akdinin tarifi biraz daha geniş tutularak yapılmıştır. Bu yaklaşıma göre nikâhın tarifi “aralarında evlenme yasağı bulunmayan erkek ve kadının bir arada yaşamalarının meşru kılan, karşılıklı taraflara sorumluluklar yükleyen ve karı kocaya karşılıklı (şehevi) menfaatlerinden istifade etme hakkı tanıyan rızaya dayalı bir akiddir” şeklinde yapılmıştır.⁵⁷⁴

Fakihler evliliğin vucut bulması için zorunlu unsurlar ile sıhhat şartlarının titizlikle birbirinden ayırarak birincisine rukun, ikincisi için şart kavramını kullanmışlardır. Rukunlar ile ilgili üç unsurdan bahsedilmiştir. Bunlar âkidân, akdin mahalli yani tarafların birbirinden istifade etme imkanı (istimtâ') ve tarafların irade ve rızalarına delalet eden ifadedir (sîga).⁵⁷⁵ Hanefiliğe göre nikâh akdinin rukunleri icap ve kabuldür. Bu nedenle icap ve kabule delalet eden lafızlar yahut bunların yerine ikame edilen tasarruflar akdin rukunlarını oluşturmaktadır.⁵⁷⁶ Malikilikte nikâh akdinin rükünleri veli, mahal ve siğa olmak üzere üç kısımdan oluşmaktadır.⁵⁷⁷ Şafilikte nikahın rükünleri beşe ayrılmaktadır. Bunlar siğa, zevc, zevce, şahitler ve velidir.⁵⁷⁸ Hanbelî mezhebinde nikâhın rukunleri üçe ayrılmaktadır. Bunlar nikâhlanacak zevc ve zevce, icap ve kabuldür.⁵⁷⁹

3.5.2. Nikâh Akdinin Mahalli

Klasik fıkıh kaynaklarındaki tariflere bakıldığında nikâh akdinin mahallinin kadının kadınlığından yararlanmak yönünde olduğu anlaşılmaktadır. Ancak kaynaklar külli bir bakış ile değerlendirildiğinde nikâh akdi ile erkek kadından yararlanabilme hakkına sahip olduğu gibi kadında erkeğin erkekliğinden yararlanma hakkına sahip olmaktadır. Hatta erkek kadını bu haktan mahrum ettiğinde mahkeme yolu ile nikâh akdinin sonlandırılması söz konusu olmaktadır. Dolayısıyla klasik kaynaklarda nikâhın mahallinin erkeğin kadından yararlanması olarak ifade edilmesi

⁵⁷³ İbn Hümam, *Fethu'l-kadîr*, c. III, s. 186

⁵⁷⁴ Sabri Erturhan, *Temel Fıkıh Bilgileri*, s. 99

⁵⁷⁵ Hayreddin Karaman, *Mukayeseli İslam Hukuku*, c. I, s. 328-329

⁵⁷⁶ Kâsânî, *a.g.e.*, c. II, s. 229

⁵⁷⁷ Sâvî, *Hâşiye*, c. II, s. 335

⁵⁷⁸ Şîrbînî, *Muğni'l-Muhtâc*, c. IV, s. 226

⁵⁷⁹ Buhûtî, *Keşşâfu'l-kanâ*, c. V, s. 37

eksik kalmaktadır.⁵⁸⁰ Bu nedenle son dönemde yapılan tarifler nikâh akdinin mahallini vurgulama adına daha uygun düşmektedir. Nitekim yukarıda verdiğimiz tarife göre nikâh akdinin mahalli tarafların birbirlerinin (şehvi) menfaatinden yararlanmak olarak ifade edilebilir.

Hanefilik mezhebinde nikâh akdinin mahalli konusunda kadın üzerinde durulmaktadır. Kadında bulunması gereken özellikler, evlenilmesi yasak olan kadınlar, musâhere⁵⁸¹ sebebiyle nikâhlanılması haram olan kadınlar hakkında bilgiler verilmektedir. Hanefilikte nikâhın anlatımında kadın üzerinde durulması akdin mahalli olarak kadının kabul edilmesinden kaynaklanmaktadır. Bu durum klasik kaynaklardaki nikâh tariflerine de uygun düşmektedir.⁵⁸²

Malikilik mezhebinde nikâh akdinde mahal rukunlardan sayılmaktadır. Mahallin açıklaması ise zevc ve zevce olarak yapılmıştır. Bu durum Maliki mezhebinde nikâhın mahallinin karı ve koca olarak kabul edildiğini göstermektedir.⁵⁸³

Şafi mezhebinde çoğunluk fakihe göre nikâh akdinde mahal kadındır. Kadının sadece mahal olarak kabul edilmesinin sebebi kadının nikâh sebebiyle mehir almasıdır. Dolayısıyla nikâh akdi bir yönü ile bey akdine benzetilmiştir. Bu yüzden koca nikâhta akdin ruknü kabul edilmekle birlikte mahalli değildir.⁵⁸⁴

Hanbelî mezhebinde nikâhın mahalli karı ve kocadır. Hanbelîlik mezhebinde akdin geçerli olması için eş adaylarının net olarak ifade edilmesi şart koşulmuştur. Bu durum bey akdinde mebînin tayinine benzetilmiştir. Mebi nasıl ki tayin edilmeden bey akdi geçersiz sayılırsa nikâh akdinde de karı ve kocanın tayini şart koşulmuştur.⁵⁸⁵

Nikâh akdinin geçerli olması için zevc ve zevce adaylarının evliliklerine mani bir durumun olmaması gerekir. Evliliğe engel olan durumlar geçici ve ebediyen mani olanlar olmak üzere ikiye ayrılmaktadır. Nikâha ebediyen mani olan durumlar üçe

---

⁵⁸⁰ İbn Âbidîn, *Reddî'l Muhtâr*, c.III, s. 3; Sâvî, *Hâşiye*, c. II, s. 332; Şirbînî, *a.g.e*, IV, s. 200; Buhûtî, *a.g.e*, c. V, s. 5

⁵⁸¹ Musâhere: "Bir aileden kız almak suretiyle meydana gelen kayınvalidelik, damatlık, kayınpederlik gibi hisimlidir. Buna "sıhriyet" de denilmektedir." Bkz. Mehmet Erdoğan, "Musâhere", *Fıkıh Terimleri Sözlüğü*, s. 400

⁵⁸² Kâsânî, *Bedâiu's- sanâi*, c. II, s. 256-257

⁵⁸³ Sâvî, *Hâşiye*, c. II, s. 372

⁵⁸⁴ Şirbînî, *Muğni'l-Muhtâc*, c. IV, s. 231

⁵⁸⁵ Buhûtî, *Keşşâfu'l-kanâ*, c. V, s. 41

ayrılmaktadır. Birincisi yakın akrabalık sebebi ile haram kılınanlardır. Bunlar anneler, kızlar, kız kardeşler, teyzeler, halalar, erkek kardeşin kızları, kız kardeşin kızları olmak üzere yediye ayrılmaktadır. Bu sayılanlardan ebediyen istimta haram kılındığı için nikâh da haram kılınmıştır. Nikâha ebediyen mani olan ikinci durum durum hürmeti musârehedir. Üçüncüsü ise süt sebebi ile haram olanlardır.⁵⁸⁶

Eş adaylarında bulunması gereken diğer bir şart müşrik olmamalarıdır. Mümin bir kadının mümin olmayan birisi ile nikâhı batıldır. Mümin erkekte ise sadece ehli kitap kadınları ile evlenilmesine müsaade edilmiştir. Bunların dışında Müslüman olmayan kadınlarla nikâh caiz değildir.⁵⁸⁷

Nikâh akdinin sıhhatine etki etmemekle birlikte eşlerde bulunması müstehap görülen bir takım vasıflar vardır. Bunlar zevce için dindar olması, güzel olması, bakire olması, doğurgan olması, akraba olmaması gibi evlilikte saadeti destekleyici sıfatlardır. Koca için dindar, güzel ahlaklı, cömert olması ve büyük günah işlemeyen olması müstehap görülmüştür.⁵⁸⁸

---

⁵⁸⁶ Kâsâni, *Bedâiu's- sanâi*, c. II, s. 256-257

⁵⁸⁷ Kâsâni, *a.g.e*, c. II, s. 270

⁵⁸⁸ *el-Mevsûatü'l-Fıkhîyyü'l-Küveytiyye*, c. XXXXI, s. 227-232

SONUÇ

İslam hukukunda akitlerde tarafların haklarının korunmasına büyük önem verilmiştir. Bu haklar korunurken sorun çıktıktan sonra çözüme yöntemi yerine taraflar arasında niza ve tartışmaya yol açacak yolların kapatılması tercih edilmiştir. Bu minvalde akit mahalli ile ilgili koyulan şartların tümü akit vucut bulmadan önce sorunların çıkmasını engelleyici şekilde vazedilmiştir. Akitlerde mahale ilgili şart koşulan bu ilkelerin sosyal hayatta insanların en çok ihtiyaç duyduğu ilkeler olduğu görülmektedir. Bizim bu çalışmada tespit ettiğimiz akitlerde tarafların birbirlerine güvenmeleri yerine akdi güvenilir ilkelere dayandırarak kurmalarının tavsiye edilmiş olmasıdır. İslam hukukunun bu yaklaşımı insanların hata edebilen bir varlık olduğunu, haksızlık yapmaya meyilli bir varlık olduğunu varsayarak akitlerin kişilere değil hassas hukuk ilkelerine dayandırılarak kurulması gerektiğini göstermektedir.

Mezheplerin akitlerde mahalli belirleme hususunda farklı içtihatları vardır. Bu farklılıklar akit ve mahalle ilgili farklı hükümlerin ortaya çıkmasına sebep olmuştur. Özellikle Hanefi mezhebi ile Şafî, Maliki ve Hanbelî mezheplerinin akitlerdeki mahal tarifi ve akdin muktezasında mahal kabul ettikleri şey farklılık gösterir. Hanefi fakihlerin akitlerde mahalli akdin kendisi üzerinde akit yapılan şey olarak tarif etmişlerdir. Bu tarife göre bey akdinde mahal sadece satılan mal olmaktadır. İcare akdinde ayndan elde edilecek menfaat olmaktadır. Ancak Hanefi mezhebi dışındaki mezheplerin akit mahalli tarifine göre mahal taraflar akit yaptıklarında tarafların sahip oldukları hak ve hükümleridir. Bu açıklamaya göre bey akdinde mahal mebî ile birlikte semen olmaktadır. İcare akdinde malın menfaati ile kira bedeli de akdin mahalli olmaktadır. Fakihler arasındaki bu yaklaşımın sonucu olarak Hanefiler semeni akitlerde akdin rükünlerinde görmemektedir. Dolayısıyla semenle ilgili bir kusur ya da eksiklik fesad sebebi sayılmıştır. Diğer mezheplerde ise semenle ilgili bir kusur akdin butlanına sebep olabilmektedir.

Bey akitleri sosyal hayatta en yaygın akit türüdür. Dolayısıyla insanların ihtilafa düştükleri, haksızlıkların en sıklıkla yaşandığı akit türü olarak olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu nedenle temel fıkıh kaynaklarında bey akdi borçlar

hukuku sahasında en geniş yere sahip olmuştur. Kaynaklardan elde ettiğimiz bilgilere göre bey akdi diğer akit türleri için “model akit” türü olmuştur. Dolayısıyla akitlerin mahalleri hususunda yapılan açıklamalar çoğu kez bey akdine kıyas edilerek yapılmıştır.

İslam hukuku prensip olarak mevcut olmayan şeyin akde mahal olmayacağını ilke edinmiştir. Bu hususta genel kural ve kıyası mevcut olan şey üzerine yapılacağı konusunda mezhepler ittifak halindedir. Olmayan şey madum olarak ifade edilmiştir. Madumun akde mahal olması müessir garar olduğu için böyle bir akit geçersiz sayılmıştır. Ancak İslam hukukuna bakıldığında madum olduğu halde gelecekte varlığı kesin olan malların satışına cevaz verildiği görülmektedir. Bunların başında selem ve istisna akitleri gelmektedir. Mezhep imamları ve fakihler bu tür akitlerin genel kurala aykırı olarak istisna nevinden akitler olduğunu istihsan deliline göre şarinin izin vermesi ile meşru olduklarını ifade etmektedir. Ancak mezheplerin bu yaklaşımını İbn Teymiye ve İbn Kayyim kabul etmemektedir. Onların ifadesine göre İslam hukuku madumun satışını yasaklamamaktadır. Garar olan satışlar yasaklanmıştır. Madumun gelecekteki varlığı garanti altına alınırsa, yani mal zimmette bir borç olarak ifade edilebilirse bu kıyas ve genel kurala göre yapılan bir akit olduğu anlamına gelmektedir. Bu yaklaşımın ticari faaliyetlerin yoğun olduğu zamanımızda daha kolaylaştırıcı bir etkisi olacağı kanaatine varmış bulunmaktayız. Çünkü İslam hukukunda madumun satışının yasaklanması müşterinin aldanmasını engellemek içindir. Eğer müşterinin aldanması engellenebilirse akdin meşru olmasına engel bir durum kalmaz.

İslam hukukunda akit mahalli ile ilgili en önemli ikinci ilke mahallin malum olmasıdır. Akitlerde aldanmanın en çok olduğu durumlar bilgisizliktir. Bazen mahaldeki bilgisizlik taraflardan birisinin haksızlığına sebep olabilmekte ve akde rızayı zedeleyebilmektedir. Dolayısıyla taraflar arasında husumetin çıkmasına sebep olmaktadır. Bu yüzden İslam hukuku tarafların aldanmasını engellemek husumetlerin çıkmasını önlemek için akdin daha başlangıcında tedbiri aldırılmaktadır. İslam öncesinde bilgisizliğe sebep olacak şekilde yapılan akit çeşitleri yasaklanmıştır. Mesela; çakıl taşını atarak, elbiseye dokunarak, elbiseyi atarak yapılan akit çeşitleri yasaklanmıştır. Bilgisizliğin diğer türü olan ölçü, tartı ve miktarda belirsizlikte akitlerde garar olarak kabul edilmiş ve yasaklanmıştır.

Akitlerde mahallin meşru olması şart koşulmuştur. Mezheplerin farklı tanımlamaları olmakla beraber akde mahal olan şeyin şeran kullanılıp istifade edilmesi meşru olması şartı vardır. Hanefi fakihler buna mütekavvim diyerek kural haline getirmiştir. Hanefiler dışındaki mezhepler mal olma şartı getirmişlerdir. Ancak hepsinin birleştiği nokta Müslümanlar bir aynı yahut menfaati sözleşmelerinde mevzuu yapacaklarsa bunun dinen istifade edilmesi meşru bir şey olma şartıdır. Akitlerde mahallin meşruiyet şartı koyulması akit taraflarının haksızlığa uğramalarının engellenen yanı sıra Müslümanları haram olan şeylerden uzak tutmayı da sağlamaktadır. Nitekim haram malların ve menfaatlerin satış konusu yapılamaması Müslüman toplum nezdinde bunların değersizleşmesine ve ondan uzak kalınmasına vesile olmaktadır. Dolayısıyla topluma zarar verecek bir durum akit mahallinde ilke olarak koyulan bir prensip ile engellenmektedir. Bu İslam hukukunun her bir hükmü ile bireysel hakları koruduğu gibi Müslüman toplumun selametini de teminat altına aldığını göstermektedir.

İslam hukukunda akitlerde taraflardan birisinin haksızlığa uğramasını engellemek için mahalle ilgili diğer bir şart akit mahallinin tesliminin mümkün olmasıdır. Mahallin teslim edilebilir olması imkansız ve nisbi olarak ikiye ayrılmıştır. Eğer teslim edilmesi imkansız olan bir şey akde mahal oluyorsa bu büyük bir garar olarak kabul edilmiş ve akit batıl sayılmıştır. Bu ilkenin Müslüman toplumda sağladığı birçok fayda vardır. Öncelikle sağlanan fayda akit taraflarından birisinin istifade edemeyeceği bir şeyi satın almaktan alıkoymasındır. Çünkü bazen insanlar aldanarak faydalanamayacakları bir şeyi satın alıp zarara uğrayabilmektedirler. Bu durumda husumete sebep olmakta huzuru bozmaktadır. Diğer bir fayda ise kişilerin yapamayacakları işlerin sorumluluğu altına girmelerini engellemektir. Nitekim insanlar akit sırasında teslim edemeyeceği yahut yerine getiremeyeceği görev ve sorumluluklara talip olabilirler. Ama akit esnasında yapamayacakları şeyin akde mahal olmasının yasaklanmış olması hem onları kaldıramayacakları bir yükten kurtarmakta hemde karşı tarafın mağdur olmasını engellemektedir.

KAYNAKÇA

- Acar H. İbrahim, “Talak”, *DİA*, c. 39, TDV yay. İstanbul 2010, s. 296-500
- Ahmed B. Hanbel, *Müsned*, 6 cilt, thk. Ebu Muâfî'n-Nurî, Âlemu'l-Kütüp, Beyrut, 1998
- Aktan Hamza, “İstisna”, *DİA*, c. 23, T.D.V yay. İstanbul 2001, s. 393-396
- Ali Haydar, *Düreru'l-Hükkâm Şerhu Mecelleti'l-Ahkâm*, 4 cilt, Daru'l-alemi'l-kütüp, Beyrut 2003
- Apaydın H. Yunus, “Mevkuf”, *D.İ.A*, c. 29, TDV yay. İstanbul, 1988, s. 438-440
- Apaydın H. Yunus, “İbrâ”, *DİA*, c. 21, TDV yay. İstanbul, 2000, s. 263-266
- Apaydın H. Yunus, “Kefalet”, *DİA*, c. 25, TDV yay. İstanbul, 2002, s. 165-169
- Atar Fahrettin, *Fıkıh Usulü*, Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Vakfı Yayınları, İstanbul, 1988
- Atar Fahrettin, *İslam İcra ve İflas Hukuku*, Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Vakfı yayınları, İstanbul 1990
- Atar Fahrettin, “Muhâlea”, *DİA*, c. 30, TDV yay. İstanbul, 2005, s. 399-402
- Aybakan Bilal, “Vekalet”, *DİA*, c. 43, TDV Yay. İstanbul, 2013, s. 1-6
- Aybakan Bilal, “Meclis”, *DİA*, c. 28, TDV yay. İstanbul, 2003, s. 239-241
- Aybakan Bilal, “İfa”, *DİA*, c. 21, TDV yay. İstanbul 2000, s. 498-504
- Aybakan Bilal, “İkâle”, *DİA*, c. 22, TDV yay. İstanbul 2000, s. 14-17
- Aybakan Bilal, “İnfisah”, *DİA*, c. 22, TDV yay. İstanbul 2000, s. 293-294
- Aybakan Bilal, “Trampa”, *DİA*, c. 41, TDV yay. İstanbul 2012, s. 305-306
- Aybakan Bilal, “Selem”, *DİA*, c. 36, T.D.V. yay. İstanbul, 2009, s. 402-406
- Aydın M. Akif, “Cu'âle”, *DİA*, c. VIII, TDV yay. İstanbul, 1993, s. 77-78
- Aynî Ebû Muhammed Mahmud b. Ahmed, *el-Binâye fî Şerhi'l-Hidâye*, 10 cilt, Dâru'l-Fikr, 1981
- Bardakoğlu, Ali, “Vesayet”, *DİA*, c. 43, TDV Yay. İstanbul 2013, s. 66-70
- Bardakoğlu, Ali, “Fesih”, *DİA*, c. 12, İstanbul, TDV yay. İstanbul 1995, s. 427-436
- Bardakoğlu, Ali, “Hibe”, *DİA*, c. 17, TDV yay. İstanbul 1998, s. 421-426
- Bardakoğlu, Ali, “Bey”, *DİA*, c. 6, TDV yay. İstanbul 1995, s. 13-19
- Bardakoğlu, Ali, “İcâre” *DİA*, c. XXI, TDV yay. İstanbul 2000, s. 379-388

- Bilgili İsmail, İslam Hukukunda Ma'dûm'un Satışı, *İslam Hukuku Araştırmaları Dergisi*, sy. 8, Konya, 2006, s. 211-238
- Bilmen Ömer Nasuhi, *Hukûkî İslâmiyye ve Istulâhâtü Fıkhiyye Kâmusu*, 8 cilt, Bilmen Basımevi, İstanbul 1970
- Buceyrîmî Süleyman b. Muhammed b. Ömer, *Hâşiyetü Buceyrîmî alâ şerhi'l-Menhecî*, 4 cilt, yy. 1950
- Buhârî Muhammed b. İsmail Ebû Abdullah, *Sahîhü'l-Buhârî*, Muhammed Züheyr b. Nâsır en-Nâsır (thk.), 9 cilt, Dâru Tûgi'n-Necât, Dimeşk 1422
- Buhûtî, Mansûr b. Yûnus, *Keşşâfu'l-kanâ'u an-Mütünü'l-iknâ*, IV cilt, Daru'l-Kütübü'l-İlmiye, ty.
- Buhûtî, Mansûr b. Yûnus, *Şerhu müntehâ'l-İrâdât*, 3 cilt, Âlemü'l-Kütüp, yy. 1993
- Cessâs Ahmed b. Ali Ebu Bekr er-Razi, *Ahkamu'l-Kuran*, 3 cilt, Daru'l-Kütübü'l-İlmiye, Beyrut 1994
- Çalış Halit, HACAK Hasan, "Rehin", *DİA*, c. 34, T.D.V yay. İstanbul, 2007, s. 538-542
- Çeker Orhan, *Fıkıh Dersleri*, Ensar yay. Konya 2005
- Çeker Orhan, *İslam Hukukunda Akitler*, Tekin Kitapevi, Konya 2014
- Demir Halis, *İslam Hukukunda Kefalet*, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi) , Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Erzurum 1995
- Desûkî, Muhammed b. Ahmed b. Arefe el-Mâlikî, *Hâşiyetü'd-Desûkî ale's-Şerhi'l-Kebîr*, 6 cilt, Dâru'l-Fikr, ty.
- Dönmez İbrahim Kâfi, "Cehalet" , *DİA*, c. 7, T.D.V yay. İstanbul, 1993, s. 218-222
- Ebu'l-Ferc, Abdurrahman b. Muhammed b. Ahmed b. Kudâme, *eş-Şerhu'l-Kebîr alâ Metni'l-Muknî*, 12 cilt, Daru'l-Kitabi'l-Arabî, yy. ty.
- El-Mevsuâtü'l-Fıkhiyyü'l-Küveytiyye*, Vüzâratü'l-Evkâfi ve's-Şuûnu'l-İslâmiyye (haz.), 45 cilt, Dâru's-Selâsil, Kuveyt h. 1427.
- Erdoğan Mehmet, *Fıkıh ve Hukuk Terimleri Sözlüğü*, Ensar Neşriyat, İstanbul 2016
- Ertuğrul Boynukalın, "Yemin", *DİA*, c. 45, TDV yay. İstanbul 2013, s. 417-420
- Erturhan Sabri, *Temel Fıkıh Bilgileri*, Hikmetevi yay. İstanbul 2017
- Esen Bilal, *İslam Hukukunda Nezir ve Adak* (Yayınlanmamış yüksek lisans tezi), Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul 2003
- Fetavayı-Hindiye*, Daru'l-Fikr, 6 cilt, h. 1310

- Feyyûmî Ahmed b. Muhammed b. Ali, *el-Misbâhu'l-münir*, 2 cilt, el-Mektebetü'ül-İlmiyye, Beyrut, ty.
- Fîruzâbâdî Muhammed b. Yakub, *el-Kâmûsu'l-Muhît*, Müessesetü'r-Risâle, Beyrut 2005
- Gazâlî Ebu Hamid Muhammed b. Muhammed(505,1111), *el-Mustasfâ min ilm,2l-usûl*, Muhammed Abdusselam eş-Şâfi (thk), Daru'l-Kütübü'l-İlmiyye, yy. 1993
- Hacak Hasan, “Mal”, *DİA*, c. 27, TDV Yay. İstanbul 2003, s. 461-465
- Hafif Ali, *İslam Hukukuna Göre Hukuki İşlemler ve Hükümleri*, Çvr. Rahmi Yaran, TDV yay. Ankara, 2018
- Hattâb Muhammed b. Abdurrahman el-Mâlikî el-Mağribî, *Mevâhibü'l-Celîl li Şerhi Muhtasari Halîl*, 6 cilt, Daru'l-Fikr, yy. 1992
- Harâşî Muhammed b. Abdullah b. Ali el-Mâlikî, *Şerh-u Muhtasari Halîl*, 8 cilt, Daru'l-Fikr, Beyrut, ty.
- İbn Âbidîn Muhammed Alâuddîn, *Reddül Muhtâr ale'd-Dürri'l Muhtâr*, 6 cilt, Daru'l-fikr, Beyrut 1992
- İbn Cezzî Ebu Kâsım Muhammed b. Ahmed b. Muhammed b. Abdullah, *Kavânînu'l-Fikhiye*, yy. ty.
- İbn Hümâm Kemâlüddîn Muhammed b. Abdulvâhid, *Fethu'l-kadîr*, 10 cilt, Daru'l-Fikr, yy. ty.
- İbn Kayyim El-Cevzîyye Ebu Abdillâh Şemsüddîn (751/1350), *İlamu'l-Muvakkîn*, thk. Muhammed Abdusselam İbrahim, 4 cilt, Daru'l-Kütübü'l-İlmiye, Beyrut 1991
- İbn Kudâme Muvaffakuddîn Abdullah b. Ahmed b. Muhammed, *el-Muğnî*, 10 cilt, Mektebetü'l-Kâhira, Kahire 1968
- İbn Mâce Muhammed b. Yezîd el-Kazvînî, *es-Sünen*, thk. Muhammed Fuâd Abdulbâkî, 2 cilt, Dâru İhyâi'l-Kütübî'l-Arabiyye, yy. ty
- İbn Manzûr Cemaleddin Muhammed b. Mükerrrem, *Lisân'ül-Arab*, Daru-Sadır, 15 cilt, Beyrut h. 1514
- İbn Nüceym Zeynüddin b. İbrahim b. Muhammed, *el-Bahru'r-Râik Şerhu Kenzi'd-Dekâik*, 8 cilt, Dâru'l-Kitâbi'l-İslâmî, yy. ty.

- İbn Nüceym Zeynüddin b. İbrahim b. Muhammed, *el-Eşbah ve'n-Nezâir*, Daru'l-Kütübü'l-İlmiye, Beyrut 1999
- İbn Rüşd (el-Hafîd), Ebu'l-Velîd Muhammed b. Ahmed b. Muhammed el-Kurtubî, *Bidâyetü'l-Müctehid ve Nihâyetü'l-Muktesid*, 4 cilt, Daru'l-Hadis, Kahire 2004
- İbni Teymiye Takiyyüddin Ahmed b. Abdulhalim Ebu'l Abbas, 35 cilt, *Mecmûu fetavâ*, Memau'l-Milk, Medine 1995
- Mu'cemu'l-Vasît*, Daru'd-dâ've, yy. ty.
- Kadri Paşa, *Mürşidu'l-Hayran*, El-Matbaatü'l-Kübra'l-Emiriyye Bulak, yy. 1891
- Karâfî Ebu'l-Abbas Şihabuddin Ahmed b. İdris, *el-Furuk*, 4 cilt, Âlemü'l-kütüp, yy. ty.
- Kahraman Abdullah, *İslam Borçlar Hukukunda Kefalet Sözleşmesi ve Günümüzdeki Tatbikatı*, M.Ü. İlahiyat Fakültesi Vakfı Yay. ,İstanbul 2008
- Karaman Hayreddin, *Ana Hatlarıyla İslam Hukuku*, 3 cilt, Ensar yay. İstanbul 2011
- Karaman Hayreddin, *Mukayeseli İslam Hukuku*, 3 cilt, İz yayıncılık, İstanbul 2016
- Karaman Hayreddin, "Akit", *DİA*, TDV Yay. 2 cilt, İstanbul 1989, s. 251-256.
- Kallek Cengiz, "MUDAREBE" , *DİA*, TDV Yay, İstanbul 2005, s. 359-363
- Kalyûbî, Ahmed Sülame-UMEYRA, Ahmed Burulsî, *Hâşiyeti Kalyûbî Ve'l-Umeyra*, 4 cilt, Daru'l-Fikr, Beyrut 1995
- Kâsânî Alâuddin Ebû Bekr b. Mesûd, *Bedâiu's-sanâi fi tertîbi 'ş-şerâi*, 7 cilt, Daru'l-kütübü'l-İlmiye, yy. 1986
- Kaşıkçı Osman "Şart" , *DİA*, c. XXXVIII, TDV yay. İstanbul 1988, s. 364-367
- Kurtûbî Ebu Abdullah Muhammed b. Ebu Bekr Şemsettin, *Tefsiru'l- Kurtûbî*, Daru'l-Kütübü'l-Mısıryye, Kahire 1964
- Mâverdî Ali b. Muhammed b. Muhammed b. Habîb, *el-Hâvi'l-Kebîr fi Fıkhi Mezhebi'l-İmâmi 'ş-Şâfiî ve Hüve Şerhu Muhtasaru'l-Müzenî*, Ali Muhammed Muavviz-eş-Şeyh Âdil Ahmed Abdu'l-Mevcûd (thk.), 19 cilt, Dâru'l-Kütübü'l-İlmiyye, Beyrut 1999
- Mecelletü'l-Ahkâmi'l-Adliyye*, Heyet (haz.), Necîb Havâvînî (thk.), yy. ty.
- Merdâvî Alâ'd-din Ebu'l-Hasan Ali b. Süleyman, *el-İnsâf fi mârifeti'r-Racihi mine'l-Hilâf*, 12 cilt, Daru İhyâu'd-Turâsi'l-Arabî, yy. ty.

- Mergînânî Burhanüddin Ebu'l-Hasan Ali b. Ebî Bekr el-Ferğânî, *el-Hidâye Şerhi Bidâyeti'l-Mübtedî*, 4 cilt, Daru İhyâu't-Turasi'l-Arabî, Beyrut, ty.
- Mevsilî Abdullah b. Muhammed b. Mevdûd, *el-ihdiyâr li-ta'lîlî'l-Muhtar*, 5 cilt, Dâru'l-kütübül-ilmîye, Beyrut 1937
- Molla Hüsrev Muhammed b. Ferâmûz, *Mirâtü'l-usul fî şerhi mirkâti'l-vusul*, Fazilet Neşriyat, İstanbul, ty.
- Molla Hüsrev Muhammed b. Ferâmûz, *Dureru'l-Hukkam şerh'u gururu'l-ahkam*, 2 cilt, Daru İhyai'l- Kütübî'l-Arabî, yy. h. 885
- Mûcemu'l-Müncit*, Daru'l-Meşrik, Beyrut, 2007
- Mutçalı Serdar, *Mu'cemu'l-Arabî'l-Hadîs*, Dağarcık yay. İstanbul 1995
- Müslim Ebu'l-Huseyn Müslim b. El-Haccac el-Kuşeyrî en-Nisâburî, *Sahîhü'l-Müslim*, Muhammed Fuâd Abdalbâkî (thk.), 5 cilt, Dâru İhyâi't-Türâsi'l-Arabî, Beyrut ty.
- Nevevî Ebû Zekerîyyâ Muhyiddin b. Şeref, *Ravdatü't-Tâlibîn ve Umdetü'l-Müftîn*, 12 cilt, el-Mektebetü'l-İslâmî, Beyrut 1991
- Nevevî Ebû Zekerîyyâ Muhyiddin b. Şeref, *el-Mecmû şerhu'l-Mühezzeb*, Daru'l-Fikr, yy. ty.
- Râgıb EL-İsfahânî Hüseyin b. Muhammed b. Mufaddal, *el-Müfredat fî Ğaribi'l-Kuran*, Daru's-Şamiye, Beyrut, h. 1412
- Remlî, Muhammed b. Ebi'l-Abbâs Ahmed b. Hamza Şihâbüddîn, *Nihâyetü'l-Muhtâc ilâ Şerhi'l-Minhâc*, 8 cilt, Dâru'l-Fikr, Beyrut 1984
- Sâbunî Muhammed Ali, *Tefsir'ul-Ayatu'l-Ahkam*, Daru's-Sâbûnî, Kahire, 2007
- Sâvî Ebu'l-Abbas Ahmed b. Muhammed el-Mâlikî, *Hâşiyetü's-Sâvî ale's-Şerhi's-Sağîr*, 4 cilt, Dâru'l-Meârif, yy. ty.
- Semerkindî Muhammed b. Ahmed b. Ebi Ahmed Ebu Bekir Alâuddin, *Tuhfetü'l-fukaha*, Daru'l- Kütübü'l-İlmîye, Beyrut 1994
- Senhûrî Abdurrezzak Ahmed, *Mesâdiru'l-Hak fî'l-Fihki'l-İslâmî* (Dirâsetün Mukâranetün bi'l-Fihki'l Garbî), 6 cilt, Dâru'l-İhyâi't-Türâsi'l-Arabî, Beyrut 1967
- Senhûrî Abdurrezzak Ahmed, *Nazariyyetü'l Akd*, 2 cilt, Menşûrâtü'l Halebî el-Hukûkiyye, Beyrut 1998.

- Serahsî Şemsü'l-eimme Muhammed b. Ebî Sehl Ahmed, *el-Mebsût*, 30 cilt, Dâru'l-Ma'rife, Beyrut 1993
- Suyûtî Abdurrahman b. Ebî Bekr, *el-Eşbah ve'n-Nezâir*, Daru'l-Kütübü'l-İlmiye, yy. 1990
- Şa'ban Zekiyyiddin, *İslam Hukuk İlminin Esasları*, Ter. Dönmez, İbrahim Kafi, T.D.V. yay. Ankara 2009
- Şahin Hasan, *Akitlerde Muhayyerlik Teorisi*, (Yayınlanmamış Doktora Tezi) Ondokuz Mayıs Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Samsun 2016
- Şemsettin Muhammed b. Ali b. Abdulhâlık, *Cevahiru'l-Ukud Muayyenu'l-Gadati ve'l-Muvakkine veş-Şuhud*, Daru'l-Kütübü'l-İlmiye, 2 cilt, Beyrut 1996
- Şeyhzâde Dâmâd, Abdurrahman b. Muhammed b. Süleyman, *Mecmeu'l-Enhur fî Şerhi Mülteka'l-Ebhur*, 2 cilt, İhyâü't-Türasi'l-Arabî, yy. ty.
- Şirâzî Ebû İshak Cemaleddin İbrahim b. Ali b. Yusuf, *el-Mühezzeb*, 3 cilt, Daru'l-Kütübü'l-İlmiye, yy. ty.
- Şirbînî Muhammed b. Muhammed el-Hatîb, *Muğni'l-Muhtâc ilâ Ma'rifeti Meânî elfâzî'l-Minhâc*, 6 cilt, Dâru'l-Kütübü'l-İlmiye, yy. 1994
- Tirmîzî Ebû İsâ b. Muhammed b. İsâ, *es-Sünen*, IV cilt, Daru'l-Garbi'l-İslami, Beyrut 1998
- Yaman Ahmet – ÇALIŞ Halit, *İslam Hukukuna Giriş*, M.Ü. İlahiyat Fakültesi Vak. Yay. İstanbul 2016
- Zerkâ Mustafa Ahmed, *el-Medhalü'l-Fıkhiyyi'l-Âmm*, 2 cilt, Dâru'l Kalem, Dimeşk 1998
- Zeydan Abdulkerim, *Medhal li diraseti'l-şeriatî'l-islamiyye*, Beyrut 2002
- Zeylaî Ebû Muhammed Cemâlüddîn Abdullah b. Yûsuf b. Muhammed, *Nasbu'rrâye li-Tahrîci Ehâdîsi'l-Hidâye*, Muhammed Avvâme (thk.), 4 cilt, Müessesetü Reyân li't-Tabâati ve'n-Neşr, Beyrut 1997
- Zeylaî Fahrüddin Osman b. Ali, *Tebyînü'l-hakaik Şerhu Kenzu'd-Dakaik ve Haşiyetü'ş-Şilbî*, 6 cilt, Bulak, Kahire, h. 1313
- Zuhaylî Vehbe, *el-Fıkhu'l-İslâmî ve Edilletuhû*, 8 cilt, Dâru'l-Fikr, Dimeşk 1985

ÖZGEÇMİŞ

KİŞİSEL BİLGİLER

Adı Soyadı: İsmail AKKURT

Uyruğu: TC

Doğum Tarihi ve Yeri: 01. 10.1998 / ADAPAZARI

e-posta: i_akkurt1988@hotmail.com

EĞİTİM

Derece	Kurum	Mezuniyet Yılı
--------	-------	----------------

İŞ TECRÜBESİ

Tarih	Kurum	Görev
07.02.2012	MEB	Öğretmen

YABANCI DİL BİLGİSİ

Yabancı Dilin Adı: YDS (61) ÜDS ( ) TOEFL ( ) EILTS ( )